

ସଂସାରଚିତ୍ର

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର

ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ପ୍ରକାଶକ

ସଂସାରଚିନ୍ତ ।

(ନାଟକ)

—

ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ଛଣିତ

ଓ

ପ୍ରଥମ ବାର ପ୍ରକାଶିତ ।

—

Printed by V. Kar,
The Utkal Sahitya Press,

CUTTACK.

1915.

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୫ ଅଠ ଅଣା ।

ଉତ୍ସର୍ଗ ପତ୍ର ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାମନ୍ତ ବଳଦେବଚନ୍ଦ୍ର ଧୀର—

ପଟାନ୍ତ, ମଧୁପୁର—ଶ୍ରୀକରକମଳେଷୁ—

ସବିନୟନବେଦନମିତ୍ର—

ମହାଶୟ,

ନାନା ସମୟରେ ଅପଣଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ
କରି ଅପଣଙ୍କର ଅଳ୍ପ ବିମ ଗାହ୍ୟାନୁରାଗର ପରି-
ଚୟ ପାଇ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ମଧୁପୁର ପରି
ସ୍ଥାନରେ ରଜାମଞ୍ଚ ପ୍ରାପ୍ତତୁ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ ପ୍ରତି
ଅପଣଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପରିଚୟ ବହୁକାଳରୁ ମିଳି-
ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପୁସ୍ତିକା ଖଣି ମୁଦ୍ରିତ
କରିବାର ଭାର ସୁତଃ ଶ୍ରୀସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଯାଚିତ
ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଯେଉଁ
ଅନୁରାଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ, ତାହା ସବୁଥା
ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ତହିଁର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଦାନ ନ
ହେଲେହେଁ କେବଳ କୃତଜ୍ଞତାର କ୍ଷୀଣ ନିଦର୍ଶନ
ସ୍ୱରୂପ ପୁସ୍ତିକାଖଣି ଅପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀକରକମଳରେ
ଅର୍ପଣ କଲି । ଇତି ।

ବିନୀତ

ଲେଖକ

ନାଟ୍ୟାଲିଖିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ।

ପୁରୁଷ—

ଚଉଧୁରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଦାସ ମହାପାତ୍ର—କଣେ ଧନ ଓ

ମହାନନ ।

ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ—କୁନ୍ତଳାର ପିତା (କନ୍ୟାପିତା)

ଦତ୍ତହରି କାନୁନଗୋ—ରସାନନ୍ଦର ପିତା (ବରପିତା)

ସଦାନନ୍ଦ—ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ।

ରସାନନ୍ଦ—ଦତ୍ତହରି କାନୁନଗୋଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ବୃନ୍ଦାବନ—ରସାନନ୍ଦର ବନ୍ଧୁ ।

ଶ୍ରୀରାମ ସାମନ୍ତରାୟ—ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜାମାତା ନରଞ୍ଜନ
ବାବୁଙ୍କର ନକଟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଜ୍ଞାତ ।

କପିଳ—ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଗୁମାସ୍ତା ।

ରାଧାବ—ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୁମାସ୍ତା ।

ଉଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଗଣ, ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଗଜୁସିଂହ,
ଦର୍ଶକବୃନ୍ଦ, ପଦ୍ମପତି, ସତ୍ୟଗଣ, ସପନ ଦାସ ଚରଣୀ, ଗୁମାସ୍ତା,
ଖାତକଗଣ, ଚପରାସି, ବନ୍ଧୁଗଣ, ହିତ୍ୟଗଣ, ନର୍ତ୍ତକର ସମାଜ-
ଗଣ, ଖଇରତି, ମଦନ ମୋହନ ବାବୁ, ରାଖାଲ ବାବୁ,
ବନେଷ୍ଟିବଳଗଣ, କଣ୍ଠକଗଣ, ଗ୍ରାମ୍ୟଲୋକମାନେ, କୁଷ୍ଠ-
ବୈଦ୍ୟଗଣ, କେନ୍ଦ୍ରର ବାବୁ ଓ ଉପକରଗଣ ।

୩୧—

କୁନ୍ତଳା—ପଞ୍ଜନାସୁବେଦ ବନ୍ୟା ।

ଚରଙ୍ଗିନୀ—ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ବନ୍ୟା ।

ଚମ୍ପା—ଚରଙ୍ଗିନୀର ଦାସୀ ।

କୁନ୍ତଳାର ମାତା, ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ପୁତ୍ରବଧୂରଣ,
ଦତ୍ତହର କାନୁନ୍‌ଗୋଙ୍କ ପତ୍ନୀ, ନର୍ତ୍ତକୀଗଣ, ବାଦକ, ରମ୍ଭା
ଓ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତଗଣ, ରମଣୀଗଣ, ବାଳକାଗଣ ଓ ଦେବଦାସ
ଗଣ ଗ୍ରାମ୍ୟ ରମଣୀ ।

ସଂସାରଚିତ୍ର ।

(ନାଟକ ୮)

ପ୍ରସାବନା ।

ନଠୀ ।

ଗୀତ ।

ସଂସାର କଉତୁକ ଦେଶ ରେ ଭାଇ !
ଯେ ଯାହା 'କଉଶଳେ' ସକଳେ ଧାଇଁ ।
କେ କରେ ସଞ୍ଚୟ କେ କରେ ଭୋଗ,
କେହୁ ନ ବୁଝେ କାହା କରମ ଯୋଗ,
ସେଗ ଶୋକ ସନ୍ତାପ ସଦା ଗୋଳାଇ,
ଅବବେଶ ମାନବ ଚାହିଁ ନ ଚାହିଁ ।
କେହୁ ମନାସି ଗିରି ଶିରେ ଉଠିବ
ଗଭୀର ସ୍ରୋତେ ପଡ଼ି ହରାଏ ଜୀବ;
ଶିଶିରସି ବାରିତମ ଜନ୍ମାଇ,
ଲୋଭୁପ ନେତ୍ର ତାହା ବୁଝିବ କାହିଁ ।
ଯେତେ ଯେ କର କୂଟ କପଟ ଖଳ,
ନଷ୍ଟୟ ଦିନେ ତାର ଭୁଞ୍ଜିବ ଫଳ;
ଯେତେକ ଯାହା କର ଯେତେ ଘୋଡ଼ାଇ,
ନ ରହେ କିଛି ଛପା ବଧାତାଠାଇଁ ।

ପ୍ରଥମ ଅଂଶ ନୟ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ସ୍ଥାନ—ଚଉଧୁସ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଦାସଙ୍କ ଗୃହ ।

(ଚଉଧୁସ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଦାସ, ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପାମାସୁକ, ବପିଳ,
ସୁସବ ଓ ଗରୁଡ଼ିନ୍ଦ୍ର)

ବିଜୁ—ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ । ଆପଣଙ୍କର ଆସିବାର କୌଣସି
ଆବଶ୍ୟକ ନ ଥିଲା । ରତ୍ନ ଲୋକର ଗୋଟାଏ କଥା ।
ଆମ୍ଭେ ଯେତେବେଳେ ଜବାବ ଦେଇଥାଉଁ, ଆପଣଙ୍କର
ଆବଶ୍ୟକ ସମୟକୁ ନଷ୍ଟସ୍ବ ଟଙ୍କା ଦେଉଁ ।

ଗୋବି—ଆଜ୍ଞା ନା—କାଲି ବରକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସ୍ବତ୍ତ୍ବ ସ୍ଥିର ଜବାବ
ଦେବାକୁ କଥା ଅଛି; ମନେ ତଲି, ଥରେ ସ୍ବରଣ କରାଇ-
ଦେଇ ଆସିବେ ।

ବିଜୁ—ସେଥି ସକାଶେ ଆପଣ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରିବେ ନାହିଁ,
ଆପଣଙ୍କର କନ୍ୟା ବିବାହ, ଆମ୍ଭେ ଜବାବ ଦେଇଥାଉଁ,
ଆମ୍ଭ ନିଜଟିଆରେ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ ନ ଦେଲେ ଆମ୍ଭେ ଭରଜ
କରି ଦେଲେ ଆପଣଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇବୁଁ ।

ଗୋବି—ଆପଣ ବ୍ୟାଗ୍ରୀତ, ଆପଣ ଆମ୍ଭର ମୁରବି, ଆପଣଙ୍କର
ଏହି ଚିନ୍ତାକୁ ଚାଲିଯିବ ଆଉ, ଏହିକଥାକୁ ଗ୍ରାହଣ ।

ବିଜୁ—ବଡ଼ ନା, ବଡ଼ ନା, ଆପଣ ଆଉ କି । ନିଃସନ୍ଦେହରେ
ବରକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେଇ ଆସନ୍ତୁ ।

(ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ଚଉଧୁରୀଙ୍କର ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ ଏବଂ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କର
ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଚଉଧୁରୀଙ୍କର ସ୍ବରାଜ୍ୟ)

ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଏକପ୍ରକାର ହସ୍ତଗତ
ହେଲାଣି, କେବଳ ଗୋବିନ୍ଦପୁର ମକଦ୍ଦମି ଶକ୍ତି ହସ୍ତଗତ
ହୋଇ ନାହିଁ; ସେ ଶକ୍ତି ବେଶ୍ ସମ୍ପତ୍ତି, ତାହା
ମାତ୍ରବର୍ଗରେ ୨୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ଲୋକସାନ ନାହିଁ ।
(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) କପିଳ ! ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଟଙ୍କା ସଜଲ
କର ।

କପି—ଅଜ୍ଞା ହଉ ।

(ଚଉଧୁରୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ରାସ—କପିଳ ଭାଇ ! ଖମିନ୍ଦ କହୁଥିବାରୁ ମୁଁ ବସିଛି ।
ଚଉଧୁରୀଙ୍କର ସିନା ହୁକୁମ୍, ଅସଲ୍ ତ ତୁମେ; ଖମିନ୍ଦ
କହୁଛନ୍ତି, ଟିକିଏ ଜରୁର ଟଙ୍କା ସଜଲ କର ଦେବ ।

କପି—ଆରେ ଯା ହୋ, ଏତେବେଳକୁ ଆମେ ଅସଲ୍ । ଦୋଳ
ଦଶରରେ କିଛି କିଛି ପାଉଣା ମିଳୁଥିଲା ଯେ, ଏଣିକି
ସେତକ ବି ରୁଡ଼ିଲା ।

ରାସ—କପିଳ ଭାଇ ! ସେଥିଲଗି କିଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ, ମୁଁ
ସବୁ ଏଇ ଟଙ୍କାରୁ କହୁ ଦିଆଇ ଦେବି, ଖମିନ୍ଦ ଆମର
ନ ଦେଲା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ହାତରେ ତ ଧନ
ନାହିଁ, କଣ କରିବେ ?

କପି—ଦେଖାଯିବ । ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ମିଠେଇଖିଆ ତ ଜାଣ, ଆଉ

ଅମ ମିଠେଇଣିଆ କଣ ମିଳିବ, ଜବାବ କର ,
 ସେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ଅସିବ, ଟଙ୍କା ଦେନଯିବ । ଅମର
 ଶତକରୁ * ଟଙ୍କାରୁ କମ ହେବ ନାହିଁ ।

ରାଘ—ତମକୁ * ଟଙ୍କା ଦବାରେ କୌଣସି ଅପତ୍ତି ନାହିଁ, ମାତ୍ର
 ଅମ ଖମିନିଙ୍କୁ * ଟଙ୍କା ଶୁଣେଇଲେ ତ ଚଳିବ
 ନାହିଁ ।

କପି—ହଁ ହଁ, ବୁଝିଲ; ତାଙ୍କୁ ଯାହା କହିବ, ତାହା ଶୁଣେଇ-
 ଦବା, ସେଥିରେ ଅମର ହାନି କଣ ?

ରାଘ—ଶତକରୁ ୧୦ ଟଙ୍କା ଶୁଣେଇଲେ ତମର ପାଞ୍ଚ ଅଉ
 ଅମର ପାଞ୍ଚ ।

କପିଳ—ବେଶ୍, ସେଇଆ ଶୁଣେଇଦବା ।

ଗଜୁ—ଗୁମାସ୍ତା ବାବୁ ! ମୋର ଶତକରୁ ଦୁଇ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ
 ଭୁଲିବ ପାଉଣୀ ହଉଛି ।

ରାଘ—ଆଛା ଆଛା, ଖମିନିଙ୍କୁ କହିବ ।

ଗଜୁ—ଖମିନିଙ୍କୁ କଣ କହିବ ହୋ ? ମୋର ଖମିନି ଅପଣ;
 ଅପଣମାନେ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ ମୋର ହକ
 ପାଉଣୀ ହଉଛି ଦୁଇ ଟଙ୍କା; ଏ କଥା ପାଞ୍ଚ ଜଣରେ
 ପଞ୍ଚୁ, ନିଶାପ ହଉ, ଖମିନିମାନେ ଶୁଣନ୍ତୁ, ଯାହା ଭାଙ୍ଗି-
 ଦେବେ, ମତେ ସେଇଆ ମିଳିବ ।

କପିଳ ଓ }
 ରାଘବ—} ରୁପ୍ ରୁପ୍, ରୁପ୍ ରୁପ୍ କର କହ ।

ଗନ୍ତୁ—ରୁପ୍ ରୁପ୍ କରି କହିବି କାହିଁକି ? ଅନ୍ଧର ବଜ୍ର କରି
କହିବି, (ଉଚ୍ଛ୍ଵାସରେ) ମୋର ଉଦ୍ଦୀପକ ପାଉଣୀ ଦୁଇ
ଟଙ୍କା ହଉଛି ।

କପିଳ 'ଓ' } ଆରେ ଥୟ ହୋ, ଥୟ ହୋ, ଧୀର ଧୀର କ୍ରମ
ସଂସାର— } କହ ।

ଗନ୍ତୁ—କାହିଁକି ଥୟ ହେବ ନା ? କାହିଁକି ଧୀର ଧୀର କରି
କହିବି ନା ? ଅନ୍ଧର ବଜ୍ର ପାଟି କରି କହିବି, ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ଜାକିହାକି କରି କହିବି, ମୋର ହଜି ପାଉଣୀ ହଉଛି
ଦୁଇ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ।

କପିଳ 'ଓ' } ହଁ ହଁ ପାଇବୁ, ଦୁଇ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ପାଇବୁ ।
ସଂସାର— }

ଗନ୍ତୁ—ସେହି କଥା କୁହ । ମୁଁ ଆଗେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଟଙ୍କା
ଆଦାୟ କଲେ ତେବେ ସିନା ଯାଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତ
ଫିଟିବ । ମୁଁ ଏଥର ଯାଉଛି । ଗୁମାସ୍ତା, ଆପଣ ଶୀଘ୍ର
ଆସନ୍ତୁ ।

(ଗନ୍ତୁ ସିନ୍ଦୂର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କପିଳ—ଯେତେବେଳେ ଭାଙ୍ଗା ଆସିବ, ଏହି ହସାବରେ
ପାଉଣୀ ବାଦ ଦେଇ ଟଙ୍କା ନେଇଯିବ ।

(କପିଳ ଓ ସଂସାରଙ୍କର ଭଲ ଭଲ ସଙ୍ଗର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ସ୍ଥାନ—ଦେବମନ୍ଦିର ।

(ବରଦାସ୍ ପରଦର ବାନ୍ତୁନଗୋ, ସନ୍ତାପଦାସ୍ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚମାସୁକ
ଏବଂ ଉତ୍ତମ ପକ୍ଷର ଦେବେବ ଜଣ ରତ୍ନବ୍ୟକ୍ତି ଓ ପର୍ଯ୍ୟବସ୍ତ ।
ନର୍କାମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ଓ ଗୀତ)

ଜୟ ଜଗଦୀଶ ଜୟ ମଙ୍ଗଳନିଧାନ ।

ଜୟ ଜଗତକାରଣ ଜଗତପରାଣ ।

ଏ ଜଗତ ଚାଳନ

ଏ ଜଗତ ପାଳନ

ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତ ମେଳ ତୁମ୍ଭର ଭାଷଣ ।

ବନ୍ଦି ତବ ଚରଣ

ମାଗୁଅଛୁଁ ଶରଣ,

ଏ ଶୁଭ ବିବାହ ଯୋଗେ କର ଶୁଭ ବିଧାନ ।

କର କନ୍ୟା ଉତ୍ତମ

ଡାଳି ହୃଦେ ହୃଦୟ

ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୁ ସତତ ତବ ଅକ୍ଷୟ କଲ୍ୟାଣ ।

(ନର୍କାମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

୧ମ ଚରଣ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମୃତମାନଙ୍କର ଯାହା କଥାବାତ୍ରା ଦେବ
ଦେଉ । ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର, ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରୀ, ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର
ସମ୍ପଦ, କେବଳ ଦେବା ନେବାର କଥାଟା ପ୍ରିୟ
ହୋଇଗଲେ ଯେ ଯାହାର ଅସୌଜନରେ ଲାଗିବେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ—ଦେବା ନେବା ସମ୍ପଦରେ ମୁଁ ଏତକମାତ୍ର କହୁ
ପାରେ ଯେ, କେବଳ ଜଳପାତ୍ର ସହିତ କନ୍ୟାଦାନ
କରିବି, ମୋର ଆଉ କିଛିମାତ୍ର ଦେବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ।

୨ୟ ଭଦ୍ର—ସେ କଥା କହିଲେ ଫେର କପରି ଚଳିବ ?

ଗୋବିନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସର, ଶାନ୍ଦାନୁ ସର,
ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନାମ ଚାରିଆଡ଼େ ଡାକ୍, ଅପଣଙ୍କ ନାମକୁ
ଚାହିଁ ଅବଶ୍ୟ ଅପଣଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ହେବ ।

୩ୟ ଭଦ୍ର—ତା ବୋଲି ଯେ ଯେ କିଛି ନ ଦେବେ, ଅପଣ ଏପରି
ଭାବିବେ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ବିବେଚନା ମୁତାବକ
ସେ ଦେବେ ।

ଦତ୍ତହରି—ସେ କଥା ସତ, ସେ କଣ ନ ଦେବେ କି, ତେବେ
ଯାହା ଯାହା ଦେବେ—ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ଉପସ୍ଥିତ
ଅଛନ୍ତି—ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ।

ଗୋବି—କନ୍ୟାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଅଳଙ୍କାର ଦେବା । ଜାମାତାଙ୍କୁ
ହାର, ମୁଦ, ବାରବନ୍ଧୀ, ସୁନାର ଚିତା ଓ ପଇତା
ଦେବା; ଏ ଛଡ଼ା ବାସନ୍ତକୁସନ୍, ପଲଙ୍କ, ଶବାର,
ପାଲଙ୍କି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାଜେ କନସମାନ ୨୫ ସାମନ୍ତ
ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଯେପରି ଦିଆଯାଏ ତାହା ଦେବ, ଗୋଟିଏ
ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଦେବ ।

ଦତ୍ତହରି—୨୫ ସାମନ୍ତରେ ହେବ ନାହିଁ, ୪୦ ସାମନ୍ତ
ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ସମସ୍ତ ଦେବାକୁ ହେବ । ଅଳଙ୍କାର ୫
ଭରିରେ ବି ହୋଇ ପାରେ, ୫୦୦ ଭରିରେ ବି ହୋଇ
ପାରେ । ଅପଣ ଯାହା ଦେବେ, ତାହା କେତେ ଭରି
ସୁନାର ହେବ, ତାହା କହିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

୪ର୍ଥ ଭଦ୍ର—ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ! ଅପଣ କୁଣ୍ଡିତ ହେଲେ ଚଳିବ

ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବଡ଼ବଡ଼କରେ ସୁନା ଗହଣା ପିନ୍ଧିବାକୁ ବାରଣ ଥିଲା । ଏବେ ଅପଣଙ୍କ ଯୋଗେ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼-ବଡ଼ଙ୍କ ବିଧି ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି; ଅପଣ ଯେବେ ଟିକିଏ ବେଶି ବେଶି କରି ନ ଦେବେ, ତେବେ ବଡ଼ବଡ଼ଙ୍କ ବିଧି ସେ ଭାଙ୍ଗି ବେ କାହିଁକି ?

ଦତ୍ତ—ପାଲଙ୍କି ଆମର ଦରକାର ନାହିଁ ।

୪ର୍ଥ ରତ୍ନ—ତାଙ୍କର କୌଣସି ପୁରୁଷରେ କେତେ ପାଲଙ୍କି ଚଢ଼ି ନ ଥିଲେ, ଅକାରଣ ପାଲଙ୍କିଟା ତାଙ୍କର କଣ ହବ ?

ଦତ୍ତ—ବୁଥାରେ ଖଇଁଠା ହେବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ପୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଦେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ।

୪ର୍ଥ ରତ୍ନ—ଅପଣଙ୍କ ପୋଡ଼ାକୁ ଯେବେ ଦାନାପାଣି କି ସାସ-ପାସ କିଛି ଖୋଇବାକୁ ନ ପଡ଼ବ, ତା କହୁନୁ, ତେବେ ରଲା—

ଦତ୍ତ—ପୋଡ଼ା ପାଲଙ୍କି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଖଣ୍ଡେ ମଟରକାର ଗାଡ଼ ଦେବେ ।

୪ ଥି ରତ୍ନ—ଏ ଖୁବ୍ ସୁବିଧା କଥା । ଅକାରଣଟାରେ ପୋଡ଼ା ପାଲଙ୍କିରେ ଖଇଁଠା ହେବେ କାହିଁକି ? ସେ ବଣଟାର ଗାଈ ଚଢ଼ିବାର ଭାରି ସଉକ । ଅଜା ତାଙ୍କର ଗାଡ଼ ଚଳାଇ ଚଳାଇ ଜାଣିକା ନିବାହ କରୁଥିଲେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ । ଅଜି ଏଠାକୁ ଓଢ଼ର ଗାଈରେ ଆସିଛନ୍ତି, । ମଟର ଗାଈ ଅପଣଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ବି ସୁବିଧା, ତାଙ୍କ ନେବାକୁ ବି ସୁବିଧା । ତଳ-

ମାଲିଆ ଘର, ରାସ୍ତାଘାଟର ଅଗ୍ରବ, ଅପଣଙ୍କର ବେରାମ
ଅରାମ, ଭଲ ମନକୁ ଜୋଇଁ ଅପଣଙ୍କର ମଟରଗାଡ଼ିରେ
ବସି ଚିଲେ ଚିଲେ ଆସି ସାତ ଥର ଲେଖାଏଁ ଦେଖିଯାଇ
ପାରିବେ ।

ଦତ୍ତ—ପୋଇଁ ଅପଣଙ୍କର ବି. ଏ. ପାସ କରି ଅଛନ୍ତି, ସେ
ମରହଟ୍ଟିଆ ନୁହନ୍ତି, ହାର ଗାରବନ୍ଧୀ ତାଙ୍କର କଣ
ଦେବ ? ତହିଁ ପରବର୍ତ୍ତେ ଗୋଟିଏ ସୁନାର ଘଡ଼ି ଓ
ଗୋଟିଏ ସୁନାର ଗାର୍ଡ଼ିଚେନ୍ ଦେବେ ।

୪ ଥିରତ୍ତ—ଏ ସେ ଗୋଟାଏ କଥାର କଥା ।

ଦତ୍ତ—ଅଉଁ ଅମ୍ଭେ ବନ୍ଧୁଗାନ୍ଧବ ସେନ ଏତେଦୂର ଆସିବୁଁ,
ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ରାସ୍ତାଗର୍ଜ ସତାଣେ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ
ଦେବ ।

୪ ଥିରତ୍ତ—ସମ୍ଭବ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ କଥା କହି ନାହାନ୍ତି,
ଶୁଣି ଡୋଣ ପାଞ୍ଚ ଡୋଣ ଦୁଇରୁ ଆସିବେ, ଅବଶ୍ୟ
କିନ୍ତୁ ବାନ୍ଧବ, ସାଇ ଭାଇ, ବେଠିଆ ବେଗାର କରି
ଶୁଳିଣ ପଶୁଣ ଜଣରୁ କମ ଆସିବେ ନାହିଁ, ସମ୍ଭବଙ୍କର
ତ ଖୋଲା ହାତ, ମୁଠା ମୁଠା ହୁଡୁନୁ ଅଉଁ ଗଣ୍ଡାଗଣ୍ଡା
ଲୁଣ—ସେବେ ଦଅନ୍ତି—ତେବେ ତାଙ୍କର ଦଣ
ହଜାର ଟଙ୍କା ଖରଚ ହୋଇଯିବ, ଅପଣଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ
ହଜାର ମାଗୁଛନ୍ତି ସିନା, ଅହୁରି ତ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ହାତରୁ
ପଡ଼ି ଯିବ ।

ଦତ୍ତ—ଅପଣଙ୍କର ଜାମାତାଙ୍କୁ ବି. ଏ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ାଇବା

ନମନ୍ତେ ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ଦୁକାର ଟଙ୍କା । କରଜ କରିବାକୁ
ପଡ଼ିଥିଲା, ତାହାର ଅସଲ ସୁଦ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବ ଦୁକାର
ହେଲାଣି, ସେ ଟଙ୍କାଟା ଅପଣଙ୍କୁ ଶୁଣି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୪ର୍ଥ ଭଦ୍ର—ସେ ତ ହୁଏ, ଆଇନ ମିତାକ୍ଷର ଶାସ୍ତ୍ର ସର୍ବସ୍ୱା-
ଭାର ବଧୂ ଅନୁସାରେ ଅପଣ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ
ବାଧ ।

ବଉ—ଏଣିକି ଏମ୍. ଏ. ଓ ବି. ଏଲ୍. ପଢ଼ିବାର ଖରଚଟା
କୋଉଁ ଅପଣ ନ ଦେବେ ଯେ, ମୁଁ କହିବି ?

୪ର୍ଥ ଭଦ୍ର—ଅବଶ୍ୟ, ଅବଶ୍ୟ, ଏ ଦୁଇଟା ପାଠ କେବଳ
ଅପଣଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ସକାଶେ, ବିଶେଷତଃ ବିବାହ ପରେ
ପୁତ୍ରର ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାର ଖରଚ—ଅପଣ ଓକିଲ ମୁଦ୍ରାର—
ମାନଙ୍କୁ ପଚାରନ୍ତୁ—ପିତା ବହୁନ କରିବାର କୌଣସି
ଆଇନ୍ ବା କାନୁନ୍ରେ ନାହିଁ ।

ବଉ—ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା—ଯେବେ ଜାମାତା ଅପଣଙ୍କର
ତେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ହୋଇଗଲେ, ତେବେ ତ ଅପଣଙ୍କର
ଅଉ ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ ? ତା ନ ହେଲେ ଓକାଳତରେ
ପସାର ଦେବାଯାଏ ଅପଣ ଚଳାଇବେ ।

୪ର୍ଥ ଭଦ୍ର—ଜବାବ ମୁତାବକ ଟଙ୍କାଟା ଦିଅ ନିଅ ହୋଇଗଲା
ପରେ ଜାମାତାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅପଣଙ୍କର ହୋଇଗଲେ,
ଅପଣଙ୍କ ମାଲ ଅପଣ ସମ୍ବାଳିବେ; କେବଳ ତାଙ୍କର
ଶ୍ରେଣୀର ଟଙ୍କାରେ ସେ ଅପଣର ପିତା ମାତାଙ୍କୁ
ପ୍ରତିଯୋଗଣ କରିବେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ—ମହାଶୟ ! ମୁଁ ଏତେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ପାରିବି ? ମୋର ଶକ୍ତି କେତେ ?

ଦତ୍ତ—ଏଠାରେ ଅପଣଙ୍କର ଶକ୍ତି ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ପାତ୍ରର ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି କଥା କହିବାକୁ ହେବ ।

୪ର୍ଥ ଭଦ୍ର—ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ, ବର ମେଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ୍ ପାସ୍ କରିଥିଲେ ଜମିବାଡ଼ ବନ୍ଦୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହୁଏ; ଆଇ. ଏ. ପାସ୍ କରିଥିଲେ ଜମିବାଡ଼ ଓ ଘରଦ୍ୱାର ବନ୍ଦୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହୁଏ; ବର ବି. ଏ. ପାସ୍ କରିଥିଲେ ଜମି ବାଡ଼ି, ଘର ଦ୍ୱାର ଓ ଶ୍ରୀ ପରିବାର ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ପାସ୍ ସାଟି ପିକଟ ଦେଖନ୍ତୁ, ତହିଁରେ ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଲେଖା ଅଛି ।

ଦତ୍ତ—ସୁନାର ଯାହା ଅଳଙ୍କାର ଦେବେ, ତହିଁର ମୂଲ୍ୟ ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷେ ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ହେବା ଉଚିତ ।

୪ର୍ଥ ଭଦ୍ର—ଗହଣା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯେବେ ଟଙ୍କାଟା ନଗଦ ଦେଇ ପକାନ୍ତେ, ତେବେ ଆହୁରି ଉତ୍ତମ ହୁଅନ୍ତା ।

ଦତ୍ତ—ଅପଣଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହିଥାଏ—ବଣିଆ-ମାନେ ଭାରି ଠକ, ଅପଣଙ୍କର ଜନ୍ମା ବିବାହ, ଅପଣ ଶୁଭିଆଡ଼େ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବେ, ଅପଣ ସୁନା ଓଜନ କରି ଆମ୍ଭ ଜମା ଦେଇଦେବେ, ଆମ୍ଭେ ବରଦ୍ୱା କରି ଅଳଙ୍କାର ତୟାର କରିବା ନେବୁଁ; ଅପଣଙ୍କୁ କେବଳ ମଜୁରିଟା ଆଗରୁର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୪ର୍ଥ ଚକ୍ର—ଦେଖନ୍ତୁ, ଏପରି ସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ପାଇବା ବହୁ
ତପସ୍ୟାର ଫଳ କହିବାକୁ ହେବ । ସମ୍ଭବ ପାସ୍ କର
ସମ୍ଭବ । ତାଙ୍କର ଲୋଭ ନାହିଁ, ଅହଙ୍କାର ନାହିଁ,
ଆତ୍ମପର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ; ଭାରି ଉଦାରହୃଦୟ; ତାଙ୍କ ସହିତ
ସମ୍ଭବ ନ ହେଉଣୁ ସେ ଆପଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି
ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ କଲେଣି ।

ଦତ୍ତ—ଯାହା କହିବାର ଶୀଘ୍ର କହନ୍ତୁ ।

ଗୋବିନ୍ଦ—ମୋହର ଆଉ କହିବାର କଣ ଅଛି ? ଯେତେବେଳେ
ରଗବାନ୍ କନ୍ୟା ଦେଇଅଛନ୍ତି, ସେହି କାଳରୁ ମୁଁ
କନ୍ୟାପିତା ହୋଇଅଛି, ସେହି କାଳରୁ ମୋହର
କହିବାର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ରହିତ ହୋଇଅଛି ।

ଦତ୍ତ—ତାହାହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବୁଝିବୁଁ ଯେ କୌଣସି
ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଆପଣଙ୍କର କିଛିମାତ୍ର ଆପଣ ନାହିଁ, ଆପଣ
ଆମ୍ଭର ପ୍ରସ୍ତାବମତେ ସମସ୍ତ ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଅଛନ୍ତି ।

୪ର୍ଥ ଚକ୍ର—ଏଃ ! ସନ୍ନିପ୍ତ ସାରଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତି, କେବଳ ସାରଟିକ
ବାଛି ନେଲେ ।

ଦତ୍ତ—ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା, ଏଠା କେବଳ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ
ମାତ୍ର, ଆଶା କରୁଁ ଆପଣ ଆମ୍ଭର ଅନୁରୋଧ ଅବଶ୍ୟ
ରଣା କରିବେ । ଆମ୍ଭର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ, ଆମ୍ଭର
ଇଚ୍ଛା ବିବାହଟି ଆମ୍ଭଙ୍କୁରେ ହେଉ; ମାତ୍ର ଜାମାତା
ଆପଣଙ୍କର ନବ୍ୟ ପତ୍ନୀ, ସେ ଗୃହାନ୍ତି, ଯେତେ କମ
ଶରତ ହୁଏ, ତେତେ ଉତ୍ତମ ।

୪ର୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ର—ଜାମାତା ଆପଣଙ୍କର ବିବାହବ୍ୟୟସଙ୍ଗୋତସମ୍ପିତର
ଜଣେ ସନ୍ଧ୍ୟା, ସେ ବିବାହରେ ପିତାଙ୍କର ବ୍ୟୟ ଦେବାକୁ
ଦେବେ ନାହିଁ ।

ଦତ୍ତ—ସମସ୍ତଙ୍କର ମତ ବଜାଏ ରାତ୍ରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ
ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଏହିପରି ପ୍ରିୟ କରା ଯାଇଅଛି, ନାଚ
ତାମସା ଓ ରୋଷନାଲ ଆଦି ଯାହା କିଛି କରିବାକୁ
ହେବ, ସେଟା ଆପଣ ସଜଲ କରିନେବେ । ଆମ୍ଭେ
କେବଳ ବର ପାଲଙ୍କାଣ୍ଡି ସେନ ଉପସ୍ଥିତ ହେବୁଁ ।

୪ର୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ର—ଦେଖନ୍ତୁ, ବିବାହର ବ୍ୟୟ ସଙ୍ଗୋତର ବ୍ୟବସ୍ଥାଟା
ଶିଖି ରଖନ୍ତୁ । ପୁତ୍ର ବିବାହ ସମୟକୁ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ଲାଗେ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ? ମହାପ୍ରସାଦ ପଣ
ଯାଉନ୍ତୁ ।

ଦତ୍ତ—ଆଉ ଏ—

୪ର୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ର—ଆହୁରି ଅଛି ପରା, କହନ୍ତୁ କହନ୍ତୁ ।

ଦତ୍ତ—ଟଙ୍କା କିଉଡ଼ି ଯାହା ଜବାବ ଦେଲା, ସେଟା ଯେପରି
ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିନେଶ ନିତାଣ ହୋଇଯିବ ।

୪ର୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ର—ଏ କଥା ଫେର କହିବାକୁ ଅଛି ? ଆଗେ ଟଙ୍କାଟା
ହାତରେ ନ ପଡ଼ିଲେ ତ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଚଳବା ଉଚିତ
ନୁହେ ।

(ସୁବେଦିକର ମହାପ୍ରସାଦ ସହ ପ୍ରବେଶ ଓ ଚରଦରକର
ମହାପ୍ରସାଦ ପ୍ରବେଶ ।)

ବଉ—ଅପଣଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ସହିତ ଆମ୍ଭର ପୁତ୍ରର ବିବାହ
ସମ୍ପନ୍ନରେ ହିଁ ଜବାବ ଦେଲୁଁ ।

(ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରର ମହାପ୍ରସାଦ ପ୍ରଦାନ ।)

ଗୋବି—ଅପଣଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଆମ୍ଭର କନ୍ୟା ଦାନ କରିବାର ହିଁ
ଜବାବ ଦେଲୁଁ ।

(ଚରଦରକ ବସ୍ତ୍ରର ମହାପ୍ରସାଦ ପ୍ରଦାନ, ପରଶୁରାମଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନମାଳା ଓ ଚକ୍ର
ପ୍ରଦାନ ଏବଂ ଭଦ୍ରକାନ୍ତମାଳଙ୍କୁ ମାଳା ଦେଇ ପ୍ରଦାନ ।)

ପୁରୋହିତ—ମହାପ୍ରସାଦସେବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି ।
କିନ୍ତୁ ମହାପ୍ରସାଦସେବାର ଅନୁମତି ଦେଉ ।

୪ର୍ଥ ଭକ୍ତ—ଅତି ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ପ୍ରସାଦ, ମହା ଅନନ୍ଦର ବିଷୟ,
ବୁଲିବା ଦେଉନୁ । ପଞ୍ଚନାୟକ ବାବୁ ! ଅପଣଙ୍କୁ ଆଉ
ଗୋଟିଏ କଥା କହିଥାନ୍ତୁ—ଏପରି ସମ୍ପଦ ଅତି
ପାଇବେ ନାହିଁ । ଅପଣ ସଂସାରଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ଉଦ୍ଧାର
ପାଇଯିବେ, ଭୟାବୁର ବଡ଼ ନିଷ୍ଠିନ୍ନ ବୁଝି ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ।)

ଭୁଞ୍ଜୟ କୃଣ୍ୟ ।

ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଗୃହ ।

(ଚଉଧୁରୀ ଶୋମସ୍ତବ୍ଧ ମହାପାତ୍ର, ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣାୟତ୍ତ,
ବସିଛି ଓ ରାବତ ।)

ଚଉ—ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ! ଆପଣ କାହିଁକି ଆସିଲେ ? ଆମ୍ଭେ ତ
ଶବର ପଠାଇଥିଲୁଁ, ଆପଣ ଅନ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ,
ଆମ୍ଭ ନିକଟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କା ସକଳ ହେବ ନାହିଁ ।

ଗୋବ—ଆପଣ କହୁବାରୁ ମୁଁ ଜବାବ ଦେଲି, ଏତେବେଳେ
ଏପରି କହୁଅଛନ୍ତି !

ଚଉ—ଆମ୍ଭେ ତେବେବେଳେ ନ ରୁଣି ନ ସୁଣି ଗୋଟାଏ କହ
ଦେଇଥିଲୁଁ, ଆପଣ ତ ଏତେ ଅଜୁଆ ରଖିଅଛନ୍ତି ।

ଗୋବ—ଆପଣ ଯାହା କହୁବେ, ମୁଁ ହାଜର ଅଛି, ଏ ସମୟରେ
ମୋତେ ହତାଶ କଲେ ମୁଁ ଏକାବେଳକେ ମନୁଷ୍ୟପଣରୁ
ଯିବି । ଚଉଧୁରୀ ମହାଶୟ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ହାତ
ଧରୁଛି, ମୋତେ ଅନୁଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ ।

ଚଉ—ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ଡ଼କୀ ବାବତ୍ ପାଉଣୀ ରହୁଛି,
ହେଣ୍ଡଲେଟ ବାବତ୍ ପାଉଣୀ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ପିତାଙ୍କର
ଦସ୍ତଗରଦା ବାବତ୍ ପାଉଣୀ ଅଛି ।

ଗୋବ—ପିତାଙ୍କ ଦସ୍ତଗରଦା କଣ ମୁଁ ଆଦୌ ଶୁଣି ନାହିଁ ।

ଚଉ—ଆମ୍ଭେ କଣ ତେବେ ମିଥ୍ୟା କହୁଅଛୁ ?

ଗୋବି—ନା, ନା, ଅପଣ ମିଥ୍ୟା କହୁବେ, ଏ କଥା କି ମୁଁ
କହି ପାରୁଁ ? ମାତ୍ର କରବାହେବେ, ମୋହର ବର୍ତ୍ତମାନ
ବଳ ଅସମ୍ଭବ ।

ଚଉ—ଅପଣଙ୍କର ଅସମ୍ଭବ ହେଲେ ଅମ୍ଭେ କଣ କରିବୁଁ ?
ଅମ୍ଭେ ତ ଆଉ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ପାଣିରେ ପକାଇ ଦେବୁଁ
ନାହିଁ ?

ଗୋବି—ନା, ନା, ପାଣିରେ ବାହୁଁକ ପକାଇ ଦେବେ ?

ଚଉ—ତା ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଣ ? କପିଳ । ହସାବ କରବଟି;
ପୂର୍ବ ବାବତ୍ ସମସ୍ତ ଅସଲ ଓ ସୁଧ ହସାବ କର;
ଉକ୍ତି ଟଙ୍କାର ତମସୁକହାରରେ ସୁଧ ହସାବ କରି ଉକ୍ତି
ସୁଧ ବାଦ ଦେଇ ବାକି ନଷ୍ଟ ସୁଧଟା ହସାବରେ ଆଣିବ ।

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା ।

(ହସାବ ବରବାରେ ନୟସ ।)

ଚଉ—ଅପଣ ଜାଣନ୍ତି, ଆମ୍ଭର ସୁଧର ରେଟ ଶତକରା ମାତ୍ରକୁ
ଟ ୧୫୩ରୁ କମ ନାହିଁ ? ମିଠେଇକ୍ଷିଆ ଦସ୍ତାବିଜ
ଟଙ୍କାରୁ ବାବ ଦେଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ ।

ଗୋବି—ଇଚ୍ଛା ଅପଣଙ୍କର ।

କପି—ତାଙ୍କ ଉପରେ ସବୁମୋଟ ପୂର୍ବ ବାବତରେ ପାଉଣୀ
• ହେଲା ଟ ୧୫୩୮୫୩/୭ ।

ଚଉ—ଦେଖିଲେ ?

ଗୋବି—ଅଜ୍ଞା, ଅନେକ ଟଙ୍କା ଅସୁଲ ଦେଇଅଛି ।

ଚଉ—କଣ୍ଠ ଅସ୍ତ୍ର କେଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ତ ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ହିସାବ କରିବାର ସମସ୍ତ ନୁହେଁ; ଆପଣଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ
 ଟ ୩୨ ଛଡ଼ ଦେଲୁଁ, ବାକି ଟ ୧୫୮୪ ଏବଂ ଏ
 ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏରୁପ ମୋଟ ଟ ୩୫୮୪ ଟଙ୍କା ନଗଦ
 ବା ତଳେ ବୋଲି ତମସ୍ତ୍ର ଲେଖାନ୍ତୁ, ଘର ବାଡ଼ି,
 ଜମିଦାରୀ, ଗୋବିନ୍ଦପୁର ମକଦ୍ଦମି ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଗମ୍ଭୀରି
 ବନ୍ଧନ ରଖି ବନ୍ଧକ ଦସ୍ତାବିଜ ଭେଜିଷ୍ଟ କରିଦେଉନ୍ତୁ,
 ତତ୍ପରେ ଦେଖାଯିବ । କପିଳ ! ଶେଷରେ ଦରଜ
 ରହିବ—“ଏହିକାଏ”—ପୁଣ୍ୟ ହେଉନୋଟ ଓ ତନ୍ତ୍ରୀ
 ପ୍ରଭୃତିର ତାରିଖ ଦେଇ ଲେଖିବ,—“ଏସବୁ ବାବତ୍
 ପାଉଣୀ ବାବ ରହିଲା ।”

ଗୋବି—ଆଜ୍ଞା ଏପରି ଗୋଟାଏ—

ଚଉ—ଓଃ! ମୋହରେ ଆପଣଙ୍କର ସତ କଣ ? କେବଳ
 ଜାବତା ସକାଶେ ଲେଖା ଯାଉଅଛି, ଆପଣଙ୍କର
 ଯେବେ ଆମ୍ଭ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅବଶ୍ୟାସ ହୁଏ,
 ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଆମ୍ଭ ସହିତ କାରବାର କରିବା
 ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଗୋବି—(ସ୍ବଗତ) ହେ ଜଗନ୍ନାଥ ! ମୁଁ କି ଦୁରବସ୍ଥାରେ
 ପଡ଼ିଅଛି, ଦେଖି ଦେଖି କାଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ହଲାଇଲ ରକ୍ଷଣ
 କରିବାକୁ ଯାଉଅଛି, ମୋହର ମନା କରିବାର ଶକ୍ତି
 ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ତତ୍ପରେ ମହାଶୟ । ଆପଣମୋହର
 ମୁରବୀ, ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଓମାହର କିତୁମାତ୍ର ଅବଶ୍ୟାସ

ନାହିଁ, ମୁଁ ରଗବାନଙ୍କୁ ପାଣି ରଖି ଅପଣଙ୍କ ଉପରେ
 ପଦପ୍ରକାରେ ନିର୍ଭର କରିଅଛି, ଅପଣ ଏ ସମୟରେ
 ଯାହା କହୁବେ, ମୁଁ ତାହା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଅଧିକ ଆଉ
 କଣ କହୁବି ? (ସ୍ଵଗତ) ହେ ରଗବନ୍ ! ଅପଣ ମନୁଷ୍ୟ
 ମଧ୍ୟରେ ଏତେଦୂର କଠିନ ହୃଦୟ ସୃଜନ କରିଅଛନ୍ତି !
 ଓହ୍ଲା ! ଜଗତରେ କନ୍ୟାଦାୟୀ ସମାନ ଆଉ ବ୍ୟତୀତ...
 ନାହିଁ, ସମାଜରେ କନ୍ୟାପିତାଠାରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟତୀତ
 ବ୍ୟକ୍ତି ମୋହର କେବେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇ ନାହିଁ;
 ମନୁଷ୍ୟର ଦମ୍ଭ, ଅଭିମାନ, ଗର୍ବ ଓ ଅହଙ୍କାର ସମସ୍ତ
 ବୃତ୍ତି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୋଧହୁଏ ବିଧାତା
 କନ୍ୟାର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି ।

କପି—ଦୟାବଳ ତା କରୁଛି ?

ଗୋବି—କର ।

(ଅଭିବାଦନ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ, ବରଧାବଳର ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥାବ ।)

କପି—ରାସର ଭାଇ, ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର କାମଟା ବଢ଼ିନବା ଦରକାର ।

(ପରଦାବଦନ ହେଉ ଓ ମୁଣ୍ଡର ଲାଙ୍ଗିତପାଞ୍ଚ ବସୋପବସନ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାବ ।)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଦତ୍ତହରି କାନୁନଗୋଙ୍କ ଗୃହ ।

(ଚରଣର କାନୁନଗୋ ଏବଂ ସ୍ୱାମୀ ।)

ଦତ୍ତ—କଣ ? ଖବର କଣ ? ଟଙ୍କା ଆଣିଛ ?

ସ୍ୱା—ଅଜ୍ଞା ନାହିଁ, ଟଙ୍କା ଆଣି ନାହିଁ । ଦୁଇ ଦିନ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ
ସମସ୍ତ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରି ସିବ । ଛାଲ ଦସ୍ତାବଜ ଲେଖା
ପଢ଼ା ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ରେଜେଷ୍ଟ୍ରିର ହୋଇଗଲେ
ମହାଜନ ଟଙ୍କା ଦେବେ । ଆପଣ ଟଙ୍କା ସମ୍ବନ୍ଧରେ
କୌଣସି ସନ୍ଦେହ କରିବେ ନାହିଁ ।

ଦତ୍ତ—ଦେଖ, ତୁମ୍ଭର ପଞ୍ଜନାସ୍ତ୍ରକଙ୍କୁ କହିଦେବ, ଆମ୍ଭେ କିଛି
ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଖୋଜି ଯାଇ ନ ଥିବୁଁ, ସେ ଆମ୍ଭ ଘରକୁ
ଆସିଥିଲେ । ଆମ୍ଭ ଦ୍ୱାରରେ ମହାମହାଲୋକମାନେ
ଧାରଣା ଦେଇ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଦୁଇ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଟଙ୍କା
ନ ପଡ଼ିଥିଲେ ଆମ୍ଭେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଜଗାବ ଦେଉଁ ।

ସ୍ୱା—ଅଜ୍ଞା, ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କାହିଁକି ଜଗାବ ଦେବେ ?
ସେଟା କଣ ଭଲ କଥା ହେବ ? ମହାପ୍ରସାଦ ଟେକି
ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଲୋକେ ଶୁଣିଲେ କଣ କହିବେ ?

ଦତ୍ତ—ହଁ, ରୁଣ୍ଡାଗଲା, କୌଶଲ କରି ମହାପ୍ରସାଦଟା ଉଠାଇ
ନେଇଅଛନ୍ତି ବୋଲି ପଞ୍ଜନାସ୍ତ୍ରକଙ୍କ ମନରେ ଭାବ
ଗୋଟାଏ ଦମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ସ୍ୱଳ୍ପ
କଥା କହିବୁଁ, ପଞ୍ଜନାସ୍ତ୍ରକଙ୍କୁ କହିଦେବ, ମହାପ୍ରସାଦଟା

ଉଠାଇ ଦେଇଅଛି ବୋଲି ଅମ୍ଭର ମୁଣ୍ଡଟା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ
ବିକ୍ରୟ କରି ଦେଇ ନାହିଁ । ମହାପ୍ରସାଦ ଉଠାଇବା
ଧମ୍ଭରେ ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତ ସର୍ବଗୁଡ଼ିକ ମନେ ମନେ ସ୍ମରଣ
କରି ମହାପ୍ରସାଦ ଉଠାଇଅଛି । ମହାପ୍ରସାଦ ଧରି ମଧ୍ୟ
ସକଳ କରୁଅଛି ଯେ, ଜବାବ ମୁତାବକ ଦେବା
ନେବାରେ ତଳେମାତ୍ର ହୁଏଁ ହେଲେ ଆମ୍ଭେ ବେଦକୁ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର ଉଠାଇ ଆଣିବୁଁ । ତେଣିକି ମହାପ୍ରସାଦ
ଲବ୍ଧନର ଅପରାଧ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର, ଅମ୍ଭର ନୁହେଁ ।
ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭର କହିଦେବ, ତୁମ୍ଭ କଥା ମୁତାବକ
ଆମ୍ଭେ ଆଉ ଦୁଇ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବୁଁ । ଯେବେ
ଦୁଇ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଜବାବ ମୁତାବକ ନଗଦ ଟଙ୍କା-
ଗୁଡ଼ିକ ନ ପଡ଼ିବେ, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚୟ ଆମ୍ଭେ
ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଜବାବ ଦେବୁଁ । ଅମ୍ଭର ଜବାବ
ଗୋଟାଏ, ଜବାବ ଦୁଇଟା ନୁହେଁ ।

ରାସ—ମୁଁ ଯାଉଛି, ଅପଣଙ୍କ ଅଦେଶମତେ ଦୁଇ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ
ଟଙ୍କା ଦେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେବି । ଦୁଇ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା
କରିବୁଁ, ତତ୍ପରେ ଯାହା କରିବେ ।

ଦତ୍ତ—ଆଜ୍ଞା, ଯାଅ ।

(ବସନ୍ତର ଅଭିବାଦନ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଦି)

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଗୃହର ବହିର୍ଭାଗ ।

(ଜନାରଣ୍ୟ ପରବନିକାରର ପ୍ରବେଶ)

ବରଜିନୀ—ଅର୍ଥ ପିପାସା ! ବଡ଼ ପିପାସା ! ଭାର ପିପାସା ! ସେ
ପିପାସାର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ! ସେ ପିପାସାର ଶେଷ ନାହିଁ !
ସେ ପିପାସାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ଧ ହୁଏ ! ମନୁଷ୍ୟ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ
ହୁଏ ! ମନୁଷ୍ୟ ପାଗଳ ହୁଏ ! ଟଙ୍କା ! ଟଙ୍କା ! ଟଙ୍କା !
ଜଗତରେ ମାତା ନାହିଁ, ପିତା ନାହିଁ, ସ୍ୱାମୀ ନାହିଁ,
ବନ୍ଧ୍ୟା ନାହିଁ, ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ, ସବୁ ଅର୍ଥ ! ସବୁ ଅର୍ଥ
ଅପେକ୍ଷା ନିକୁଷ୍ଠ ! ବିଷ ! ବିଷ ! ବିଷ କାହିଁ ? ବିଷ
କାହିଁ ମିଳେ ? ବିଷ କାହିଁ ପାଇବି ? ମୋତେ ବିଷ ଦିଅ
ଦେବ !

(ବନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରବେଶ ଓ ପରବନିକାର ଧାରଣ)

ବନ୍ଧ୍ୟା—ତୁମେ ଅପି ଏଠି ଉଠିଲଣି ? ମୁଁ ଖୋଜି ଖୋଜି
ଥକିଲଣି ।

ବର—ବନ୍ଧ୍ୟା ! ବିଷ କଣ ମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୁଏ ? ମୁଁ
ପୁନଶ୍ଚ ମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ହବେଶ କରନ୍ତି, ଯେଠାରେ
ବିଷ ରହିଣ କରନ୍ତି । ତୁ ମତେ ଶୁଣ ।

ଗୀତ ।

ମୁଁ କି ବିଷ ଖୋଜିବି ବିଷ ଭୁଞ୍ଜିବି,
(ମୋର) ବିଷରେ ଅଶ ରହିଗଲା ।

ବିଷ ନ ମିଳିଲେ କିସ ମୁଁ କରିବି,
ଧରୁଛି ତୋ ପଦ କହ ରଲା ।

ବିଷ ଖାଇ ମୋର ପ୍ରାଣ ଗଲା,
(ପୁଣି) ବିଷପାଇଁ ମୋର ପ୍ରାଣ ଗଲା ।

ଅହା ! ମୋ ଜୀବନସଙ୍ଗିନି ଚମ୍ପାବତୀ ! ତୁ ମୋର
ମାତା, ତୁ ମୋର ପିତା, ତୁ ମୋର ଭଗିନୀ, ତୁ ମୋର
ସୁତ, ତୁ ମୋର କନ୍ୟା, ତୁ ମୋର ଭ୍ରାତା, ତୁ ମୋର
ସ୍ବା—ହା ! ହା ! ହା ! ହା ! ମୋର ପ୍ରାଣସଙ୍ଗିନୀ ଲେ !
ତୁ ମୋର ଶତ୍ରୁ, ତୁ ମୋର ଯନ୍ତ୍ରଣା, ତୁ ମୋର ଭୋଗ,
ତୁ ମୋର ଶୋକ, ତୁ ମୋର ପରିତାପ, ତୁ ମୋର
କାଳହୃତ ! ତୁ ମୋର କାଳତନ୍ତ୍ର ! ତୋର ମୁହଁ
ଦେଲେ ମୋର ମୁକ୍ତି ଦେବ, ତୁ ମଲେ ମୁଁ ଶାନ୍ତିଲାଭ
କରିବି ! ମୁଁ ବୁଝିଛି, ମୋର ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଅଶେଷ ପାତକ
ଥିଲା, ସେହି ପାତକର ଶାସ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମରାଜ ତୋତେ
ନିୟୁକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ହା, ଅର୍ଥଭୋଗ କରି, ପିତା ଅର୍ଥ
ଲୋଭରେ ବିଷପ୍ରୟୋଗ କଲେ, ତୁ ଅର୍ଥ ନେ, ମୋର
ସବୁ ନେ, ମୋତେ କଣିକାମାତ୍ର ବିଷ ଅଣିଦେ ଲେ !

(ନିମ୍ନେନ ଅବସ୍ଥାରେ ଚମ୍ପାଙ୍କ ଗଳଦେହରେ ମୃତ୍ୟୁ ହାତେ)

ଚମ୍ପା—ଏଣିକି ମୁଁ ଅଉଁ ସମ୍ଭାଳ ପାରିବି ନାହିଁ । ଏତେ ଦନକୁ ଦନକୁ ବେଶି ବାୟାଣୀ ହେଲେ, ମୁଁ କେତେ ଜଗିବି, କଣ କରିବି ! ପିତା ଅର୍ଥଲୋଭରେ ନଜର ଝିଅ ବୋଲି ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ, ଅପଣାର ଜୋଇଁଟାକୁ ବିଷ ଦେଇ ଜୀବନ ନେଲେ, ଗୋଟାଏ ଭାଇଲ ଜାଲ କରି ଏବେ ଅତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହୋଇ ବସିଲେ । ଲଲେ ବାପା ! ଏ କଥା ଫେର ତାଙ୍କୁ କିଏ କହିବ । ଶାମ ଦାସ ଥିଲେ, ଏବେ ପୁଣି—‘ଚଉଧୁରୀ’, ଫେର ‘ଶାମସୁନ୍ଦର’, ଫେର ‘ବାବୁ’, ଫେର ‘ମାହାପାତ୍ର’ ବୋଲେଇଲେ ! ମୁଁ ଏବେ ସ୍ବାଙ୍ଗୁ ନେଇ କଣ କରିବି ! ଜନମରୁ ଦାନା ଖାଉଛି, କି ସମ୍ପଦବେଳେ କି ବିପଦବେଳେ, ଦିନେ ଦାସୀ ବୋଲି ଜାଣେ ନା । ହାୟରେ ସଂସାର ! କି କୌତୁକ ଲାଗିଛି ! ଜୋଇଁଟାର ମୁରବିପଣିଆ କଲୁ, ତାର ସ୍ବପ୍ନ ଖାଇଲୁ, ତେବେ ଅଶ୍ଳୀଳ ନାହିଁ, ତା ଜୀବନଟା ବ ନେଲୁ ! ଓହୋ ! କି ପାଷାଣ ହୃଦୟ ତୁମର ! ରହିବା ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ତାହାର ଭାରିପାଟି, ସେ ଫେର କେହି ନୁହେଁ ! ହେ ରଜବାନ୍ ! ତୁମେ ଜଗତରେ ଅର୍ଥ ବୋଲି କି ପଦାର୍ଥ ଗୋଟାଏ ଗୁଣ୍ଠି କରିଛୁ !

ଗୀତ ।

ଅର୍ଥ ପିପାସାର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ଏ ଭୁବନ ।

ଅର୍ଥକୁ ତା ଜ୍ଞାନ ଧ୍ୟାନ ଅର୍ଥ ତା ଜୀବନ ।

ଅର୍ଥଲେଲୁପ ସେ ଜନ,
 ଅର୍ଥଲେଲେ ସେ ଅଜ୍ଞାନ,
 ତା ପାଶେ ସବୁ ସମ୍ମାନ ପର କି ଅପଣ ।
 ଭର ବନ୍ଧୁ ଅନ୍ଧ କର
 ନିଜ ଦାରା ସୁଦ ଅର
 ସଶୟମୟ ତା ପ୍ରାଣ ସଶୟ ନୟନ ।

(ପଃଷ୍ଠେପ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଭିନୟ ।

କଳ୍ପ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ବନ୍ୟା କୁନ୍ତଳାର କଣ୍ଠ ।

(କୁନ୍ତଳା)

କୁନ୍ତଳା—ଅହା ! ଜଗତରେ ମୋ ପରି ହତଭାଗିନୀଙ୍କର
ସଖ୍ୟା କେତେ, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ, କି
ଅଲକ୍ଷଣୀ ! ଜନନୀ ଗର୍ଭଧାରଣ କରି କି ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା
ଲୋଗ କରି ନାହାନ୍ତି ! ପିତା ମାତା ଉଭୟେ କେତେ
କଷ୍ଟରେ ମୋତେ ଲଳନ ପାଳନ କରି ନାହାନ୍ତି !
ସେମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ! ସେମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ! ଅହା !
ଜଗତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ପିତା ମାତାଙ୍କର ଭଣ କିଏ
ପରଶୋଧ କରି ପାରିବ ? ମୁଁ ପାପୀୟସୀ କି ପିଣ୍ଡାତୀ !
ମୁଁ ସୁଖୀ ହେବି, ପିତା ମାତା ସବୁ ହରାଇ କାଳୀଳ
ହେବେ ! ମୋତେ ସୁଖୀ କରିବା ଆଶାରେ ପିତା
ତଉଧୁରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ବିଷୟ ସମ୍ପଦ ସମସ୍ତ ବଳିଦେ
ଦେବେ ! ଏ କଥା ଶୁଣିଲା ବେଳକୁ ମୋ ହୃଦୟ
ବିଦାହ ହେଉଅଛି । ତଉଧୁରୀ ନିଷ୍ଠୁର ପାଷଣ ବ୍ୟକ୍ତି ।
ବିଷୟଲୋଭରେ ନିଜ କନ୍ୟାର ସୁଦ୍ଧା ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା
କଲ ନାହିଁ । ପିପିଷ୍ଠ ଅକ୍ଷତ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲା, ଜାମାତାର

ଅର୍ଥରେ ମନୁଷ୍ୟ ହେଲା, ପୁଣି ଅର୍ଥଲୋଭରେ ସେହି
 ହୃଦୟାନ୍ତ ଜାମାତାର ପ୍ରାଣ ସଂହାର କଲା ! ସେହି
 ହୃଦୟାନ୍ତ ପାପିଷ୍ଠ ହସ୍ତରେ ମୋର ପିତା ବସନ୍ତ ପଞ୍ଜବ
 ଓ କଳର ଶରୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବକ ରଖି ମୋତେ ସୁଖୀ
 କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛନ୍ତି ! ମୁଁ ଏଥରେ ସୁଖୀ
 ହେବି ! ଏହି ଭବନା ଯେ ମୋତେ ଚରଦୁଃଖିନୀ
 କରିବ, ପିତାଙ୍କର ଡାହାଣ ସ୍ମରଣ ହେଉ ନାହିଁ ।

(ସଖୀମାନଙ୍କର ସ୍ତବେଶ)

ଗୀତ ।

ଯୁବକର ପ୍ରେମତରଣୀ ଖଣ୍ଡିତ

ଭ୍ରଷ୍ଟ ଅକୂଳ ସାଗରେ ।

ପ୍ରେମିକ ଯୁବକ ନାବକ ବହୁନେ

ଖେଳଇ ତା ମଠ ଗଗନେ ଗଗନେ,

ଅନ୍ଧକାର ସେହି ଦେଖେ ବିଭୁବନେ,

କେ ଅଶିବ ତାକୁ ପାଥରେ ।

ନାଉଁଶ ନାଗର ନୟନେ ନୟନ

ନ ମିଳିବାଯାଏ ତା ଦକ୍ଷା ଏସନ,

କହ ଲୋ ସଜନି, ଏଥକୁ ବିଧାନ,

(ସଖୀ) ସରଲୀ ଡ ସନ୍ତାପରେ ।

୧ମ ସଖୀ—ସଜନି ଗୋ ! ତୁମେ ଏକା ଏକା ବସି ଏତେ
 ଭରସା କଣ ? •

୨ୟ ସଖୀ—ବିଭୀଷଣ ଠିକଣା ହେଲା, ଦିନ ବାର ଧରାଗଲା,
ଏବେ ତ ଗୋଟି ତଳେ ଲାଗୁନ ଥାନ୍ତା, ଆଉ ତମର
ଏପରି ଓଲଟା କଥା କାହିଁକି ? କୋଉଁ କଥାକୁ ଏତେ
ଭାବନା, କହିଲ ?

୧ମ ସଖୀ—ବରକୁ ତ ଆମେ ଦେଖି ଆସିଲୁଁ, କେତେ ଗୋରୁ-
ବାର ବର ।

୩ୟ ସଖୀ—ବର ତମର ବି. ଏ. ପାସ କରିଛନ୍ତି, କାଲି ସକାଳେ
ଦିପୋଡ଼ି ହେବେ, ତୁମେ ଦିପୋଡ଼ିଆଣୀ ହବ, ଆଉ ..
ତମର କୋଉଁ କଥାରେ ଉଣା ହେଲା ବୋଲି ଏତେ
ଭାବୁଛ, କହିଲ ?

୪ର୍ଥ ସଖୀ—ହୁ । ଆଉ ମନ ଉଣା କର ନା, ଲୋକେ ଶୁଣିଲେ
କଣ କହିବେ ? ଆସ, ଆମ ସଙ୍ଗରେ ଆସ; ତମ ମନଟି
ଉଣା ଦେଖିଲେ ଆଉ କାହାର ମନ କୋଉଁ କଥାରେ
ଲାଗୁ କାହିଁ, ମା ତ କେତେ ଦିନ ହେଲା ଦାନା ଛାଡ଼ି
ଦେଲେଣି । ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାବନା, ଝୁଆର ଆଉ କୋଉଁ
କଥାରେ ଉଣା ହେଲା ବୋଲି ଝୁଆ ମୁହଁ ଶୁଣେଇଛ ।

୨ୟ ସଖୀ—ଆସ, ଆମ ସଙ୍ଗରେ ଆସ, ଏଠି ଏକାଟିଆଟା
କାହିଁକି ବସିଛ ?

କୁନ୍ତଳା—ସଜଳ ! ତୁମେ ସବୁ ଚାଲି, ରମ୍ଭା ଥାଉ, ଟିକିଏ
ଛାଡ଼ି ମୁଁ ରମ୍ଭା ସଙ୍ଗରେ ପଛ ହୋଇ ଯିବି ।

୩ୟ ପକ୍ଷୀ—ହଉ, ତେବେ ରମ୍ଭା ତୁ ଥା, ତୋ ସଙ୍ଗରେ ତ ଭାରି ମନ ମିଳେ, ତୁ ତ କୁଅଙ୍ଗେ ଯଉଡ଼ୁକରେ ଯିବୁ । ହଉ ତେବେ ଆମେ ଯାଉଛୁ, ତୁମେ ଆସ ।

(ରମ୍ଭା ହଠାତ୍ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କୁନ୍ତଳା—(ସ୍ବଗତ) ପିତା ମାତା ଜନ୍ମ ଦେଇଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମୋ କର୍ମ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର କିଛିମାତ୍ର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଯେବେ ଦୁଃଖିନୀ ହେବାକୁ ଥିବ, ମୋ କର୍ମରେ ଯେବେ ଲେଖା ଥିବ ସେ ମୁଁ ଭିକାରୀଣୀ ହେବି, ତେବେ ପିତା ମାତା ଯେତେ ଯାହା କରନ୍ତୁ, ମୋ କର୍ମଲେଖା କେବେହେଁ ଫେରାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତେବେ ଅକାରଣରେ ସର ସ୍ବାର କି ଧନ ସମ୍ପଦ ଆଉ ନିଜର ଜୀବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବକା ଦେଲେ କି ଫଳ ଫଳିବ ? ପିତା ମାତାଙ୍କର କୋଡ଼ରେ ଲାଳିତ ପାଳିତ ହୋଇ ଏକାଳକୁ ମୁହଁ ସେମାନଙ୍କର କାଳବଞ୍ଚକ ହେବି ! ଏହା ମୋ ପ୍ରାଣରେ ସତ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । ବରଂ ମୋର ବୋହୂ ନ ହେଉ, ମୁଁ ଚର-କୁମାରୀ ହେବି, ଚରଦଳ ଦୁଃଖରେ ଜୀବନ କଟାଇବି, ଭିକାରୀଣୀ ହୋଇ ଭିକାରୀ ଭୋଜନରେ ଦଳ ନେବି, ମାତ୍ର ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ମନ୍ଦହାସନ କରି ଚରପୁଣୀ ହେବି ନାହିଁ । ମୋର ବପୋଃପଣୀ ହେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଯେବେ ପିତା ମାତା ଏଥିରେ ଅସମ୍ମତ ହେବେ, ତେବେ ବିଷ ଖାଇ ଭବଜନ୍ମ ଶେଷ କରିବି, ଅମୃତଦ୍ରବ୍ୟ କରି ଏହି ଜଞ୍ଜାଳ ନିକାରଣ କରିବି ।

ରମ୍ଭା—କଣ ଏତେ ଭାବୁଛ ? ଏଥର ଆସ ।

କୁନ୍ତଳା—ରମ୍ଭା ଲୋ ! ତତେ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି, ତୁ ଯା
ମାଙ୍କୁ କହିବୁ , ମୁଁ ବିଭୀ ହେବି ନାହିଁ ।

ରମ୍ଭା—ଏଇଁ ? କଣ କହୁଛ ? ଯା ନା ଗୋଟାଏ କଥା ? ବାହା
ହବ ନାହିଁ ? ସବୁଆଡ଼ୁ ସବୁ ଦେଲୁ, ତୁମେ ଝୁଅଟା,
ଏମିତି କଥା କହୁଛ ! ମୁଁ ଯା ଗୋଟାଏ କେମିତି ମାଙ୍କୁ
କହିବି ?

କୁନ୍ତଳା—ହଁ, ତୁ ମାଙ୍କୁ କହିବୁ, ତୋ ହାତ ଧରୁଛ, ତୁ ଯା
ମାଙ୍କୁ କହିବୁ ।

ରମ୍ଭା—ତୁମେ କଣ ବାୟାଣୀ ଦେଲ ? ମା ପରୁରବେ, କାହିଁକି ?
ମୁଁ କଣ କହିବି ? ମତେ ଏ କଥା ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ ।

କୁନ୍ତଳା—ତତେ ଭଲ ଲାଗୁବା ମନ ଲାଗୁ, ତୁ ଶୀଘ୍ର ଯା,
ମାଙ୍କୁ କହ । ଆଉ କହିବୁ—ମୋ ସହିତ ଯିଗର
କଲେ ମୁଁ ଅମୃତଦୟା କରିବି, ପ୍ରାଣ ହରାଇ ଦେବି ।

ରମ୍ଭା—କାହିଁକି ଗୋ ! ଯା ନା ଗୋଟାଏ କଥା ! ବାହା ନ
ଦେଲେ ନ ହେବ ପଛକେ, ଜୀବନ କାହିଁକି ହରାଇ
ଦେବ ? ମୁଁ ଯାଉଛି, ଏଇକ୍ଷଣି ମାଙ୍କୁ କହିବି ।

(ରମ୍ଭା ଯାଆନ୍ତି)

କୁନ୍ତଳା—(ସ୍ଵଗତ) ଏହି ମୋର ସ୍ଥିର ସକଳୁ, ମୁଁ ବିବାହ କରିବି
ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଯୁବକ ବିବାହବେଦ୍ୟରେ
ମୁଲ୍ଲପ୍ରାପ୍ତି ଅଣ୍ଡାରେ ଅମୃତଦୟା କରିବାକୁ ଉତ୍ସୁକ,

ସ୍ଵସାଧନ ନାଟକ ।

ସେରୂପ ଯୁବକଙ୍କୁ ବବାହ କରିବି ନାହିଁ । ପିତା
ମାତାଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟ ବନ୍ଧିତ ହୋଇ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ୍
ଭାଗ୍ୟ କ୍ଷୀଣ ହେବ, ଏହା ମୁଁ ଏ ଜୀବନରେ ଦେଖିବି
ନାହିଁ । ବରଂ ଅସୁବିଧା କରି ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ
କରିବି । ମୋର ଜୀବନବିସର୍ଜନରେ ଯେବେ ହୃଦୟ-
ସ୍ଥାନ ଯୁବକମାନଙ୍କର ହୃଦୟସ୍ଥାନ ହୁଏ ।

ଗୀତ ।

ଉଦାରହୃଦୟ ବିରାପାତା ବିଶ୍ରାନ୍ତାଶ୍ରମାରଣ,
ହୃଦୟସ୍ଥାନ ଯୁବକ ପରାଣେ ହୃଦୟ କରି ସୃଜନ ।
ଦନ୍ତୁ ଦନ୍ତୁ ଯେତେ ଶିକାର ଉନ୍ନତ,
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କିମ୍ପା ବଳର ଏ ମତ,
ଲଭିଲା ସମାଜ ଏ ସମ ଦୁର୍ଗତ
ଫେରୁଅ ଏ ଗତ ଅଶେଷ ଦୁର୍ଭିକ୍ତନାଶିନ !
ସମାଜ ବନ୍ଧନେ ପଡ଼ି ଶତ ଶତ
କନ୍ୟାପିତାଗଣ ହେଲେ ସବଂସ୍ଥାନ,
ଶିକା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ କି ବିପରୀତ,
ସମାଜର ହୃଦ ନ ଭାବନ୍ତି କେହି ଜନ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଯୁବକ-ସମିତି ।

(ସରପତ ଓ ସରାଫଗ ଅସୀନ)

୧ମ ସଦ୍ୟ — ସମାଜସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନର ଧମିତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-
ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସମାଜରେ
ଦେଉଳପ୍ରକାର କୁସଂସ୍କାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଲିପ୍ତିତ ହୁଏ,
ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହକାଳୀନ ଅପବ୍ୟୟ ଗୋଟିଏ
ଅନିଷ୍ଟକର କୁପ୍ରଥା । “ବିବାହର ବ୍ୟୟସଙ୍କୋଚ” ଅଳ୍ପ
ଆନ୍ଦୋଳନର ବିରୁଦ୍ଧ୍ୟ ବିଷୟ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁଅଛୁ,
ବର୍ତ୍ତମାନ କନ୍ୟାବିବାହ ସମାଜରେ ଗୋଟିଏ ବିଷମ
ସଙ୍କଟ ହୋଇ ଉଠିଅଛି । ପୁରୁଷବିବାହକୁ ତ କେହି
ସେପରି ତକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ବିବାହକାଳରେ
ବରପିତା ଓ କନ୍ୟାପିତା ଦୁହେଁଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ
କରି, ଦେଖିବ, ବରପିତାଙ୍କର ଅନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ,
ଅଥଚ କନ୍ୟାପିତା ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଅର୍ବମୁତ
ହୋଇ ରହୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ହର୍ଷର ଚକ୍ରମାଡ଼
ନାହିଁ । ବିବାହୋତ୍ସବଟା ଖୋଳି ଅଣାରେ ତାଙ୍କର
ଗୃହରେ, ଅଥଚ ସେ ନିରାଶ୍ରୟମୟ । ଏହାର କାରଣ
କଣ ? ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କର, ବୁଝିବ ଯେ, ବରର ମୂଲ୍ୟ ଚାହିଁ
ପାତ୍ର ହଜାର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏହା ଛଡ଼ା ଅଳଙ୍କାର ଓ
ବିବାହର ଅନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ସବୁ ଅଛି । ଜମିଦାରୀ, ମଜଦୁରୀ,

ଶୁଣ, ବାସ, ଲକ୍ଷ୍ମରାଜ, ଶାମାବାତ, ଯାହା କହୁ ଥିଲା,
 ସମସ୍ତ ବନ୍ଧକ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ମହାଜନ ପତି ଦୟାଳୁ
 ବ୍ୟକ୍ତି, ସମସ୍ତ ବୁଝି ମିଳେଇଥିବାରୁ ସୁନ୍ଦର ରେଟ ଓ
 ତମସୁକର ସତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ପ୍ରକାରେ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି ।
 ଏ ଜନ୍ମରେ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ଶୁଦ୍ଧକର ସୁନରୁବାର ହେବ,
 ସେ ଭରସା ନାହିଁ । ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶର ମୂଳ କିଏ ? ଏ
 ଦୁର୍ଦ୍ଦଶର ମୂଳ ଅମ୍ଭେମାନେ । ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶର ମୂଳ
 ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକଶ୍ରେଣୀ । ଅମ୍ଭେମାନେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ
 କରି ମମାଜର ଶ୍ରାବୁକି କରିବା ତେଣିକି ଆଉ, ଅମ୍ଭ-
 ମାନଙ୍କର ବିବାହକାଳୀନ ମୂଲ୍ୟଦାବ ହେତୁ ସମାଜର
 ଶତ ଶତ ଲୋକେ ସବୁସ୍ଥାନ୍ତ ହୋଇ ଦରିଦ୍ରାବସ୍ଥା
 ଗ୍ରାସ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି । କନ୍ୟାପିତାଙ୍କର କନ୍ୟାବିବାହଟାର
 ଖରଚ ନିବାହ କରିବାକୁ କି ସଜାଡି ନ ଥିଲା ? ତାହା
 ନୁହେଁ, କେବଳ ବର ମୂଲ୍ୟଟା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟଧିକ
 ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସମତାତତ ମୂଲ୍ୟ ନ ଦେଲେ ଉପସ୍ଥିତ
 ବର ଫିଲିଲେ ନାହିଁ । କନ୍ୟା ସୁନ୍ଦରୀ, ଶୁଣବନ୍ତ ଓ
 କୁଳବନ୍ଧ ହେଲେ କି ହେବ, ଯେବେ କନ୍ୟାପିତାଙ୍କର
 ମୂଲ୍ୟପ୍ରଦାନର ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ତେବେ କେହି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ
 ବିବାହ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଧୂକ୍ ଅମ୍ଭ-
 ମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାକୁ ! ଅମ୍ଭେମାନେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ବଳରେ
 କାହିଁ ସମାଜର ଉନ୍ନତ ସାଧନ କରିବୁଁ, ନା ସମାଜର
 ବଳଙ୍କ ହୋଇ ଉଠିବୁଁ ! ଅତଏବ ଏ କୁଣ୍ଡଳ ଯେପରି
 ରହିତ ଦେବ, ତତ୍ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଯତ୍ନବାନ୍ ହେବା
 ଉଚିତ ।

୨ୟ ସଭ୍ୟ — ମୋହର ପୂର୍ବକଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର
 ବବାହ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିଣାମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉତ୍ତମ-
 ରୂପେ ବୁଝାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
 କେବଳ ଦି ଓଡ଼ି ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି । କିନ୍ତୁ କାଳ
 ପୂର୍ବେ ଏ ପ୍ରଦେଶରେ “ବରମୂଲ୍ୟ” କଥାଟା ଅଦୌ
 ଶୁଣା ନ ଥିଲା । କନ୍ୟାପିତା ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ସ୍ନେହର
 ସହୃଦ ବର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଅପଣାର ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ
 କେତେକ ଅଳଙ୍କାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର-
 ପଦୋଗୀ ବାସନକୁସନ୍ ଲୁଗାପଟା ଦେଇବର କନ୍ୟାଙ୍କୁ
 ବିଦାୟ କରୁଥିଲେ । କରଣସମାଜରେ ସାମନ୍ତମର୍ଯ୍ୟାଦା
 ନାମକ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା ।
 ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ବରଂ
 କନ୍ୟାମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ
 କୌଣସି ଜାତିରେ ବବାହ ସମ୍ପର୍କରେ ଦେବା ନେବାର
 ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣାଯାଉ ନ ଥିଲା । କରଣସମାଜରେ
 ସାମନ୍ତମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ହେବା କାଳରୁ କନ୍ୟା
 ପିତାମାନଙ୍କର ଶେଗର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ତହିଁରେ ମଧ୍ୟ
 ଅନେକ ପୁରାତନ ଗୁଡ଼ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ
 ମିଳେ । ସାମନ୍ତମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅନୁସାରେ କେବଳ ଅଳଙ୍କାର
 ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାନସାମଗ୍ରୀର ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିଲା ।
 ମାତ୍ର ନଗଦ ଟଙ୍କାରେ ବରଣରଦ ବିଧିଟା ଆଧୁନିକ
 ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦାନ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ-
 ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତଦ୍ଵାରା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚିନ୍ତାବଳରେ ବଞ୍ଚି-

ହୃଦୟରୁ ଆମଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି କେତେକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ବିଷମତା ପରିଣାମ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଅଛି । ଆଉ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଭାଇମାନେ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଥିର ମୂଳ, ଅମୃତମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏଥିର ଉତ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ ହେଲେ ଆବଶ୍ୟକ ଏହାର ବିନାଶ ସାଧନ କରି ପାରୁବା ।

୩ୟ ପଦ୍ୟ — ମୋହ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଭାବ ସମେତ ଜାତ ହେଲା, ମୁଁ ପ୍ରଶ୍ନ ନ କରି ରହି ପାରୁନା ନାହିଁ । ସମାଜରେ ପୁରୁଷଜାତିକୁ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିକୁ ବା ନୀଚ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରାଯାଏ କାହିଁକି ? ବିଶେଷତଃ ବିବାହ ସମ୍ପର୍କରେ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିବେଚନା କରା ଯିବାର କିଛିମାତ୍ର କାରଣ ନାହିଁ । ଯୁବକମାନଙ୍କର ବିବାହ ପୂର୍ବେ ମୂଲ୍ୟ ଦାବି କରିବାର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? ଆଜି ଯେବେ ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତି, ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ଅମୃତମାନଙ୍କୁ ଫକୀର କରନ୍ତି ବା ଯେଉଁମାନେ ଅମୃତମାନଙ୍କୁ ଅପଣା ଅପେକ୍ଷା ନିରାପଣ ବିବେଚନା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଅମୃତମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ରହିତ କରିବା । ଯେଉଁ ଯୁବକମାନେ ବିବାହ କାଳରେ ମୂଲ୍ୟ ଦାବି କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ବିବାହ କରିବା ନାହିଁ । ହେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଯୁବକବୃନ୍ଦ ! ମୁଁ ପଚାରିବି, ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କି ଗତି ହେବ ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ସାଏନ୍ସ, ଫିଲଜଫି,

ବଟାନ, ଏଞ୍ଜିନମି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଶାସ୍ତ୍ର
ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ଅବଶ୍ୟକତା ସଫାରୁ ଦୂର
କରି ଦେଇ ପାରବ କି ? ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ
ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରି ସଫାରଟା ଚଳାଇ ନେଇ ପାରବ
କି ? ତାହା ଯେବେ ନ ପାର, ତେବେ ବିବାହ
ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ଅସନ ଦାବ
କରିବାର ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? ତୁମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ବିଚ୍ଛେଦନାରେ ଯେବେ ସେମାନେ ଅରେମାଡ଼ି
ପ୍ରିୟସଙ୍କଳ୍ପ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗତିର
ଶେଷ ରହିବ ନାହିଁ । ସେହିମାନଙ୍କର କୁପାରଣା
କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବ । ଆଉ ଯେବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ
ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ବୋଲି ବୁଝା ଅଭିମାନ କର, ତେବେ
ଗୋଟିକି ଗୋଟି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଗୋଟିକି ଗୋଟି ବାସୁଆ-
ବଳଦ ହୋଇ ବୁଲିବ, ଏଥିରେ ତଳେମାଡ଼ି ସନ୍ଦେହ
ନାହିଁ ।

୪ର୍ଥ ସଭ୍ୟ—ବିବାହ ସମ୍ପର୍କରେ କେବଳ ବରମୂଲ୍ୟ କାହିଁକି,
ଅହୁର ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅପବ୍ୟୟ ଅଛି, ସେ ସମସ୍ତ
ଦୂର କରିବା କାରଣ ତେଣୁ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟସଙ୍କଳ୍ପ ହେବା ଉଚିତ । ମୋହ
ବିବେଚନାରେ ଯେତେବେଳେ ସେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏହି-
ପରି ବିବାହର ସମ୍ଭାବନା ମିଳିବ, ତେତେବେଳେ ସେହି
ସ୍ଥାନରେ ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟମାନେ ସ୍ବତଃ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ

ଉପସ୍ଥେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଯତ୍ନବାନ୍
ହେବା ।

୨ୟ ପଦ୍ୟ—ଏ ଅତି ଉତ୍ତମ କଥା, ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ମୁଁ ଅନୁମୋଦନ
କରୁଅଛି ।

ସମସ୍ତେ—ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ।

ସଭାପତି—ତେବେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ସର୍ବସମ୍ମତକ୍ରମେ ଗୃହୀତ ହେଲା,
ଏବେ ସଭା ଭଙ୍ଗ ହେଉ ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ବୃନ୍ଦାବତୀ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଗୃହ ।

(ଚଉଧୁରୀ ଓ ଚରିତ ରଘୁ ବଗର ପ୍ରବେଶ । ଚରିତଙ୍କର ଅଭିବାଦନ ।)

ଚଉ—ଗୁମାସ୍ତା ! କି ସମନ ହେ ? ଅଦାଲତ ପିଆଦା କି ସମନ
ଆଣିଥିଲା ? ରାମ ସାହୁ ଦେଶଦାର କଣ ଅସୁଲ ଆପଣ
ଦାଖଲ କଲଣି କି ? ତାହା ପାଖରେ ଅମ୍ଭ ହାତର ଦୁଇ
ଶହ ଧରିବ ରହିଗଲା ।

ଚରିତ—ଆଜ୍ଞା ନା, ଏହି ପରୁଆନା, ଏ ତ ଜଜ ସାହେବଙ୍କ
ଅଦାଲତର ଗୋଟାଏ ନୋଟିସ୍ ।

ଚଉ—କି ନୋଟିସ୍ ? ବୁଝିଲ କିଛି ?

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା ହଁ, ବୁଝିଲଣି, ନରଞ୍ଜନ ବାବୁଙ୍କ ଉଇଲ ରଦ
କରିବା କାରଣ ଶ୍ରୀରାମ ବାବୁ ଦରଖାସ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଚଉ—(ସତକ୍ଷେପେ) କଣ କହୁଛ ! ଉଇଲ ରଦ କରିବାକୁ
ଦରଖାସ୍ତ ! ଗୁମାସ୍ତା ! କଣ କରାଯିବ ? ତୁମେ ତ
ଉଇଲର ନବସିଦ୍ଧା, ସେ କଣ ଉଇଲ ଜାଲ ବୋଲି
ଆପଣ କରୁଅଛନ୍ତି ?

କପି—ଉଇଲ ଜାଲ ବୋଲି ଆପଣ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଲେଖି-
ଅଛନ୍ତି ଯେ, ଇଷ୍ଟେଟର ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି ଆପଣ ଅନେକ
ତୋଷରପ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଚଉ—କପିଳ ! କପିଳ ! ତୁମେ କହ ମୋତେ, ତ ବୁଦ୍ଧି
କରିବା ! ଯେବେ ଉଇଲ ଜାଲ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ହୁଏ,
ତେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡା କଣ ହେବ ? କପିଳ !
ମୋତେ ଆଗେ କହ, କଣ କରିବା କହ ।

କପି—ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ଓକିଲ
ମୁକ୍ତାରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେଇ ମକଦ୍ଦମାରେ ଜବାବ ଦେବା,
ସେଥି ସତ୍ତାରେ ଲୁଚିଲେ ଆଉ କଣ ହେବ ?

ଚଉ—ଯେବେ ଉଇଲ ଜାଲ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ହୋଇଯାଏ,
ତେବେ ଆମ୍ଭର ନୁହେଁ ଏବଂ ଉଇଲର ସାକ୍ଷିମାନଙ୍କର
କ ଦଣ୍ଡା ହେବ କପିଳ ? ଆମ୍ଭର ଏତେ ଯତ୍ନ ଅକାରଣ
ହୋଇଯିବ ! ହେ ରଗବାନ୍ ! ମୁଁ ଏ ଦୁର୍ଭାଗିନୀ କାହିଁକି
କଲି, ଜାମାତାର ହସାବରେ ଯାହା ବାକି ହୋଇ-
ଥାନ୍ତା, ତାକୁ କହୁଥିଲେ ସେ ଶୁଦ୍ଧ ଦେଇଥାନ୍ତା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମୃତମାନଙ୍କର କି ଗତି ହେବ କପିଳ ?
କପିଳ ! କପିଳ ଏବେ କି ବୁଦ୍ଧି କରିବା କପିଳ !

(ସପନା ଦାସ ଝରଣିର ପ୍ରବେଶ)

ସପ—ଚଉଧୁରୀ ଅଜ୍ଞା, ଅବଧାନ । (ଅଭିବାଦନ)

ଚଉ—ତୁମେ କିଏ ? କୁଆଡ଼େ ଆସିଛ ?

ସପ—ଅଜ୍ଞା, ଆମେ ଅଦାଲତରେ ମୋହରର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଁ,
ମାମଲ ମକଦ୍ଦମାର ତଦ୍ବିର କରୁଁ ।

ଚଉ—କାହାର ମୋହରର ?

ସପ—ଅଜ୍ଞା ନା, ଆମେ ଆମର ନଜର ମୋହରର, ଆମର
ନଜର ସିରସ୍ତା ଅଛି, ଆମେ ଆଜି କାହାର ମୋହରର
ନୋହୁଁ ।

ଚଉ—ତୁମେ କଣ ମିସଲରେ ଯାଇ ସୁଆଲ ଜବାବ କର ?

ସପ—ଅଜ୍ଞା ନା, ଆମକୁ ସେ ସବୁ କରିବାର ଦରକାର ପଡ଼େ
ନାହିଁ, ଆମ ସିରସ୍ତାରେ ତ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଓକିଲ ବନ୍ଧା
ଅଛନ୍ତି, ଆମେ ସୁଆଲ ଜବାବ କରିବାକୁ ଯିବୁଁ କାହିଁକି ?
ଆପଣଙ୍କ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନୋଟିସ ବାହାରିଅଛି,
ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଶୁଣି ମୁଁ ଅମଲଙ୍କୁ ହାତରୁ ପାଉଁଶାପତ୍ର
ଦେଇ ବୁଝି ଆସିଥିଲି । କାଳେ ଆପଣ ଜାଣିଥିବେ କି
ନାହିଁ, ଏତଲା ଦବାକୁ ଆସିଲି, ଶ୍ରୀରାମ ବାବୁ ଆପଣଙ୍କ
ନାମରେ ଗୋଟାଏ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିଛୁ ।

ଚଉ—ହଁ, ଆମେ ନୋଟିସ ମାଲିଭୁଣି, ସେ ମକଦ୍ଦମା କଣ ହବ ?

ସପ—ହବ କଣ ଗୋଟାଏ ? ତଦ୍‌ବର କଲେ କୁଅଡ଼େ ଉଡ଼ି
ଯିବ ?

ଚଉ—ଉଡ଼ି ଯିବ ? ଏ ! ଉଡ଼ି ଯିବ ? ଏ ! ସତ କହୁଛ ?

ସପ—ମୁଁ ବୁଝିବି, ଓକିଲମନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ-
ଥିଲା, ଶାମ ଦାସ ବାବୁ ଓ ରାମକୁମାର ବାବୁଙ୍କ ସହିତ
ଏହି ପରାମର୍ଶ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଚଉ—ସେମାନେ କହଲେ, ଉଡ଼ିଯିବ ? ସେମାନେ ଭଲ
ଓକିଲ ?

ସପ—ଆଜ୍ଞା ଓକିଲ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଦୁଇଜଣ ଭାରି ଟାଣ,
ଏମାନଙ୍କ ସମାନ କାମ କରିବାକୁ ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି ।
ମାମଲା ଗୋଟାଏ ପାଇଲେ ଏମାନେ ବାନ୍ତି ଲଗେଇ
ଗ୍ରେବେଇ ଯିବେ । ଗୁମାସ୍ତା କଣ ଜାଣି ନ ଥିବେ ତ ?
ଗୁମାସ୍ତାଏ ! ଆପଣଙ୍କୁ କୋଉଁ କଥା ଛପା ଅଛି ? ମୋ
ସାଙ୍ଗରେ ଆସନ୍ତୁ, ମୁଁ ସବୁ ସଜଲ କରି ଦେବି, ଆପଣଙ୍କ
ମଜଦୁରୀ ଡ଼କ୍ରି ହେଲେ ତ ଗଲା ।

ଚଉ—ଏ ! ଆମର ଡ଼କ୍ରି ହେବ ? ତାଙ୍କ ଆପଣ ଉଡ଼ିଯିବ ?
ସତ କହୁଛ ? ଏମାନେ ଭଲ ଓକିଲ ? ଆମ ମାମଲା
ଡ଼କ୍ରି କରି ଦେବେ ?

ସପ—ଆଜ୍ଞା, ତାଙ୍କ ସମାନ ଏ ଓକିଲଖାନାରେ ଆଉ ଓକିଲ
ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଦଣ୍ଡକେ କଳାକୁ ଧଳା କରି
ଦେବେ, ଧଳାକୁ କଳା କରି ଦେବେ, ଚୁଡ଼ୁ ଚୁଡ଼ୁ
ତୁମର ଗଲା ତୁମର ହାତରେ କାଟି ଥୋଇ ଦେବେ,

ବୁଝି ପାରିବ ନାହିଁ । ବଖାନ୍ ପଡ଼ିଲେ ହାକିମଙ୍କ ଗୋଡ଼
ଧରି ମିସଲରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ି ଯିବେ । ସେମାନଙ୍କର
ଆଇନ କାନୁନ୍ ଗୋଜା ନାହିଁ । ସଞ୍ଜ ସକାଳ ହାକିମ-
ମାନଙ୍କ ବସା ବସା ବୁଲି ସଲ୍ଲମ ବଜାଇ ଆସନ୍ତି ।
ମିସଲରେ ଦେଖିବେ, ହାକିମମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ
ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଖୁସି ହୋଇଯାନ୍ତି । ହାକିମମାନଙ୍କ ସହର
ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଗୁଣ ମେଳ ହୋଇ ଗଲଣି ଯେ
ହାକିମଙ୍କୁ ହସ ମାଡ଼ିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ହସ ମାଡ଼ିବ,
ହାକିମଙ୍କର ଦୁଃଖ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରୁ ଆଗରୁ
ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିବ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ
ମକଦ୍ଦମା ପଡ଼ିଲେ ଆଉ ଫେର ଭିତ୍ତିର ଭବନା ଅଛି ?

ଚଉ—ଗୁମାସ୍ତା ! ତେବେ ଦେଖ, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଅ,
ଯେବେ ଏପରି ଓକିଲଙ୍କ ହାତରେ ମକଦ୍ଦମା ଶରୀଫ୍
ହେବ, ତେବେ ଅମ୍ଭର କର୍ମ ନିତାନ୍ତ ମନ ବୋଲି
ଜାଣିବା ।

ସପ—ଆଜ୍ଞା, ମୋଠାରୁ ଲେଖି ନଅନ୍ତୁ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ମକଦ୍ଦମା
ଭିତ୍ତି କରାଇ ଦେବି ।

ଚଉ—ଗୁମାସ୍ତା ! ମୁଁ ଆଉ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଧିକ ବହୁବ କଣ ?
ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଜାଣ, ଯେପରି ସୁବିଧା ହୁଏ କର । ମୁଁ
ଯାଉଛି ।

(ଚଉଧରଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କପି—ତେବେ କଣ ଏଇ ହେଲା ? ଭ୍ରମକୁମାର ବାବୁ ଓ
ଶାମବାସ ବାବୁଙ୍କୁ ଓକିଲ କରିବା ?

ସପ—ହଁ, ଆଉ ପଚାରିବୁ ? ଗୁମାସ୍ତା, ତୁମେ କଣ ବୁଝି ପାରୁ
ନା ? ହାତର ପାଞ୍ଚ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛି, ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ
ଟଙ୍କାଟା ହସାବ ଦଶ ଅଣା, ସମୟ ସମୟରେ ଆଠଣା
ଛଅଣା ମଧ୍ୟ ଚଳେ । ଛଅଣା ଆଠଣା କି ଦଶଣା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାତରେ ରହୁଗଲା, ସେଥିରୁ ତମର କିଛି ତ
ମୋର କିଛି, ଦୁଇ ଥର ପାଞ୍ଚ ଥର ବିନା ଫିସରେ ମଧ୍ୟ
କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିଯିବ, ତେତେବେଳେ ଖୋଲଣାଯାକ ଅମର ।

କପି—ଏଁ ! କଣ କହୁଛୁ ! ଏପରି ଓକଲ ? ଆରେ
ସାବାସ୍ ଭାଇ, କଲିକତା ରାସବିହାରୀ ଘୋଷ କାହିଁକି
ତାଙ୍କୁ ସରି ହେବ ? ଖୁଲ ଖୁଲ ଖୁଲ, ତୁମେ ଆସି ବଡ଼
ଉପକାର କରି, ନ ହେଲେ ତ ମୁଁ ବଣା ହୋଇ
ଧପାରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତି ।

(ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରସାନ୍ନ)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ।

ପୃଷ୍ଠରଣୀ ଗର ।

(ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ମାତା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବେତେବ ଜଣ ରମଣୀଙ୍କର ସ୍ଵାମୀର ଗମନ)

୧ମ ରମଣୀ—ଆଁଲେ କୁନ୍ତଳା ବୋଉ ! କୁନ୍ତଳା ବାହାଘର
କଥା କଣ ହେଲା ?

କୁନ୍ତଳା-ମାତା—କଣ କହୁବି ଲେଁ ରତ୍ନଣି ! ହଳସ୍ତା କପାଳକୁ

ସବୁ ହନସ୍ତା ଯୋଗ । ବାହାଘର ଆଉ ଏଇକ୍ଷିଣି
କେମିତି କରୁଛି, ଗଲଣି ଫେର ଚାରିପାସ ପାଦଲେ,
ବୈଶାଖ ଜ୍ୟେଷ୍ଠକୁ ସେବେ ବାହାଘର ଥିବ ତ
ହବ ।

୧ମ ରମ—ସ୍ବା ତ କୋଉଁ କାଳ ଯୁଗେ ଶୁଣା ନ ଥିଲା ।
ଝିଅଟା ମନା କରୁଛି—ମୁଁ ବାହା ହେବ ନାହିଁ । ଆଲୋ
ସେ କାହିଁକି ଏମିତି ମନା କରୁଛି ?

କୁନ୍ତ—ମାତା—ମୁଁ ଜାଣିଛି ! ଡର ତ ମାଡୁଛି—କହୁଛି ଜଗର
କଲେ ଜୀବନ ହରେଇ ଦେବ ।

୨ୟ ରମ—ଇଲେ ଝିଅକୁ ପାଠ ପଢ଼େଇବାର ଫଳ ଏତିକି ।

୩ୟ ରମ—ଯାହା କହୁଲୁ ଭଉଣି, ଝିଅଟାମାନେ ଫେର କୋଉଁ
କାଳେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ ? ଇଲେ ଝିଅ ସବୁ ପାଠ
ପଢ଼ି କଣ ଚାହିଁ କରବେ ? ନା କଉଡ଼ି କମେଇବେ ?
ଦରବାରରେ ବସିବେ ? ହାକିମ ହେବେ ? ଛୁଆକର,
ଛୁଆକର !

୨ୟ ରମ—ଆଲୋ ଦରବାରରେ ବସିବାକୁ କଣ କିଏ ମନା
କରିବ ? ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିଲେ, ଗାଈ ଚଢ଼ିଲେ, ସରୁକୁ
ଗଲେ, ଆଉ ଦରବାର କାହାକୁ କହନ୍ତି କି ?

୩ୟ ରମ—ଫେର ସବୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଜାମା ପିନ୍ଧି
ନାହାନ୍ତି ? କୋଡ଼ାମାଲୁ ନାହାନ୍ତି ? ପାଇଜାମା ଗଣ୍ଡେ

ଶେଷେ ପିନ୍ଧିଲେ ତ ମାଇକିନିଆ କି ମରଦ ଛେ
ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ ।

୧ମ ରମ—ମୁଣ୍ଡବାଳତକ କାନ୍ଧୁ ନାହାନ୍ତି; ମୁଣ୍ଡଟିମାନ ଲଣ୍ଡା କରି
ସାହାବ ଟେପି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ନଗେଇ ଦେଲେ ତ
ବଜା ପାହାବ, ସାହାବା ତାଙ୍କୁ ଚୁକରି ନ ଦେବ କାହିଁକି?

୨ୟ ରମ—କରନ୍ତୁ ଲେ ଭଉଣି; ଆମର ତ ଆସି ଦନକାଳ
ସଲଲଣି । ସେ ଥିବ ସେ ଦେଖିବ, ମରଦଙ୍କ କାମ
ମାଇପେ କରନ୍ତୁ, ମାଇପଙ୍କ କାମ ମରଦ କରନ୍ତୁ ।

୩ୟ ରମ—ଏ କାଳକୁ ମାଇପଙ୍କ ରାହା ତ ହେଲା ଜବର ।
ମରଦଙ୍କର କଣ ତେଜ ଅଛି ? ମାଇପେ ପିନା ମରଦଙ୍କ
ହାତକୁ ଚୁଝି ରହୁଥିଲେ, ଏବକାଳକୁ ତ ମରଦଙ୍କ
ରୁଟି ରହିଲା ମାଇପଙ୍କ ହାତମୁଠାରେ, ମାଇପେଯାକ
ସେମିତି ନଚେଇଲେ, ମରଦଯାକ ଛାନୁବତ କଣ୍ଢେର
ପରି ସେମିତି ନାଚିଲେ ।

୪ର୍ଥ ରମ—ଆଉ ଦନାକେତେ ଯାଉ—ଏ ମାଇପେ ଯାହା
ହେଉଛନ୍ତି, ସେ ମରଦଙ୍କ ପେଟରେ ପିଲୁ ଝିଲୁ ନ
ରଖେଇ ସହଜରେ ଶୁଦ୍ଧ ଦେଲେଣି ପରା !

୫ମ ରମ—କୁନ୍ତଳୀ ବୋଉ ! ତୁ ସେ କଥାରୁ କଣ ପାଇବୁ ?
କାହିଁକି ବାହାଘର ବନ୍ଦ କରିବୁ, ଏତେଆଳୁ ଏତେ
କଥା କରି ଏ ଝୁଟଟା କଥାରେ ବାହାଘର ବନ୍ଦ କରିବୁ ?
ସେ ଶୁଣିବ ଗୋଟାଏ ହସିବ ।

୨ୟ ରମ—ଅଉଁ କଣ ମ, ଏ ପଞ୍ଜନାହାକଙ୍କ ନା' ଶୁଣିଅନ୍ତେ
ବାଜୁଛି, ଝୁଅଟା ଏବେ ତାଙ୍କ ନା' ପକଉଛି ।

୩ୟ ରମ—କୁନ୍ତଳୀ ବୋଉ ! ତୁ କେଉଁ ବାହାଘର ବନ୍ଦ
କରି ନା, ଏ ମାଙ୍କଡ଼ ଟୋକାଟା, ତାର କଥା ଶୁଣୁଛୁ ?
କଣ କରବ କରୁ ।

କୁନ୍ତ-ମାତା—କେତେ ଲୋକ କେତେ କଥା କହୁଛନ୍ତି;
ମୁଁ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋ ଶିଳ ପଥର ହୋଇ ଗଲଣି; ମୋ
କପାଳରେ ବଧାତା ଏତେ ଦୁଃଖ ରଖିଥିଲା ମୁଁ ଜାଣି
ନ ଥିଲି । ମୋର ପିଲାଟିଲ ବୋଲି ସେଇକି, ମୁଁ ଏବେ
କୋଉଁ ରୁକି କରିବି ? ତାର ସୁଖ ଲାଗି ସିନା ଏତେ
କଥା; ବରୁ ହବାକୁ ତାର ଯେବେ ମନ ନାହିଁ,
ତେବେ ମୁଁ ଧରି ବାନ୍ଧି ବରୁ କରେଇବି କୋଉଁ ସୁଖକୁ ?
ଯେ ଯାହା କହିବେ କହନ୍ତୁ, ସବୁ କଥା ସହି ହବ;
ମାତ୍ର କୁନ୍ତଳା ମୋର ଜୀବନସଙ୍ଗାଳୀ, ମୋର ଅଞ୍ଜଳିଧର,
ମୋର ଏକମାତ୍ର ଅନୁଗ୍ରହୀତ—ସେ ଯେବେ ପ୍ରାଣ ହରାଇ
ଦେବ, ତେବେ ମୁଁ କେଉଁ ଭରଥାରେ ଦେହ ଧରିବି,
କାହା ମୁହିଁ ଦେଖି ଜୀବନ କାଟିବି । ମୋ କୁନ୍ତଳାର
ଯେବେ ରାଜି ନାହିଁ, ମୁଁ ବାହାଘର କରିବି ନାହିଁ ।
ଶୁଣିମାସ ଗଢ଼ି ଗଲେ ମୋ ଝିଅ କିଛି ରୁଦ୍ଧୀ ହୋଇ
ଯାଉ ନାହିଁ । ମନ ଯେବେ ତାର ବଦଳି ଯିବ,
ତେବେ ଦେଖି ଶୁଣି ଯାହା ହେବ କରିବି ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ତୃତୀୟ ଅଭିନୟ ।

୩୩

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଚଉଧୁରୀଙ୍କ କବେରୀଙ୍କ ।

(ଜଣେ ଗୁମାସ୍ତା ବସି ହସାବପଞ୍ଜି ଲେଖିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ।
ତତ୍ତ୍ୱେନ ଶାନ୍ତବର ପ୍ରବେଶ ।)

୧ମ ଶାନ୍ତ—ଗୁମାସ୍ତା, ଚଉଧୁରୀ କାହାନ୍ତି ?

ଗୁମାସ୍ତା—ମୁଁ କହୁ ପାରବି ନାହିଁ ।

୨ୟ ଶାନ୍ତ—ଏବେ ଅଛନ୍ତି ?

ଗୁମା—ମୁଁ କହୁ ପାରବି ନାହିଁ ।

୩ୟ ଶାନ୍ତ—କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛନ୍ତି ?

ଗୁମା—ମୁଁ କହୁ ପାରବି ନାହିଁ ।

୧ମ ଶାନ୍ତ—ଅମ୍ଭେମାନେ ଯେ ସବୁ ଟଙ୍କା ଅସୁଲ ଦେଇ
ଯାଉଁ, ସେ ସବୁ ହସାବପଞ୍ଜି କିଏ ଲେଖେ ?

ଗୁମା—ମୁଁ କହୁ ପାରବି ନାହିଁ ।

୨ୟ ଶାନ୍ତ—ତାର ହସାବ ସବୁ ଲେଖା ଅଛୁଟିକି ?

ଗୁମା—ମୁଁ କହୁ ପାରବି ନାହିଁ ।

(ଜଣେ ତପସବିର ପ୍ରବେଶ)

ତପସବି—ଚଉଧୁରୀ କାହାନ୍ତି ?

ଗୁମା—କାହିଁକି ?

•

ଚପ—ଚଉଧୁସ୍ତ୍ର ଅନାରି ମେଳେଷ୍ୱର ହେଲେ, ମୁଁ ପରୁଅନା
ଅଣିତୁ ।

ଗୁମା—ମୁଁ ତେବେ ଡାକଦିଏ ।
(ଗୁମାସ୍ତାର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ମେ ଖାତ—ଦେଖୁଛନ୍ତି ? “ମୁଁ କିଛି କହୁ ପାରିବି ନାହିଁ ।”
ଗୋଟିକ ଗୋଟି ଏଠି ତାଲମ୍ ।

(ଚଉଧୁସ୍ତ୍ର ଓ ଗୁମାସ୍ତାର ପ୍ରବେଶ ।)

ଚପ—(ପ୍ରଣାମ କରି) ଆଜ୍ଞା ପରୁଅନା ନେବା ହେଉନୁ । ଆପଣ
ଅନାରି ମେଳେଷ୍ୱର ହେଲେ ।
(ପରୁଅନା ପ୍ରଦାନ, ଅଭିବାଦନ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ଚଉ—ଗୁମାସ୍ତା ! ନିଅ ରଖ, ଖୁବ୍ ସାବଧାନରେ ରଖିବ, ଏ
ଜୀବନରେ ଆଜି ଗୋଟାଏ ଦିନ ଜାଣିବ ।

ମେ ଖାତ—ଆପଣଙ୍କର ଶୁଭସମ୍ବାଦ ମିଳିଅଛି, ଆମ୍ଭେମାନେ
ବଡ଼ ଖୁସି ହେଲୁଁ ।

୨ୟ ଖାତ—ଆପଣ ଧର୍ମ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଆପଣଙ୍କର ଉନ୍ନତ ନ
ହେବ ତ ଆଉ କାହାର ହେବ ?

ଗୁମା—ଯାହାହେଉ ଖାମିନଙ୍କର ଚାକର ଶୁଣିଏ ହେଲା । ଆମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ କର୍ମ ଫେରିବ ଯେ ।

୩ୟ ଖାତ—ଆଜି ବଡ଼ ଶୁଭ ଦିନ, ଆଜି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଖଲ୍ଲସ
କରି ଦିଆଯାଉ ।

୨ୟ ଖାତ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଥକିଲୁଣି ।

ତଉ—ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କଣ ଅଛି ହେ ? କାହିଁକି ଦଉଡ଼ୁଛ ?
ଗୁମାସ୍ତା, ବୁଝିବଟି ।

୧ମ ଖାତ—ମୋର ସବୁ ଛୁଡ଼ିଗଲା କି ଆଉ କିଛି ହବ,
ହସାବ କରି ଦେଲେ ମୁଁ ନିକାଶ କରିଦେବି ।

ତଉ—ବେଶ୍ ହସାବ କର, ତମସୁକ ତାରିଖରୁ ଆକାଶ
ଅସଲ ସୁଦ କେତେ ହେଲା ଦେଖ ।

୨ୟ ଖାତ—ମୋହର ତ ଅସଲ ସୁଦ ସବୁ ନିକାଶ କରି ଦେଇ
ଗଲା, ତମସୁକ ଖଣ୍ଡ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି; ଆଜ୍ଞା ଅନେକଥର
ଦଉଡ଼ିଲଣି, ଆଜି ମିଳିଗଲେ ହୁଟି ପାଇଯାନ୍ତି ।

ତଉ—ଆହେ ତମସୁକ ଖଣ୍ଡ ତମର କଣ କେହି ଖାଇପାଉଛ ?
ଟଙ୍କା ତ ଦେଇଗଲା, ଆଉ ତମସୁକର ବଳ କଣ
ରହିଲା ? ତୁମେ ନେଇ ବା ତାକୁ କଣ କରିବ, ଆଉ
ଆମେ ରଖି ବା କଣ ହବ ? ଆମଠାରେ କଣ ତୁମର
କିଛି ଅବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ?

୨ୟ ଖାତ—ଆଜ୍ଞା ନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ,
ତେବେ—

ତଉ—ତେବେ ଆଉ କଣ ? ନିକାଶି ତମସୁକଟା ସକାଶେ
ଏତେ ଜଗର କାହିଁକି ? ତୁମେ ନିଜାନ୍ତ ବେକୁର୍ ।
ତମସୁକ ଖଣ୍ଡ ଆମ ପାଖରେ ଅଛି, ସେ ତୁମରି ମଙ୍ଗଳ;
ଘର ବାଡ଼ ବନ୍ଧି ଦେଇଛ, ଧର ଆଉ କେହି ମହାଜନ
ନୋକ କଲ । ଦସ୍ତାବିଜ ଖଣ୍ଡ ଥିଲେ ଆମେ ସହଜରେ
ଘର ବାଡ଼ ଦଖଲ ରକ୍ଷା କରି ଦେଇ ପାରୁଁ ।

୨ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା ମୋର ଆଉ କେହି ମହାଜନ ନାହାନ୍ତି ।

ଚଉ—ଆରେ ତୁମେ ତ ନିଜାନ୍ତୁ ଅବୁଝା ଲୋକ, ମହାଜନ
ଅଜ କେହି ନାହିଁ, କାଲି ହବାକୁ କଣ କେହି ମନା
କରିବ ? ତୁମର ଭଲ ସବାଣେ କହୁଛି, ଆମର କଣ
କିଛି ସେଥିରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଛି ?

୨ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା ନାହିଁ, ମୋ ଜମସୁକ ଖଣ୍ଡ ମତେ ଉତ୍ତପସ
ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଚଉ—ହଉ ହେଲା, ନବ, ତୁମେ ୪ ଦିନ ପରେ ନେଇଯିବ ।

୩ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା ମୋ ଗପସୁଟା ବୁଝିଥାନ୍ତେ ।

ଚଉ—ତୁମର କଣ ଧୁଝିବା ? ତୁମେ ତ ଅଦାଲତରେ ଅସୁଲ
ଆପଣି ଦାଖଲ କରିଛ । ତୁମର ଯାହା ବୁଝା ହେବ,
ସେହି ଅଦାଲତରେ ହେବ ।

୩ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା ମୁଁ କଣ ଖୁଝିରେ ଆପଣି ଦାଖଲ କଲି ?
ଅପଣଙ୍କର ଡାକ୍ତା ଜାରି ହୋଇ କୋକ ପରୁଆନା
ବାହାରବାରୁ ମୁଁ ବାଧା ହୋଇ ଦରଖାସ୍ତ ଖଣ୍ଡେ
ପକାଇ ଦେଇଛି ।

ଚଉ—ତେବେ ସେହି ଅଦାଲତରେ ଦେଖାଯିବ ।

୩ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା ଅପଣଙ୍କ ଡାକ୍ତା ଅନୁସାରେ ହସାବ କଲେ
ମୁଁ ୪୦ । ୫୦ ଟଙ୍କା ଅଧିକା ଦେଇ ସାରିଲୁଣି ।

ଚଉ—ଅଧିକଟା କଣ ଦେଲ ହେ ? ଡାକ୍ତା ସାଙ୍ଗରେ କଣ
ଅଛି ? ଡାକ୍ତାରେ ତ ସଦ ୫୦ ୫ ଲେଖାଏ, ଆମର
ନଷ୍ଟି ସୁଦଟା କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?

୩ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା, ଡ଼ାକିନାସରେ ଏକ ପଇସା ଅସଲ ଦିଅ
ଯାଇ ନାହିଁ ।

ଚଉ—ଅସଲ ଦିଅ ନ ଗଲୁ ସେଥିରେ ତୁମର କଣ ଅଛି ?

୩ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା, ମୋ ଘର ଦ୍ଵାର ଖୋଲ ହୋଇଯାନ୍ତି ।

ଚଉ—ଓଃ ! ଖୋଲ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମର କଣ ଯିବ
ହୁଅନ୍ତା ?

୩ୟ ଗୀତ—ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ।

ଚଉ—ଓଃ ! ଧର ହେଲା, ସେଥିରେ ତୁମର କି ଲୋକସାଧନଟା
ହୁଅନ୍ତା ? ତୁମେ ଅସଲ ଆପଣେ ଦାଖଲ କରି ଦେଲ,
ପ୍ରଥମେ ସତ୍ୟବାନ କଲ, ଆମେ କି ସକାଶେ ତୁମ
ସହିତ ସତ୍ୟ ରଖି କରିବୁ ?

୩ୟ ଗୀତ—ଅଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କର ଏହି ବିଚାର ହେଲା ?

୧ମ ଗୀତ—ଗୁମାସ୍ତା କେବଳ ଅସଲ ସୁଦ୍ଧା ଆଦ୍ୟରୁ ହସାବ
କରିଛନ୍ତି, ଅସଲଯାକ ଆଦୌ କାଟିବାକୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଗୁମାସ୍ତା—ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅସଲ ସୁଦ୍ଧା ଆକସ୍ୟାଏ ହେଲା
ଟ ୧୨୩୩ ।

ଚଉ—ଦିଅ, ଟଙ୍କା ଆଣ, ମତେ ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ, ମୁଁ ଯିବି ।

୧ମ ଗୀତ—ମୋ ଅସଲ ଟଙ୍କା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?

ଚଉ—ଅସଲ ଆଉ କଣ ହେ ? ତମସୁକରେ ମିଆଦ ଥିଲା ଦୁଇ
ମାସ, ସେ ଦୁଇ ମାସ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ଅସଲ ଦେଇଥିଲା ?

ମେ ଶାନ୍ତ—ଦୁଇ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଦେଇ ନାହିଁ, ତନ୍ତୁ ତମସୁକ
ତାରିଖରୁ ଚାରି ମାସ ପରଠାରୁ ପ୍ରତି ମାସରେ ଶଏ
ପଚାଶ, ଶଏ ପଚାଶ କରି ଅସୁଲ ଦେଇଛୁ ।

ଚଉ—ତେବେ ଠିକ୍ ଦୁଇ ମାସ ପରେ ନାଲିସ ନ କରି ଆମେ
ଏତେ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କଲୁଁ କାହିଁକି ? ଯାହା ଦେଇ-
ଥିବ, ତାହା କେବଳ ନାଲିସ ବନ୍ଦ କରାଇବା କାରଣ
ଦେଇଥିବ, ନାଲିସ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଦ କରା ଯାଇଅଛି,
ତମସୁକ ବାବଦରେ ଯାହା ପାଉଣୀ ହେଲା, ଦାଖଲ
କରି, ତମସୁକ ନେଇ ଯାଅ । ଆମର ସଫା କଥା, ଏଠି
କିଛି ଗୋଲମାଲ ନାହିଁ ।

ମେ ଶାନ୍ତ—ହେ ଜଗନ୍ନାଥ ! ମୁଁ ଟ ୫୦୦୦ କରଜ ନେଇ
ଟ ୧୦୦ ଅସୁଲ ଦେଇ ସାରିଲଣି । ବରାବର କହିଲୁ,
ହିସାବ ହେବ, ହିସାବ ହେବ ! ଆଜି କହିଲୁ, ସବୁ
ଗଲା ! ହେ ରଗବାନ୍ ! ମୋର କେହି ସାକ୍ଷୀ ନାହାନ୍ତି,
ଏକା ତୁମେ ସାକ୍ଷୀ, ମୋ ମସ୍ତକରେ ବଜ୍ରପାତ କରି ! ମୁଁ
ସରିଗଲି, ସରିଗଲି, ଆଉ ଏ ସୁସାରରେ ରହି ପାରିବି
ନାହିଁ ।

ଚଉ—ଗଜୁସି ହ !

(ଗଜୁ ସିହର ପ୍ରବେଶ ।)

ଗଜୁ—ହଜୁର ! (ଚଉଧୁରୀଙ୍କର ନେତ୍ର ଇଙ୍ଗିତ) ଚଲେ,
ଗୋଲମାଲ ମତ୍ ଦିବେ । (ଶାନ୍ତକମାନଙ୍କୁ ବହୁଷ୍ପରଣ)

ସମସ୍ତ } —ହେ ଭଗବାନ ! ହେ ଜଗଦୀଶ୍ଵର ! ତୁମେ
ଖାତକଗଣ } ସାକ୍ଷୀ, ତୁମେ ସାକ୍ଷୀ ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଉପବନ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବୈଠକଶାଳା ।

(ସଦାନନ୍ଦ ଓ ୩ ଜଣ ବନ୍ଧୁ ମଦ୍ୟପାନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ,
ଶାନ୍ତସମା ଓ ଭୃତ୍ୟଗଣ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।)

୧ମ ବନ୍ଧୁ—(ପାତ୍ର ଦେଖାଇ) କଅଁ କଅଁ, ଅଣ ଅଣ ଅଣ ।

୨ୟ ବନ୍ଧୁ—(ପାତ୍ର ଦେଖାଇ) ଅଣ ଅଣ, କଅଁ କଅଁ ।

ସଦାନନ୍ଦ—(ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରତି) କଅଁ କଅଁ, ତାଳ ତାଳ ।

(ସଦାନନ୍ଦ ମଦ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ।)

୧ମ ବନ୍ଧୁ—ପିଅ ପିଅ ।

୩ୟ ବନ୍ଧୁ—ପିଅ ପିଅ ।

୨ୟ ବନ୍ଧୁ—ଖାନ୍ସମା ! ଚପ୍ ଲୁଠି, କୋରମା ଲୁଠି ।

ସଦାନନ୍ଦ—ଲୁଠି ଖାନ୍ସମା, ଜହେର ଲୁଠି ।

ଖାନ୍—ହଜୁର, ଲୁତାହୁଁ ।

(ଖାନ୍ସମାର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟପାନ ସହ ପୁନଃ ପ୍ରବେଶ ।

ସଦାନନ୍ଦ ଏବଂ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ସ୍ଵେଚ୍ଛା ।)

୧ମ ବନ୍ଧୁ—ବାବା ତୁମର ଅନାଦି ହେଲେ ।

୨ୟ ବନ୍ଧୁ—ବାବା ଅନାଦି ମାଜେଷ୍ଟ୍ରିଟ୍ ହେଲେ ।

୧ମ ବନ୍ଧୁ—ବବା ଅନାଦି ଜଜ ହେବେ । ତାଲେ, ତାଲେ,
ତାଲେ । (ଭୃତ୍ୟର ମଦ୍ୟ ପ୍ରଦାନ)

୨ୟ ବନ୍ଧୁ—ବାବା ଅନାଦି କମିଶନର ହେବେ ।

୩ୟ ବନ୍ଧୁ—ଫେର ଆଣିବେ, ସେମିଅନ ଆଣିବେ ।

ସମସ୍ତେ—ହେଉଁ ହେଉଁ ହେଉଁ ହେଉଁ !

(୩ୟ ବନ୍ଧୁର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

୧ମ ବନ୍ଧୁ—ବାବା ତୁମର ଅନାଦି ଶାନ୍ତମା ହେଉନ୍ତୁ, କୋରମା
ଖୋଇବେ, ବାର ଖୋଇବେ ।

୨ୟ ବନ୍ଧୁ—ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ! ତୁମେ—ତୁମେ—ଅପ୍—ଅପ୍
ହନୁରେଇ ରଜା ହୋଯାଉ—ହୋଯାଉ—ହୋଯାଉ
—ଅବ ହୋଯାଉ—ଅବ ହୋଯାଉ—ହାମ୍—ହାମ୍
—ମେ—ଅମେ ମନ୍ତ୍ରୀ—

୧ମ ବନ୍ଧୁ—ଗ୍ରେପ୍ ଗ୍ରେପ୍ ! ଅମେ—ଅମେ—ହାମ୍—ହାମ୍
ମନ୍ତ୍ରୀ ।

୨ୟ ବନ୍ଧୁ—ନାହିଁ—ନାହିଁ—କଉ ନାହିଁ—କଉ ନାହିଁ—
ହୋଗା ନାହିଁ—ହାମ୍ ହୋଗା—ହାମ୍ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଗା ।
ମଦକା ରଣ୍ଡାର ବସ୍ତା ଲେଗା, ହାମ୍ ହାମ୍, ବନ୍ଦା ବନ୍ଦା
ଲେଗା ।

୧ମ ବନ୍ଧୁ—ନେହିଁ ନେହିଁ, ହାମ୍ ଲେଗା । (ଉଦୟଙ୍କର ବୋଦ)

ସ୍ୱ ବନ୍ଧୁ—

ଗୀତ ।

ମହାମଣ୍ଡଳେ ସାର ସାମଗ୍ରୀ
ମନ୍ଦିରହିଁ ଏକ ରେ ।

ଦେବତାଯୋଗ୍ୟ ନପତିଭୋଗ୍ୟ
ସବୁଠାରେ ଟେକ ରେ ।

ସୁର ସେବନ ବିନା ଜୀବନ
ନର ନୋହେ ଭେଦ ରେ ।

ସୁର ପ୍ରସାଦ ନାହିଁ ବିଷାଦ
ଯାଉ ପଛେ ବେଦ ରେ ।

(୩ୟ ବନ୍ଧୁ ଜଣେ ନର୍ତ୍ତକ ଏବଂ ତାହାର ସମାଜମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।)

ସମସ୍ତେ—ବାହୁଅ, ବାହୁଅ, ବାହୁଅ !

ସଦା—ବାଇଜି ସଲମ୍, ବାଇଜି ସଲମ୍ ।

ବନ୍ଧୁ ଗଣ—ସଲମ୍, ସଲମ୍, ବନ୍ଦେଗି, ବନ୍ଦେଗି, ଅଲେକମ୍
ବାଇଜି, ଅଲେକମ୍ ବାଇଜି !

(ସମସ୍ତଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ସମ୍ବନ୍ଧବର୍ଣ୍ଣନା ।)

ସଦା—ବାଇଜି, ଗୋଟିଏ ସଜୀବ ହେଉ ।

ବନ୍ଧୁ—ଗାଉଁ ଗାଉଁ ବାଇଜି, ଗାଉଁ ବାଇଜି, ଗାଉଁ ବାଇଜି ।
ବାଇ—

ଗୀତ ।

ପ୍ରେମପସର ଦେନ ଶିରେ

(ମୁଁ ତ)କେତେ ବୁଲିଲି ଏ ମହାରେ ।

ଏ ସମ ନାଗର ଗୁଣିର ସାଗର

ଧୋତା ଗଢ଼ି ଓ ଗୋଟିକ ମାତର,
 ଖୋଜ ଖୋଜ ଏତେ କାଳେ ଲଭିଛି କିଭରେ ।
 ବାନ୍ଧି ଯତନରେ ଲୁହାଣିକୁଳରେ
 ରଖିବ ଏହାକୁ ନେଇ ବନ୍ଦ୍ୟରେ,
 ରେଟିଲେ ଛୁଟିବା ପାଠ ନାହିଁ ମୋ କାନ୍ଧରେ ।

ସଦା—ବାହୁଥ ବାରିକ, ବାହୁଥ, ସାବାସ୍ ସାବାସ୍ ! ଆସ ଆସ,
 ବାନ୍ଧ ବାନ୍ଧ । (କର ପ୍ରଦର୍ଶନ)

ବନ୍ଧୁଗଣ—(କର ପ୍ରଦର୍ଶନ କର) ବାନ୍ଧ ବାନ୍ଧ, ଶିକୁଳ ଅଣ,
 ଅଛା କର ବାନ୍ଧ, ବନ୍ଦ୍ୟରକୁ ଚାଲ, ଅଇ ଚାଲ,
 ଜଣେଇ ଚାଲ ।

୩ୟ ବ—ବାରିକକୁ ଥୋଡ଼ାସା ସରସ୍ ପିଆଅ ।

ସଦା—ଖଇରତି, ଖଇରତି, ଖଇରତି !

ଶଇ—ହଜୁର, ହଜୁର, ହଜୁର !

ସଦା—ଖଇରତି, ପିଲୁଟ ବାରିକକୁ, ସରସ ପିଲୁଟ, ସରସ
 ପିଲୁଟ ।

(ଶରଦର ବାରିକକୁ ବୋଲେ ପ୍ରଦାନ ।)

୩ୟ ବ—ପାନ ଦିଅ, କୋକେନ ବାହାର କର ।

ସଦା—ଖଇରତି, ଖଇରତି, ଖଇରତି !

ଶଇ—ହଜୁର, ହଜୁର, ହଜୁର !

ସଦା—କୋକେନ ଲିକାଲେ, କୋକେନ ଲିକାଲେ,
 ବାରିକକୁ ପାନ ଦେଉ ।

(ଶରଦର ବାରିକକୁ ବୋଲେ ପ୍ରଦାନ ।)

୩ୟ ବ—ଅପିମ ଅଛୁ ? ତରଳ ଅପିମ ଖାନ୍ତି ।

ସଦା—ଖଇରାତି, ଦେଉଁ ଦେଉଁ, ସବୁ ଲଙ୍କାଲୋ, ସବୁ
ଦେଖିଲୁ, କୋଲ୍ କ୍ୟା ଚାହାନ୍ତି ଦେ ଦେବୋ ।

୩ୟ ବ—ବାରିକ, ଏ ଅସିଧ ରଣ୍ଡାର, ଏମିତି ସେମିତି ନୁହେଁ,
ଯାହା ଚାହୁଁବ, ତାହା ମିଳିବ ।

(ଶରୀରର ମତ, ଅପିମ, ଗଣ୍ଡା ଓ ବୋକେନ ବାବୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।)

ବାରି—ଏ ସବୁଯାକ ହେଲେ ବି ଆମ ସମାଜମାନଙ୍କୁ ଘଣ୍ଟାକୁ
ନଠୁଆ ।

ସଦା—ଖଇରାତି, ଖଇରାତି, ଖଇରାତି !

ଖଇ—ହଜୁର, ହଜୁର, ହଜୁର !

ସଦା—ହାମାରି ହାତବାଜିଷ୍ଟ୍ରେ ଲେଅଉଁ ।

(ଶରୀରର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

୧ମ ବ—ଲେଅଉଁ, ଲେଅଉଁ, ଜଲଦି ଲେଅଉଁ ।

(ଶରୀରର ବାବୁ ସହ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ବାବୁ ନମୁଁଷ୍ଟ ।)

୩ୟ ବ—ବାରିକ, ଏଥର ଦେଖ, ଏ ଦେଶୀ ସରସ ପାଞ୍ଚ
ବୋତଲ ରସ, କେତେ ପିଇବ ପିଅ । ଅପିମ, ଏ ଟା
ରସ ହେବ । ଏ ଗଞ୍ଜା, ଗଞ୍ଜାକାଢ଼ ଗଞ୍ଜା, ସେରେ ହେବ ।
ପତି, ଏ ଅସଲ ପତି, ବାବୁଙ୍କ ବଗିଚାର ପତି, ତଟକା
ମାଲ । ଏ କୋକେନ୍, ଅସଲ ଜରମାମା କୋକେନ୍,
କଳି ମଜାର ଜନସ । ବାବୁ ଏହାକୁ ପ୍ରଥମେ ଏ ଦେଶକୁ

ଅଣାଇଛନ୍ତି, ଏଥି ସତ୍ୟରେ ବାବୁଙ୍କ ନାମ ଚାରିଆଡ଼େ
ବିଖ୍ୟାତ, ପାନ ପକ୍ଷରେ ଖାଅ, ଏହାର ମଜା ବୁଝିବ ।

ବାବି—ବଣ ସଲମ୍, ହଜୁରକୁ ବିଶ ସଲମ୍ ।

(ଜଣେ ସମାଜର ସିଂହବାଦନ, ବାଉ, ଏହି ବନ୍ଧୁ ଓ ସମସ୍ତ ସମାଜମାନଙ୍କର
ଉପସ୍ଥ ପଦସ୍ଥ ନିଷ୍ପେଷପୂର୍ବକ ଏକ ନିଶ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ, ଏବଂ ଜଣ
ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଓ ଅନ୍ୟ ସବେ ବନେଶ୍ବରଙ୍କ ବେଶରେ
ପ୍ରସାଦମାନ ।)

ଇନ୍—ପକ୍ତୋ ସବ୍‌କୋଇକୁ, ବାଲୋ ସବ୍‌କୋଇକୁ ।

(ବନେଶ୍ବରମାନଙ୍କର ସଦାନନ୍ଦ ଓ ଏମ ଏବଂ ଏହି ବନ୍ଧୁଙ୍କ
ହସ୍ତରେ ଶୁଖିଲ ବନନ ।)

ଖଇରାଦ !

ଖଇ—ହଜୁର ! ମେ ଖିନ୍‌ମତ୍କାର ହୋଁ, ମେର କୁହ କସୁର
ନେହିଁ, ମେ ହୁକୁମ୍‌ବରଦାର ହୋଁ ।

ଇନ୍—ତୁମ୍ ଏ ବାକ୍ ଦୋନୋକୁ ପକ୍ତୋ, ହାମାର ସାତ୍
ଚଲେ ।

ଖଇ—ହଜୁର, ବନ୍ଦା ହାଜର ହେ ।

(ଖଇରାଦର ବାବ୍‌ସ ଧାରଣ ।)

ଇନ୍—ଆଜି ବହୁତାଳ ପରେ ଶ୍ରମ ସଫଳ ହେଲା । ପିତା
ମହାଜନ କରି ପଡ଼ାପ୍ରତିବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗଲାଟିମାନ
ହାତ ଟିପ ମଧ୍ୟରେ ରଖିଛି । ପୁଣିଗୁଡ଼ିକ ଅତିମ ଗଞ୍ଜା
ଗୁଲି ଓ ମଦ ପ୍ରଭୃତିର ଝଗଟିଏ ଅବକାଶ ଗୋଦାନ

ସଜାଡ଼ ଦେଇଛନ୍ତି । କୋକେନର ନାମ ଓଡ଼ିଶାରେ
ଅଦୌ ଜଣା ନ ଥିଲା । ଏହି ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏ
ପାକ ବରାବର କୋକେନ ଅଣି ଏ ପଡ଼ାର ଅନେକ
ଯୁବକଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଲାଣି । ସାହସ କରି କେହି
ଗିରଫଦାର କରି ପାରୁନାହିଁ । ଏଥର ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ
ବଡ଼ ଯତ୍ନରେ ଗିରଫଦାର ହେଲା । ମାଲି ଯଥେଷ୍ଟ
ମିଳିଅଛି । (୩ୟ ବନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବା କନେଷ୍ଟବଲ ପ୍ରତି)
ତୁମେ ଏଥରେ ବଡ଼ ଯତ୍ନ ଓ ପରିଶ୍ରମ କରିଛ,
କୌଶଳ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇଛ । ତୁମକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପୁରସ୍କାର
ମିଳିବ, ତୁମେ ପ୍ରମୋଦନ ମଧ୍ୟ ପାଇବ ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଗୃହ ।

(ଚଉଧୁରୀ ଓ ମଦନମୋହନ ପ୍ରବେଶ ।)

ଚଉ—ଦେଖ ମଦନମୋହନ, ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର କହୁ-
ଅଛୁଁ, ତୁମ୍ଭେ ଏଠାକୁ ଆସିବ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭେ ତାହା
ନ ମାନି ବାରମ୍ବାର ଆସି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ବିରତ କରୁଅଛ ।
ନିଜର ଉଦ୍ବିଗ୍ନ କରୁଥିବେ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା
ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଏବେ ମଧ୍ୟ କହୁଅଛୁଁ,

ଯେବେ ନିଜର ଭଦ୍ରତା ନିଜେ ରକ୍ଷା ନ କର, ତେବେ
ଅପମାନିତ ହେବ ।

ମଦନ — କଣ ! ଅପମାନିତ ହେବ ! ଭଦ୍ରତା ! ଭଦ୍ରତା କାହାକୁ
କହନ୍ତି ? ଭଦ୍ରତା କାହା ସହିତ କରିବାକୁ ହୁଏ ? ଭଦ୍ର
ଲୋକ କିଏ ? ଅପଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ? ଅପଣଙ୍କୁ ଯେବେ
ଭଦ୍ରଲୋକ କୁହାଯିବ, ତେବେ ଜଗତରେ ଅଭଦ୍ର କିଏ,
ମୁଁ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁ ନାହିଁ ! ମୁଁ ନାବାଳକ ଥିଲି, ବଳେ
ବଳେ ଦରଖାସ୍ତ କରି ମୋର ଅଭିଭାବକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ
ହେଲେ । ଅପଣଙ୍କୁ ଭଦ୍ରଲୋକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି
ତହିଁର ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଣାମ ଭୋଗ କରୁଅଛୁ । ଅପଣ
ମତେ ଭୁଲାଇ ମୋଠାରୁ ରସିଦ ଶୁଣି ଲେଖାଇ
ନେଲେ । ମୁଁ ନବୋଧ, ତେତେବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ଚିହ୍ନିଲି
ନାହିଁ ଯେ ଅପଣ କିପ୍ରକାର ଭଦ୍ରଲୋକ । ବର୍ତ୍ତମାନ
ସମ୍ପତ୍ତିର ଭର ଗ୍ରହଣ କରି ଦେଖୁଅଛୁ ଯେ ଦୁଇଟା
ବର୍ଷରେ ମୋର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିଟା ଫର୍ଜା କରି ଦେଇ-
ଅଛନ୍ତି । ନିଜପୋତ, ନିଜଗୃହ, ଅନାବାଦି ସମସ୍ତ
ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ନାମରେ ପାତ୍ର ସ୍ଥିତିବାନ୍
ହୋଇଅଛୁ । ବାବୁ ବଚିଶୁ ତୋଟା ବାଡି କୌଣସିଠାରେ
ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଗଛ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତିକମାନଙ୍କଠାରୁ
ସମସ୍ତ ଟଙ୍କା କଉଡି ଅଦାୟ କରି ନେଇ ଶାନ୍ତିରେ
ଲେଖିଦେଲେ “କରଜାଏ” । ଏହି ତ ତୁମ୍ଭର ଭଦ୍ରତା ?
ତୁମ୍ଭେ ଅନେକେ ମାନସ୍ତେଷ୍ଟ ଶୁକର ଶୁଣି ପାଇ
ତତ୍ତ୍ୱକୁ ନ ହୋଇଅଛୁ ବୋଲି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଭଦ୍ରଲୋକ

କହବ ? ତୁମ୍ଭେ ଉକାଏତ, ତୁମ୍ଭେ ଧପାବାଜ, ତୁମ୍ଭେ
କୁଆଁରେ !

ଚଉ—ଦେଖ ମଦନ ! ସାବଧାନ ହୋଇ କଥାବାତ୍ସା କହବ ।
ଆମ୍ଭେ ଏ ବିଷୟ ମାକଞ୍ଜେଟ ସାହେବଙ୍କୁ ଜଣାଇବୁଁ,
ତୁମ୍ଭ ନାମରେ ମାନହାନରେ ନାଲିସ ଦାଏର କରିବୁଁ ।

ମଦନ—(ଉପହାସ କରି) ମାନହାନ ! ତୁମ୍ଭର ଫେର ମାନ !
ତୁମ୍ଭେ ମାନହାନ ସକାଶେ ନାଲିସ କରିବ ! ଆଜ୍ଞା,
ଦେଶାଧାରୀ, ତୁମ୍ଭେ ଯଦି ପ୍ରକୃତ ନାଲିସ କର, ତେବେ
ମୁଁ ଜାଣିବି ଯେ ତୁମ୍ଭର ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଛି, ତୁମ୍ଭେ ବାସ୍ତବିକ
ବ୍ୟକ୍ତି । ଯେବେ ନାଲିସ ନ କର, ତେବେ ତୁମ୍ଭେ
ପ୍ରକୃତ ଉକାଏତ, ଇଚ୍ଛୁକ କୁଆଁରେ, ପ୍ରକୃତ
ଧପାବାଜ ।

ଚଉ—ତୁମ୍ଭେ ଧନକୁସଳ ନିଜାନ୍ତ୍ର ଅସତ୍ୟ ହୋଇ ଉଠୁ-
ଅଛ ।

ମଦ—ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କର ଗାଳିଅନ୍ଧିପତ୍ର ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ମୋହର
ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିଅଛି । ଆପଣ ମୋହ ନାମରେ ନାଲିସ
କରନ୍ତୁ । କଥାଟା ମାକଞ୍ଜେଟ ସାହେବଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ୁ,
ମାକଞ୍ଜେଟ ସାହେବ ଆପଣଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିବେ, ଆପଣଙ୍କ
ବୁଦ୍ଧିର ଆୟ ବ୍ୟୟର ହିସାବ ଧରି ଇନ୍ଦ୍ରେ ଟେକି
ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବେବେ ।

(ଗଳସ୍ବର ସିଂହର ପ୍ରବେଶ ।)

ଗଜ—ହଜୁର, କାଲି ରାତିରେ ବଡ଼ ବାବୁ ଗିରଫଦାର ହୋଇ
ଯାଇଛନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗାରଦରେ ଅଛନ୍ତି ।

ଚଉ—(ସଚକିତେ) କଣ ! କଣ ! ବଡ଼ ବାବୁ ! ସଦାନନ୍ଦ ।
ସଦାନନ୍ଦ ଗିରଫଦାର ହୋଇଛନ୍ତି ?

ଗଜ—ହଜୁର ହଁ, ବଡ଼ ବାବୁ, ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ । (ଶ୍ରେଦନ)
ଓହୋ ! ହୋ ହୋ ! ଅଜ୍ଞା ଏଡ଼େମୋଟ ନୁହା କଡ଼
ହାତରେ ପଡ଼ିଛି, ହାତକୁ ତ କାଟୁଥିବ !

ଚଉ—କାହିଁକି ଗିରଫଦାର ହେଲେ ?

ଗଜ—ଅଜ୍ଞା ଖାଲି ମିଛରେ । (ଶ୍ରେଦନ) ।

ଚଉ—କଣ କହୁ ଯୋଲିସ ଗିରଫଦାର କଲୁ ?

ଗଜ—ଖାଲି ମିଛ କହୁ ଅଜ୍ଞା, ଖାଲି ମିଛ କହୁ ।

ଚଉ—କଣ ମିଛ କହୁଲୁ ?

ଗଜ—ଖାଲି ତୁମ୍ଭ ମିଛ କହୁଲୁ ।

ଚଉ—ସଦାନନ୍ଦ କଣ କରୁଥିଲେ, ବୋଲି ଗିରଫଦାର
କଲୁ ?

ଗଜ—କିଛି କରୁ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ଗିରଫଦାର କଲୁ ।

ଚଉ—ଆରେ ଘଟଣାଟା କଣ ?

ଗଜ—ଘଟଣାଟା ମିଛ ।

(ଜଣେ ଗୁମାସ୍ତାର ପ୍ରବେଶ ।)

ଚଉ—ମଦନ ବାବୁ ଆପଣ ଯାଉନୁ, ଆପଣଙ୍କ ବିଷୟ ପରେ
ବୁଝିବା ।

ମଦନ—ଏ ଗୋଟାଏ କଥା ? ଆପଣଙ୍କର ଏପରି ବିପଦର

ସମୟ, ସଞ୍ଜାଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନ ଶୁଣି ଚାଲିଯିବା
ମୋର ଉଚିତ ହେଉ ନାହିଁ ।

ଗୁମାସ୍ତା—ବଡ଼ ବାରୁ କାଲି ବଗିଚା ଘରେ ଢେକେକି ଉଦ୍‌-
ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ବସି ଗାଣ ବଜାଣ କରୁଥିଲେ,
ଇନ୍‌ସେକ୍ଟର ଆସି ତାଙ୍କୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଉଦ୍‌ଲୋକମାନଙ୍କୁ
ଗିରଫଦାର କରି ନେଇ ଯାଇଅଛି ।

ନଉ—ଏଥିରେ ଗିରଫଦାର କରିବାର କଣ ଥିଲା ?

ଗଜୁ—ଏଣିକି ହୁକୁମ ଜାଗା ହେଲାଣି, ଯେ ଗାଣ ବଜାଣ
କରିବ, ତାକୁ ଧରି ନେବେ ।

ଗୁମା—ଗଞ୍ଜେଇ, ଅପମ, ମଦ ଓ କୋକେନ ଥିବା ବୋଲି
ସନ୍ଦେହ କରି ଧରି ନେଇଅଛି ।

ଚଉ—ମୁଁ ଅନେକ ଦିନରୁ ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲି ଯେ, ଏମାନେ
ନିଶା ଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଅଛନ୍ତି ।

ମଦନ—(ଉପହାସ କରି) ହେଁ ହେଁ, ଆଖଣ ସୋଗ୍ୟ ପିତା
ଥିବାରୁ ଅନେକ ଦିନରୁ କେବଳ ସନ୍ଦେହ କରି ପୁଡ଼ି-
ମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାଟା ସମ୍ଭାଳି ରଖିଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ
ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ଆପଣଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଏ ସହର
ମଧ୍ୟରେ ସବୋହୁଷ୍ଟି ନିଶାଗୋର । ଏପରି ନିଶା ନାହିଁ,
ଯାହା ସେମାନେ ନ ଖାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଏ
ପ୍ରଦେଶକୁ କୋକେନ ପ୍ରଥମ ଅଣାଇଅଛନ୍ତି ବୋଲି
ବାହାଦୁର କରନ୍ତି । ସେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମାଧ୍ୟରେ ନିତାନ୍ତ କମରେ

ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚ ଶତ ଟଙ୍କାର କୋକେନ ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।
 ଅପଣ ଅସମୟ ଦୁଇ ଲୋକମାନଙ୍କ ଗଳାରେ ହୁରି
 ବସାଇ ବିଶ୍ୱାସଯାତକତାକ୍ରମେ ସେପରି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ
 କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ଅର୍ଥ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ବ୍ୟୟ ହେବାର ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅପଣଙ୍କ ଗୁଣବାନ୍
 ପୁଣ୍ୟମାନେ ତାହା ବ୍ୟୟ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ମାର୍ଗ
 ଅବସ୍ଥାର କରିଅଛନ୍ତି ।

ଚଉ—ଗୁମାସ୍ତା ! ଏ ସବୁ କଣ ? ଦାସେଗା ମାଲ ସହିତ
 ଗୁଲ୍ଲୀ ଦେଇଅଛନ୍ତି ପରା ?

ଗୁମା—ଆଜ୍ଞା ହଁ, ମାଲ ସହିତ ଗୁଲ୍ଲୀ ଦେଇଅଛନ୍ତି ।

ଚଉ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପାୟ କଣ ? ମଦନ ବାବୁ ! ଅପଣ ଅନୁଗ୍ରହ
 କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସନ୍ତୁ, ଅପଣଙ୍କ ଶିକ୍ଷଣ ପରେ ବୁଝିବା ।

ମଦନ—ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସୁଛି ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ଚଉ—ଗୁମାସ୍ତା ! ଏବେ ଉପାୟ କଣ ? କଣ କରାଯିବ, ମତେ
 କୁହ ।

ଗୁମା—ଦେଖା ଲଗାଇଅଛି । ଭଲ ହଜାର ଟାଙ୍କାଟି ଆଗେ
 ଜମା କରିବାକୁ ହେବ, ତା ପରେ ଯେଉଁ କଥା ।
 ଇନ୍‌ଷ୍ଟେକ୍ଟର ନିଜେ ଚିରଫ୍‌ଦାର କରିଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ
 କିଛି ସ୍ଥିର କରି କହ ହେଉ ନାହିଁ ।

ଚଉ—ଭଲ ହଜାର ପଞ୍ଚୁ ବା ପାଞ୍ଚ ହଜାର ପଞ୍ଚୁ, ଏତେବେଳେ

ଟଙ୍କାକୁ ଗୁଢ଼ିବାର ବେଳ ନୁହେ । ତୁମ୍ଭେ ଶୀଘ୍ର ଯାଅ, ଟଙ୍କା
ନେଇ ଯାଅ । ପୋଲିସକୁ କେତେ ବନ୍ଧାପକରିବ ନାହିଁ ।

(ଉତ୍ତରବର ପ୍ରସାଦ ।)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ।

(ଚରଣିନୀର ପ୍ରବେଶ)

ଚର—(ସ୍ବଗତ) ମୁଁ ସେହି ଚରଣିନୀ ! ମତେ କହନ୍ତି ପାଗଳୀ ।
ଆରେ ବାସ୍ତବେ ! ପିତା କହନ୍ତି ପାଗଳୀ ! ମୁଁ କାହିଁକି
ପାଗଳୀ ହେବି ! ଏ ଦୁନିଆ ପାଗଳ ! ଏ ପୃଥିବୀ
ପାଗଳୀ ! ଧୃତବାଟା ପାଗଳୀ ନ ହେଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ
ଗୁରୁଆଡ଼େ ବୁଲନ୍ତା କାହିଁକି ! ଏ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଗଳ ! ପୃଥିବୀ
ଗୁରୁଆଡ଼େ ବ୍ରମଣ କରେ ! ଏ ଆକାଶ ପାଗଳ !
ବିନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୃଥିବୀକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିଥାନ୍ତି । ମୁଁ
ପାଗଳୀ ନୁହେ । ମୁଁ ପାଗଳୀ ନୁହେ ! ମତେ ଯେ
ପାଗଳୀ କହେ, ସେହି ପାଗଳ ! ମୋର ପିତା ବୁଦ୍ଧ
ପାଗଳ ! ମୋର ପିତା ଅର୍ଥର ପାଗଳ ! ମୋର ପିତା
ଅଜ୍ଞ ! ସେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ବର୍ଗରେହଣ କରିବେ !
ଏ ବଡ଼ ପାପାଣୀ ! ଏ ବୃଥା ଆଶା ! ପୃଥିବୀର ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ
ହେଲା ନାହିଁ ! ଚନ୍ଦ୍ରର ଆଶା ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା ! ଆକାଶର
ଆଶା ବିଫଳ ହେଲା ! ଏ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ ! ଏ
ଆଶା ବିଫଳ ହେବ ! ଦେ ଜଗଦାଶ ! ବିଷ କାହିଁ
ମିଳିବ ! ମତେ ବିଷ ଦିଅ, ମୁଁ ବିଷ ପାଇଲେ ସ୍ବର୍ଗଲୋ

କରବି । ଜଗତରେ ସ୍ଵାର୍ଥ ମୂଳ ! ସ୍ଵାର୍ଥସିଦ୍ଧି ହେଲେ
 ସବୁ ଚିକି ! ମୋର ସ୍ଵାର୍ଥ ବିଷୟାନ ! ଜଗଦାଶ ! ପିତାଙ୍କ
 ଅପେକ୍ଷା ତୁମେ ଅନ୍ଧର ପାଗଳ ! କାହିଁକି ଏ ସୃଷ୍ଟିବିଧାନ
 କଲ ! ତୁମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ? ତୁମର ସ୍ଵାର୍ଥ କଣ ?
 ତୁମେ ମହା ପାଗଳ ! ତୁମେ ଭୁଲ ପାଗଳ !

(ପାଗଳର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଉପବନ ।

(ବୃନ୍ଦା ଓ ସଖୀମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।)

ଗୀତ ।

ଅସ ଲେ ସଜନି ତୋଳ ଲେ ଫୁଲ,
 ଦେଖ କେତେଜାତି ପଢ଼ିଛୁ ଫୁଲ ।

ଜାଇ ଫୁଲ ତଥା ମାଳତୀ ମରୁଅ
 ସୌରରେ ଅକୁଳ ଭ୍ରମରକୁଳ ।

ସଜ ଫୁଲ ବାନ୍ତି କେତେ ମନୁମାନ୍ତି
 ମନୁ ପିଉଛନ୍ତି ହୋଇ ସେ ଫୁଲ ।

ତୋଳ ଲେ ଟଗର ତୋଳ ନାଗେରର
 ତୋଳ କୁରୁଅନା ତୋଳ ବକୁଳ ।

ହୋଇ ଗୋଟି ଗୋଟି ଦେଖ କୋଟି କୋଟି
 କେତେ ଶୋଭାବନ ମଣ୍ଡିମୁକୁତ ।

୧ମ ସଖୀ—ସଜନ ଲୋ ! ଏ ପୁଲଗୁଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଲେ କାହା
ମନ ମୋହନ ନ ହେବ ! ଅହାହା ! ତ ସୁନ୍ଦର
ଦିଶୁଛନ୍ତି !

୨ୟ ସଖୀ—ଉପବନ ଶ୍ରୀକର ଶୋଭା ଦେଖିଲେ ପ୍ରେମିକ
ପ୍ରେମିକାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଅକୁଳ ହୋଇ ଉଠିବ ।

୩ୟ ସଖୀ—ଦେଖ, ଏହି ଚୁମ୍ବର ଆଉ ମଧୁମିତାଗୁଡ଼ିକ ତପର
ପ୍ରେମରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି !

୧ମ ସଖୀ—(କୁନ୍ତଳା ପ୍ରତି) ସଜନ ଗୋ, ଦେଖୁଛୁଟି ? ଏ କାଟ
ପତଙ୍ଗ ସବୁ ପ୍ରେମରସ ପାନ କଲେ, ତୁମେ ଯୁବତୀ
ହୋଇ ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରେମର ସ୍ବାଦୁ ପାଇଲ ନାହିଁ !

୨ୟ ସଖୀ—ବୃକ୍ଷ ଭିନ୍ନ ଲତାର ଶୋଭା ନାହିଁ, ଯୁବାସକ ଭିନ୍ନ
ଯୁବତୀର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ, ଜୀବନ ଅକାରଣ !

୩ୟ ସଖୀ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଏତେ ସହ କଲୁଁ, କେତେଅନ୍ତେ
କେତେ ପଦାର୍ଥ ଦେଖାଇଲୁଁ; ଏତେପ୍ରକାର ଏତେ କଥା
ବୁଝୁଲୁଁ; କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ ସଖୀର ମନ ଟଳିଲା ନାହିଁ !

ଗୀତ ।

ପ୍ରୀତିରସ ମଧୁରସ କାହିଁ ତାକୁ ସରି,

ଚାହିଁଲେ ଲକ୍ଷ୍ମିର ପ୍ରାଣ ଏ ଜୀବନ ଭରି ।

ନାହିଁ ପ୍ରେମ ସେ ଜୀବନେ, ନାହିଁ ସଖ ସେ ଜୀବନେ,

ପ୍ରୀତିବନ୍ଧନ ଜୀବନ-ସାକ୍ଷୀ ପରି ।

୧ମ ସଖୀ—(କୁନ୍ତଳା ପ୍ରତି) ପ୍ରିୟ ସଖୀ ! ତୁମେ ଅତି ବାଳକା,
 ତୁମର ବାଳକା ରୁଦ୍ଧି ଶିଳ୍ପ ଗଲା ନାହିଁ । ଜଗତରେ
 ଯେତେ ଯାହା ସୁଖ ଅଛି, ନାରୀମାନଙ୍କର ଦାମ୍ପତ୍ୟ-
 ପ୍ରଣୟର ସେ ସୁଖ ତାହା ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ତୁମେ
 ରୁଦ୍ଧି ନାହିଁ, ପିତା ମାତାଙ୍କ କଥା ଅବଜ୍ଞା କରି ବିବାହ
 କରିବାକୁ ମନା କରୁଛ ।

୨ୟ ସଖୀ—ପିତା ମାତାଙ୍କ କଥା ଲଙ୍ଘନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପିତା
 ମାତା ଦେଖି ଚାହିଁ ରୁଦ୍ଧି ସୁଦ୍ଧି ତୁମ ଲାଗି ବର ଠିକଣା
 କଲେ, ତୁମେ ଏପରି ଗୋଟାଏ କଥା ଧରୁଛ କାହିଁକି ?

୩ୟ ସଖୀ—ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ଧନ ଦେବାକୁ ପଛନ୍ତି ବୋଲି ତୁମେ
 ବିଚାର କରୁଛ ? କଣ କରିବେ, ପିତା ମାତା
 ତୁମର ଭଲକୁ ଚାହିଁ ଯାହା ପଡ଼ିବ ତାହା ସେମାନେ ଶୁଣି
 ହୋଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଆଜି କାଲି ତ କାଲି ହେଲା
 ସେହିପରି, ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି ନ ଦେଲେ ମନନାଶି ବର
 ମିଳିବ କୋଉଠୁ ? ଯୋଉଁଠି ରୁଦ୍ଧିଲେ ସେଠି ତ
 ସେହିପରି ଧନ ଖୋଜିଲେ । ମୂଲ୍ୟ ମୂର୍ଖତାଏ ତ ଆଉ
 ଧରି ଆଣି ବାହା କରି ଦେବେ ନାହିଁ । ତୁ, ତୁମେ ସେପରି
 ବାୟାଣୀ ହୁଅ ନା ।

୧ମ ସଖୀ—ତୁମେ ଦେଖୁ ନାହିଁ, ଗଛ ପତ୍ରଠାରୁ ପତ୍ର ପକେ ଯାଏ
 ସମସ୍ତେ କପରି ପ୍ରେମରେ ଅଛନ୍ତି, ପକ୍ଷିଗୁଡ଼ିକ ଖରା,
 ଶୀତ, ବର୍ଷା, ଝଡ଼ ସବୁ ସହ ଗଛଗୁଡ଼ିକରେ ବାସ କରନ୍ତି;
 ପଶୁମାନେ ଫଳ ମୂଳ ଯାସ ପତ୍ର ଖାଇ ବଣ ରୁଦ୍ଧାରେ

ପଡ଼ିଥାନ୍ତି; ତାଙ୍କୁ ଏ ସବୁ କଷ୍ଟ ବାଧୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ?
କେବଳ ଦାମ୍ଭିକ୍ୟପ୍ରେମରେ ସବୁ କଷ୍ଟ ଭୁଲି ବହୁଛନ୍ତି ।
ଯୋଉଁ ଦେଶ ଯୋଡ଼ାକୁ ଯୋଡ଼ା ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ
ସବୁ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଲାଗୁଛି । ତୁମେ ବିବାହ କର, ସେ ସୁଖ
ରୁହେ ପାରିବ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କରେ ସେ କି ସୁଖ, ସେ ସୁଖର ସ୍ବାଦୁ
ଥରେ ଚୁଖିଲେ ଜଗତର ସବୁ ଦୁଃଖ ପାସୋର ଯିବ ।

କୁନ୍ତଳା—ସଜନି ଲୋ ! ତୁମେମାନେ ଅକାରଣରେ ମୋ ଲାଗି
ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛ । ଯେଉଁ ପ୍ରେମ କଥା ମତେ କହୁଛ, ସେ
ପ୍ରେମ ସମାଜରେ କାହିଁ ? ସେ ପ୍ରେମ ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟରେ
ଅଛି, ସେ ପ୍ରେମ ଶାଢ଼ୀ ପତଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଅଛି, ସେ ପ୍ରେମ
ତରୁ ଲତା ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ପାରେ, ମାତ୍ର ସେ
ପ୍ରେମ ମନୁଷ୍ୟସମାଜରୁ ହିଁମେ ହିଁମେ ବିରଳ ହୋଇ
ଯାଉଛି । ସେ ପ୍ରେମ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ଅଦୌ ନାହିଁ ।
ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନେ ବିଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସମସ୍ତ
ଜଗତକୁ ବୁଝିମ କରି ବସିଲେଣି । ପୃଷ୍ଠିକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ବ
ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି । କହନ୍ତି, ସବୁ ପ୍ରଭୃତିର ଶିକ୍ଷା,
ସବୁ ବୁଝିମ । ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କଥାବାତ୍ସା, ଦର୍ଶ,
ବିଶ୍ବାସ, ଶାନ୍ତି, ଅଶାନ୍ତି, ପ୍ରେମ, ଅପ୍ରେମ, ବୁଦ୍ଧି,
ବିବେକ, ଜ୍ଞାନ, ଧର୍ମ, କର୍ମ ସବୁ ବୁଝିମ ହୋଇ ଗଲାଣି ।
ଅଳ୍ପ ଅନ୍ତଃକରଣର ବିକାଶକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ ନାହିଁ ।
ଅନ୍ତଃକରଣ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାପକ । ଯାହାକୁ ଅନ୍ତଃକରଣ
କହେ ପରମ ଶକ୍ତି, ତାହା ସଙ୍ଗେ ହାସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣବଦନରେ
କରମର୍ଦ୍ଦନ ପଡ଼ିବ ମିଥ୍ୟାଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କଲେ ସମାଜର ଲାଭ

ରକ୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପ ସମାଜରେ ପ୍ରଣାମର ସଂଖ୍ୟା
ଅତ୍ୟଧିକ ପରମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଅଛି । ଅଳ୍ପ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ନମସ୍କାର, ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଭରମର୍ଦନ ।
ମାତ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଲୁଚିମ । ତୁମେ ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ଓ
ପ୍ରଣୟର କଥା କହୁଛ, ସେ ପ୍ରେମ ଅଲୁଚିମ, ସେ
ପ୍ରଣୟ ଅମୂଲ୍ୟ । ସେ ପ୍ରେମ ସମାଜରେ ନାହିଁ । ସମାଜରେ
ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଣୟ ଅଛି, ସିଂସିତ ଯୁବକମାନେ
ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ନିରୁପଣ କରି ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର
ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେଣି ! ସେ ପ୍ରେମ ଏ ପ୍ରେମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥକ୍ ।

ଗୀତ ।

ସେ ପ୍ରେମ ସମାଜେ ନାହିଁ ।

ସେ ପ୍ରେମ କାହାଣୀ କହିଲ ସଜନି,

ସେ ପ୍ରେମ ଗଲଣି କାହିଁ ।

ସେ ପ୍ରଣୟଧନ ହେଲଣି ସ୍ଵପନ

ମୁଣ୍ଡୁଁ ଜଗତେ ନାହିଁ ।

ବିଶା ବିକା ଧନ ସମାଜ ପ୍ରଣୟ

ତହିଁରେ ତା ଜ୍ୟୋତି କାହିଁ ।

ସେ ପ୍ରେମ ରହୁଛି କାଟ ପତଙ୍ଗରେ

ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ତରୁ ଡାଳେ ।

ସେ ପ୍ରେମ ଉଡ଼ଇ ଗଗନେ ପବନେ

ଖେଳଇ ପୟୋଧୁଜଳେ ।

(ପଃଷ୍ଠେ ।)

ଚତୁର୍ଥ ଅଭିନୟ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ରସାନନ୍ଦଙ୍କ କକ୍ଷ ।

(ରସାନନ୍ଦ ।)

ରସାନନ୍ଦ--(ସ୍ବଗତ) କାଳର ବିଚିତ୍ର ଗତି ! ସ୍ବପ୍ନର ବଡ଼ ସଙ୍କଟ-
ମୟ, ପଦେ ପଦେ ବିପଦ, ପଦେ ପଦେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ପ୍ରତି
କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା, ପ୍ରତି ଉଦ୍ୟମରେ ବିଫଳ, ରଗବାନଙ୍କର
ସେ କି ଲକ୍ଷଣ, ତାହା ବୁଝିବା କଠିନ । ପିତାମାତାଙ୍କର
ଅଜ୍ଞା ଲଘନ କରିବ, ମୋଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଞ୍ଜ କଗତରେ
କିଏ ପଡ଼ି ? ତେଣେ ସମାଜ ! ସମାଜ ନଷ୍ଟ ହେଉଛି,
ଦିନକୁଦିନ ସମାଜ ଅଧୋଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଛି ! ମୁଁ
ସମାଜଦ୍ରୋହୀ ହେବି, ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ହେବି, ଜାତିଦ୍ରୋହୀ
ହେବି ! ଏ ବିପଦରେ ମୋର କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ? ମୁଁ କି
ଉପାୟରେ ଏହି ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବି ? ହେ କରୁଣା-
ନିଧାନ ! ହେ ବିଶ୍ବନାଥ ! ପରମେଶ୍ବର ! ମୋର ଦୁଃ-
ଲେପ ହୋଇ ଗଲୁଣି, ମୁଁ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଗଲୁଣି,
ମତେ ଏ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।

(ଦୁଃଖବନ୍ଧୁ ପ୍ରବେଶ ।)

ଦୁଃଖ—କି ଭାଇ ରସାନନ୍ଦ ! ତୁମର ସେ ଅଞ୍ଜ ଦର୍ଶନ ମିଳିବା
କଠିନ ହେଲା; କଥାଟା କୁଣି ?

ରାଧା—ଆସ ଭାଇ ଆସ ବନ୍ଦ, କେଇଦିନ ହେଲା ଆଉ ଯାଇ
ପାରୁ ନାହିଁ ।

(ହଇସ୍ବର ଗୌରରେ ଉପବେଶନ ।)

ବୁଢ଼ା—କିଛି ଅସ୍ବର୍ଣ୍ୟ କଥା, ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସମିତର ଦୁଇଥର
ମିଟି ହୋଇଗଲା, ତୁମର ଦେଖା ନାହିଁ ! ତୁମେ
ଅନୁପସ୍ଥିତ ହେବ, ଏ କଥା କେହି କେବେ ସ୍ବପ୍ନରେ
ମଧ୍ୟ ଭାବ ନ ଥିଲା । ବୁଲିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁ ନାହିଁ,
ତୁମର ହେଲା କଣ ?

ରାଧା—ନାହିଁ, କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ, ତେବେ—

ବୁଢ଼ା—ତେବେ ଆଉ କଣ ? ଅମ୍ବେମାନେ ଶୁଣିବୁଁ ଯେ,
ବିବାହ ହେଲା ପରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ମନର ଗୋଟାଏ
ଭାଗ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ; ବିଭାସ କରୁଁ, ସେପରି ଘଟିବା
ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ । କାରଣ ଜୀବନର ଯେତେବେଳେ
ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅବଶ୍ୟ ହେଉଥିବ ।
ରୂପବତୀ ସ୍ତ୍ରୀରହ ଲାଭ କରି ମନୁଷ୍ୟମଣ୍ଡ ମୁଗ୍ଧ ହେବା
କିଛି ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ତୁମର
ଏପରି ଦଶା ହେଲା କାହିଁକି ?

ରାଧା—ଭାଇ ବୁଢ଼ାବନ ! ତୁମେ ମୋର ବନ୍ଧୁ, ହୃଦୟର ବନ୍ଧୁ,
ତୁମଠାରେ ମୋର କୌଣସି କଥା ଗୋପନ ନାହିଁ ।
ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀରହ ପାଇବା ଆଶାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ନାହିଁ,
ମୋର ହୃଦୟର କଥା କହିବି; ଆଉ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମୁଁ
ଦେଖାଇବାକୁ ମୋର ମୁହଁ ଅଛି କି ? ମୋ ମନରେ

ସେ କି କଷ୍ଟ ହେଉଛି, ତାହା ମୋ ମନ ଜାଣେ । ମୁଁ
ଅଜ୍ଞ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ନୁହେଁ, ମୁଁ ବନ୍ଧୁର ଯୋଗ୍ୟ
ନୁହେଁ; ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରମ ଶତ୍ରୁ, ସଂସାରରେ
ମୋର ବାସ୍ତବ୍ୟ ପଦାର୍ଥ କେବଳ ମୃତ୍ୟୁ, ମୋର ଅନ୍ୟ
ଗତି କିଛି ନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ା--ଭାଇ ରସାନନ ! ତୁ, ଏପରି ଅକୁଳ ହେବା ଉଚିତ
ନୁହେଁ । ଅସ ବୁଲି ଯିବା, ଦୁଇଟା କଥାବାତ୍ସା କହିଲେ
ମନର ଶାନ୍ତି ହେବ ।

ରସା--ଭାଇ ରେ ! ଅଜ୍ଞ ଶାନ୍ତିର କଥା ମତେ କହ ନା । ମୋ
ଜୀବନରେ ଅଜ୍ଞ ଶାନ୍ତିର ଅଜ୍ଞା ନାହିଁ । ସମିତିରୁ ମୋର
ନାମ କାଟି ଦିଅ, ସମିତିରେ ମୋର ନାମ ରହିଲେ
ସମିତିର ଅପମାନ ହେବ । ବାଲି ସମିତିରେ ଛିଡ଼ା
ହୋଇ ଛତି ଫୁଲାଇ ହୋ ହୋ କରି କେତେ ଚିତ୍କାର
କରି ଆସିଲି, ଅଜ୍ଞ ନିଜେ ତହିଁର ବିପତ୍ତିତ କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବ ! ଯେତେ ପ୍ରକାରେ ଅନୁରୋଧ କଲି,
ପିତାମାତା ଅଦୌ ଶୁଣିବାକୁ ନାହାନ୍ତି, ବରଂ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ
ହେଉଅଛନ୍ତି, କହନ୍ତି, ଦୁଇପକ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ି ଆମ୍ଭ
ଉପରେ ମୁରବିଗରି କରିବାକୁ ବସିଲୁଣି । ଏଣେ ପିତା
ମାତା, ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ନେହ ଯତ୍ନରେ ମନୁଷ୍ୟ ହେଲି,
ସେମାନଙ୍କୁ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ କରିବି; ସେମାନଙ୍କର ଅବାଧ
ହେବି; ତେଣେ ଦେଶ, ସମାଜ, ଜାତି; ଜାତିଟା ଛର-
ଖାର ହେଉଛି, ସମାଜ ଝୁସ ହେଉଛି ! ମୁଁ ପାପିଷ୍ଠ

ଅଥମ ତହିଁରେ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ହେବ ! ମୃତ୍ୟୁ
ଭିନ୍ନ ଏ ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର ହେବାର ଆଉ କି ଉପାୟ
ଅଛି ?

ବୃନ୍ଦା—ଭଲ ବସାନନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭର ମନର ଅବସ୍ଥା ମୁଁ ଉତ୍ତମ-
ରୂପେ ବୁଝି ପାରୁଛି । ଅମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ସମିତିପକ୍ଷରୁ
ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭ ପିତାଙ୍କ ସହିତ ଅନେକବାର
ସାକ୍ଷାତ କଲୁଣି, ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କଲୁଣି, ତାଙ୍କୁ
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇ ପାରୁନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ
ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ଫଳ ହେବ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭର
ହୃଦୟ ଫଳ ମହତ୍ ଓ ଅଳ୍ପ ସତ୍ ।

ରସା--ହୃଦୟର ମହତ୍ତ୍ୱପଣିଆ ଓ ସତ୍ତ୍ୱପଣିଆ ସବୁ ହଳ
ଗଲୁଣି ।

ବୃନ୍ଦା--କିଛି ନା, କିଛି ନା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର, ରଗବାନ୍ ଅଛନ୍ତି,
ରଗବାନ୍ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ସହାୟ ହେବେ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ
ହୃଦୟ ଯେବେ ସତ୍ ଥିବ, ତେବେ ରଗବାନ୍ ନିଶ୍ଚୟ
ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱଗତର ବ୍ୟାଧି କରବେ । ତୁମ୍ଭେ
ଲୁଚି ରହିଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ତଳିବ ନାହିଁ । ମନ ଅଧିକ
ଆକୁଳ ହେବ । ଅମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଉପାୟର ଚିନ୍ତା
କରୁଛୁ । ତୁମ୍ଭେ ଆଧ, ସମସ୍ତେ ପରମର୍ଶ କରିବା,
ରଗବାନ୍ ଅବଶ୍ୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ କାମନା ସିଦ୍ଧ କରବେ ।

(ଭରସ୍କର ପ୍ରଘାତ ।)

ଚତୁର୍ଥ ଅଭିନୟ ।

୨୩

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଚଉପାତୀ ।

(ଚଉଧୁରୀ ଓ ଜଣେ ଗୁମାସ୍ତା ।)

ଚଉ—(ସ୍ଵଗତ) ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଘୋର ଅବସ୍ଥା । ଚଉଧୁ-
ରୀଙ୍କର ଆଦୌ ବିବେଚନା ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ଆଇନଗୁଡ଼ାକ
କେବଳ ବେଆଇନ୍ । ଆଇନ୍ କାନୁନ୍ ସବୁ ଭୁଲ ।
ଏତେ ଯତ୍ନ ଏତେ କୌଶଳ କରି ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କଲୁଁ,
ଭାଇଗ୍ରାନେ ଆମର ଶାଢ଼ୀ ଆମର ପିଇ ଆମଠାରୁ ଅଂଶ
ପାଇବେ ! ଏପରି ବ୍ୟାଧି ଯେଉଁ ଆଇନରେ ଅଛି,
ସେ ଆଇନ ପୋତି ପାଉ । (ଗୁମାସ୍ତା ପ୍ରତି) ଗୁମାସ୍ତା !
ଓକିଲଙ୍କୁ ପଚାର ଶୀଘ୍ର ଅପିଲ ଦାଏର କର ।

ଗୁମା—ଓକିଲଙ୍କୁ ପଚାରୁଥିଲ, କହିଲେ ଅପିଲ କର । ଏ
ହାକିମ କିଛି ନୁହନ୍ତି, ଆଦୌ ମକଦ୍ଦମାର ଭିତରେ
ପ୍ରବେଶ କରି ପାରଲେ ନାହିଁ ।

ଚଉ—ଅପିଲରେ ଫଳ ହେବ ?

ଗୁମା—କହୁଥିଲେ, ଭଲ ଓକିଲ ବାରିଷ୍ଟର ଦେଲେ ଫଳ
ହୋଇ ପାରିବ ।

ଚଉ—(ସ୍ଵଗତ) ହେ ଜଗନ୍ନାଥ ! ଏ ଦୁନିଆରେ ଏହି
ଚଉଧୁରୀ । ମୁଁ କେବଳ ପାପର ଭାଗୀ ହେଲି, ଫଳ-
ଭାଗୀ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ଗୁମାସ୍ତା ! କଲିକତାରୁ
ଭାଇଙ୍କ ମକଦ୍ଦମାର ଅପିଲ ସମ୍ବାଦ କିଛି ଆସି ନାହିଁ ?

ଗୁମା—ଅଜ୍ଞା କିନ୍ତୁ ଅସି ନାହିଁ ।

ବିଭୁ—ଯେତେବେଳେ ବର୍ମ ବପାଙ୍କ ହୃଦ, ତେତେବେଳେ
ସବୁ ଦୂର୍ଯ୍ୟୋଗ ଏକାବେଳକେ ଘଟେ । ବିପଦ କେବେ
ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଆସେ ନାହିଁ । କିଏ ଭବିଷ୍ୟ
ଯେ, ଏଠାରେ ଉଇଲ ଜାଲ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବ ?
କିଏ ଜାଣିଥିଲା ଯେ, ଭାଇମାନେ ଅଂଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ ?
କିଏ କେବେ ମନେ କରିଥିଲା ଯେ, ସଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ
ପୋଲିସ ଗିରଫଦାର କରିବ ? ଅକାରଣରେ ଗୃହ ପାଞ୍ଚ
ହଜାର ଟଙ୍କା ଖରଚ ହୋଇଗଲା, ଜାମିନ କରାଇ
ପାରିଲୁଁ ନାହିଁ । ମଜଦମା ବିଗୁର ହେଲେ କଣ ହେବ,
କିନ୍ତୁ ହେଉ ନାହିଁ ।

(ଅନ୍ୟ ଏକ ଜଣ ଗୁମାସ୍ତା ମାଧବର ପ୍ରବେଶ ଓ ଅଭିବାଦନ ।)

ବିଭୁ—କି ମାଧବ ! ଅପିଲ ଶିକର କଣ ?

ମାଧ—ଅପିଲ ରାସ୍ତା କାଲି ବାହାରି ନାହିଁ, ଆଜି ବାହାରିଲେ
ବଡ଼ ଗୁମାସ୍ତା ଭାର କରିବେ । ଆଶା ରଲ ନୁହେଁ ।
ସେଠାରେ ସାନ ବାବୁ ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ବଡ଼
ଗୁମାସ୍ତା ମତେ ଜଣେଇ ପଠାଇ ଦେଲେ ।

ବିଭୁ—କଣ ! କଣ ! କି ବିପଦ ?

ମାଧ—ସାନ ବାବୁ ଏଠାରୁ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟା ସଙ୍ଗରେ ଚାଲି
ଯାଇଥିଲେ, ସେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ କଲିକତାରେ ସାନ ବାବୁଙ୍କ
ଛତ୍ର ଅନ୍ୟ ଏକ ବାବୁ ସହିତ ଚାଲିଗଲା । ସାନ ବାବୁ

ଜଣକେତେ ଗୁଣ୍ଡା ନେଇ ସେହି ବାବୁର ଘରେ ପଶି
 ରହି ଦୁଇଟାବେଳେ ଦଙ୍ଗା ହଙ୍ଗାମ କଲେ । ସେଥିରେ
 ଦୁଇ ଜଣ ଖୁନ୍ ହୋଇଛନ୍ତି । ସାନ ବାବୁଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ
 ପାଟି ପାଇଛି । ଯୋରସ ସାନ ବାବୁଙ୍କୁ ହଂସପାତାଳକୁ
 ପଠାଇଛି । ସାନ ବାବୁ ହଂସପାତାଳରେ ଅଛନ୍ତି ।
 ମତେ ଅଳ୍ପ ଜିନ ଦୁଜାର ଟଙ୍କା ଦେଇ ଫେରି ଯିବାକୁ
 ହେବ । ବଡ଼ ଗୁମାସ୍ତା କାହା କାହା ସହିତ ବନୋବସ୍ତ
 କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମତେ ଶୀଘ୍ର ପଠାଇଦେଲେ ।

କଉ—ଏ କେଉଁ ଦିନର ଘଟଣା ? ସାନ ବାବୁ ଅଛନ୍ତି
 ଘରେ ?

ମାଧ—ଏ ଗତ ସୋମବାର ରାତ୍ରିର ଘଟଣା । ଅମ୍ଭେମାନେ କାଲି
 ଗବର ପାଇଲୁଁ । ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନୁହେଁ ।

କଉ—(ସ୍ବଗତ) ହା ବିଧାତା ରେ ! ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ମୃତ୍ୟୁ
 ଭଲ ଅଉ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆସା ନାହିଁ । ହସାରର
 ଖେଳା ଯଥେଷ୍ଟ ଖେଳିଛି । ହସାରରେ ଅର୍ଥର ମର୍ଯ୍ୟାଦା
 ସଦାପେକ୍ଷା ଅଧିକ, ଏହି ଧାରଣାରେ ପାପ ପୁଣ୍ୟକୁ
 ଆଦୌ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି ଏ ଜୀବନରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ
 ଫଗୁ କରୁଛି । ପ୍ରାଣପଣେ ଅର୍ଥର ଉପାସନା କରୁଛି ।
 ଅଳ୍ପ ସେହି ଅର୍ଥଦେବତା ମୋଠାରେ ଅପ୍ରସନ୍ନ । ଅର୍ଥ-
 ଦେବତା ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ । ମୁଁ
 ଜ୍ଞାନହୀନ କଳା ଡାନ୍ତ କେବେ ଉପଲେଖ ଅଦରେ
 ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ନାହିଁ । ହେବଳ ଅର୍ଥସମ୍ପଦ ମୋର ବ୍ରତ

ଥିଲା । ସଞ୍ଜରେ ମୋର ସୁଖ, ସଞ୍ଜରେ ମୋର ଦୁଃଖ,
 ସଞ୍ଜରେ ମୋର ଶାନ୍ତି । ଏବେ ହଜାର ହଜାର କରି
 ଅତଳ ଜଳଧାନରେ ନିଷେପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।
 ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଅତି ଶୁଣିବାନ୍ ବୋଲି ଅବଶେଷରେ
 ନିଶା ବୋଷରେ କାରୁବାସ ଭୋଗ କଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁତ୍ର
 ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସରୁ ବେଶ୍ୟାସକ୍ତ । ସେହି ବେଶ୍ୟାବୋଷରେ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦଶା । ମୋର ଅଜ୍ଞାତରେ ପୁତ୍ରମାନେ ଯେ
 ବେଳେ ଅର୍ଥ ଅପବ୍ୟୟ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଅବ୍ୟାପି ବୁଝି
 ପାଇଲି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ନିଜ ହାତରେ ହଜାର
 ହଜାର ଶଣିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ହା ଅଦୃଷ୍ଟ ! ଏ କଥା
 ଜାହାକୁ କହିବି ! ଜୀବନର ସବୁପ୍ରକାର ବାସନାକୁ
 ବିପର୍ଜନ କରି ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କଲି, ଭୁଲମାନେ ବସି ବସି
 ନେଲେ ବାରପଣ, ମୋହର ଅଂଶ ପଡ଼ିଲା ଶୂନ୍ୟପଣ !
 ଯାହା ପାଇଲି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ
 ବସିଲା । ମୋର ଆଉ ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଜନ କଣ ?
 ପୁଣି ଉଇଲ ମନକମାରେ ଅପିଲ ନିଷ୍ଠି ହେଲେ ମୋର
 ନ ଗତି ହେବ, ତାହା କହ ହେଉ ନାହିଁ । ଉଇଲ
 ସମ୍ପତ୍ତି ସମସ୍ତ ପରହସ୍ତଗତ ହେବ । ହେ ରଗବାନ୍ !
 ହେ ଭୁପାମୟ ! ମୋର ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଯଥେଷ୍ଟ
 ହେଲାଣି । ଏବେ ମତେ ଲକ୍ଷ୍ମସଂସାରରୁ ମୁକ୍ତ କରି,
 ମୋର ଏକକମାଦି ଭକ୍ଷା ।

ମାଧ—ଆଜ୍ଞା ମତେ ଶୀଘ୍ର ବିଦାୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଏହି ଗାଡ଼ରେ
 ବାହାର ନ ଗଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପାଇବି ନାହିଁ ।

ଚଉ—ନୀଳାଶ୍ରମ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସମୁଦ୍ରକ୍ଷୀରେ
ଉଦ୍ୟତା ହେଲେ ତାହାର ଗତିରୂପ କରିବାର ସେପରି
କାହାର ଶକ୍ତି ନ ଥାଏ, ସେହୁପରି ଫର୍ଥ ଅପବ୍ୟୟରୂପ
ଔରସ୍ତୋତରେ ପରିଣତ ହେଲେ ତାହାର ଗତିରୂପ
କରିବାର କିଛିମାତ୍ର ଉପାୟ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭିନ୍ନ
ହଜାର କହ, ପାଞ୍ଚ ହଜାର କହ, ବା ଦଶ ହଜାର
କହ, ଏକ କପର୍ଦ୍ଦିକ ସୁଦ୍ଧା କମ କରିବାର ମୋର
ଅଧିକାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ମୋର ଏହି
ହସ୍ତ—ଯେ କି ଚରଦିନ ସଞ୍ଚୟଶୀଳ—ବର୍ତ୍ତମାନ
ତାହାକୁ ତାହାର ସ୍ବାଭାବିକ ପ୍ରଭୃତି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ
ପଛୁଛୁ ! ହଉ ଅଧ, ଟଙ୍କା ଦେଇ ଶୀଘ୍ର ବାହାର ଯାଅ ।
ଅପିଲ ରାୟ ବାହାରଲେ ଶବର ଦେବ ।

(ଉତ୍ତରାବର ପ୍ରସାର ।)

ଭୃତସ୍ତୁ ହୃଦୟ ।

ଚରଣିନୀର କଷ ।

(ଚରଣିନୀର ପ୍ରବେଶ)

ଚର—ପାଇଲଣି, ପାଇଲଣି, ବିଷ ପାଇଲଣି, ମୁଁ ବିଷ
ପାଇଲଣି ! ବିଷ ! ଏହି ବିଷ ! ବିଷ ଜଗତରେ ସାର
ପଦାର୍ଥ ! ବିଷ । ଜଗତ୍ ବିଷମୟ ! ବିଷମୟ ମାତାପିତାଙ୍କ

ସେହୁ ! ବିଷମୟ ଭୂମିମ ବନ୍ଧୁତା ! ଅର୍ଥ ! ଅର୍ଥ ବିଷ !
 ଅର୍ଥ ବିଷଦଣ୍ଡ ମୋଦକ ! ପର ଅର୍ଥ କାଳକୂଟ ବିଷ !
 ପର ଅର୍ଥରେ ଲୋଭ କର ନା, ନଷ୍ଟ ହେବ ! ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର
 ହେବ ! ଅନୁଭବ ହେବ ! ବିଷ ଖାଅ ! ବିଷ ଖାଅ !
 ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବ ! ବିଷର ଜ୍ଵାଳା ନିବୃତ୍ତ ହେବ !
 ବିଷର ମହୌଷଧ ବିଷ ! ପିତା ମୋର ବିଷ ଖାଉଛନ୍ତି !
 ପିତା ବିଷ ଖାଇଛନ୍ତି ! ପିତାଙ୍କର ବିଷସନ୍ତାପ ହେଉଛି !
 ପିତା ବିଷର ଜ୍ଵାଳାରେ ଜର୍ଜରିତ ! ପିତାଙ୍କର ଔଷଧ
 ଏହି ବିଷ ! ଏହି ବିଷ ଛଡ଼ା ପିତାଙ୍କର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ !
 ଯାଏଁ, ପିତାଙ୍କୁ ଯାଚିବ, ପିତାଙ୍କୁ କହିବ—ବିଷ ଖାଅ,
 ବିଷ ନ ଖାଇଲେ ରୋଗର ଶାନ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ
 ବିଷ ଖାଇବି ! ପିତା ! ମୋହର ପିତା ! ମୋହର
 ଜନ୍ମଦାତା ! ତାଙ୍କୁ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ବିଷ ଖାଇବି
 ନାହିଁ ! ସେ ଆଗେ ବିଷ ଖାଉନ୍ତୁ, ତାଙ୍କର ବିଷଜ୍ଵାଳା
 ନିବୃତ୍ତ ହେଉ ! ମୁଁ ବିଷ ଖାଇବି ! ବିଷମୟ ସ୍ଵପାରାରୁ
 ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବି । ଯାଏଁ, ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ।

(ପ୍ରସ୍ଥାପନାଦ୍ୟମ୍ଭ, ଚମ୍ପାଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ।)

ଚମ୍ପା—ପେର ଏମିତି ବନ୍ଧୁଛ ? ମୁଁ ଆଉ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ତର—କିଏ, ଚମ୍ପା ! ଟିକିଏ ବିଷ ଖା, ତୋର ସ୍ଵପାର ବିଷମୟ
 ହୋଇଛି, ତୁ ବଡ଼ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗୁଛୁ, ମୋର ବଡ଼
 ଦୁଃଖ ହେଉଛି, ତୁ ଟିକିଏ ବିଷ ଖା, ତୋର ଶାନ୍ତି
 ହେବ ।

ଚମ୍ପା—ହଁ, ମୁଁ ବିଷ ଖାଇବି, ମୋର କିଏ ଅଛି ? ମୁଁ ଟିକିଏ ବିଷ
ଖାଇଲେ ଏ ଜାଳାରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଯାନ୍ତି ।

(ଚରଣିକାକୁ ଧାରଣ ।)

ଭର—ହଁ, ବିଷ ଟିକିଏ ଖା ।

(ସ୍ବଳ୍ପେଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ।)

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀରାମ ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ଗୃହ ।

(ଶ୍ରୀରାମ ସାମନ୍ତରାୟ ଏବଂ ସଖାର ବାବୁ)

ଶ୍ରୀରାମ—ମାୟା କରବେ, ଅପଣଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦେଲା ।

ସଖା—କିଛି ନା, କିଛି ନା, ଅପଣଙ୍କର ନାମଲା ଡ଼କି ଦେଲା ।

ହାଇକୋଟରେ ରାୟ ବାହେଲ ହେଲା । ବଡ଼ ଆଳଦର

ବିଷୟ । ଫେର କି ମଜଦମା ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି, ଶୁଣିଲି ?

ଶ୍ରୀରାମ—ସେଇଟା—ଉଇଲ ଜାଲ କରିଥିବାରୁ ଫଉଜଦାରୀରେ

ଜାଲ ମଜଦମା ଶୁଣିଛି ।

ସଖା—ସେ ତ ଅପଣଙ୍କର ଡ଼କି ହୋଇ ରହିଛି ।

ଶ୍ରୀରାମ—ଅପଣଙ୍କ ଡ଼ାକିଥିଲି, ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ ଦରକାର

ଅଛି । କେତେକ ଜଣ ରଫ୍ଟିଲେକଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ

ଲଜ୍ଜା କରିଛି; ଆମର ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗାଳୀ ଭାଇଙ୍କ ସକାଶେ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ବରଦ କଲିଣି, କେବଳ ସାହେବ-ମାନଙ୍କ ସକାଶେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ଆପଣ ସାହାଯ୍ୟ ନ କଲେ ହେବ ନାହିଁ ।

ରାଣୀ—କିଛି ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ, ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଆପଣ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗାଳୀ ଭାଇଙ୍କ ସକାଶେ କି ବରଦ କଲେ, ଟିକିଏ ଶୁଣେ ?

ଶ୍ରୀରାମ—ସେମାନେ ନାନା ଜାତିର ନାନା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକ, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ସକାଶେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମରୁ ମହାପ୍ରସାଦର ଅଶୀର୍ବାଦ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଛି ।

ରାଣୀ—ଆପଣ ଭାରି ଭଲ କରିଛନ୍ତି, ଭାରି ଭଲ କରିଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ, ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହାପ୍ରସାଦର କିଛି କିଛି ସମ୍ପର୍କୀୟା ଥିବାର ଶୂନ୍ୟ ଅଛି । ତେତେବେଳେ ବୋଧହୁଏ ଲୋକେ ମହାପ୍ରସାଦକୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ସମାଜ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉନ୍ନତ-ମାର୍ଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି । ଲୋକମାନଙ୍କର ଗତି ଲାଭ, ଆଶ୍ରୟ ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ଚୁଚର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଅଛି । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପଲ୍ଲୀ, ଲୁଚ, ମାଂସର ଝୋଳ ପ୍ରଭୃତି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ସମୟରେ ପ୍ରଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲା; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଚୁଚ ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଗଲାଣି । ଆପଣ ସାହେବମାନଙ୍କ ସକାଶେ ପୃଥକ୍ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କ ସକାଶେ ପୃଥକ୍ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ

କରିବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ
 ଏକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବୁ । ଅଉ ଯଦୁ ପଣ୍ଡା, ଶ୍ୟାମ
 ଚନ୍ଦ୍ରାଣୀ, ଶ୍ୟାମ ମିଶ୍ରମାନଙ୍କ ପାକପ୍ରଣାଳୀରେ କେନ୍ଦ୍ର
 ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ ନାହିଁ । ଅପଣଙ୍କୁ କରମ୍ ମିଶ୍ର, ଅବଦୁଲ୍
 ଚନ୍ଦ୍ରାଣୀ ଓ ଶରଣ ଯାଣେଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ଲେଖିବାକୁ
 ହେବ । ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ କାରି, କଟ୍ଟଲେଟ୍,
 ଚପ୍ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେବ । ଥୋଡ଼ା ସେର,
 ସେମ୍ପିସ୍ ଓ ଡୁଇସ୍ ମଧ୍ୟ ରଖିବା ଦରକାର ।
 ସାହେବମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀନାନ୍ତେ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ
 ମହାପ୍ରସାଦର ବାବାର ଗୁଣ ଧାରଣ କରିବ । ନାନା ବସ୍ତୁ
 ନାନା ଜାତି ହେଲେ ଯୁକ୍ତା କେନ୍ଦ୍ର ଏକତ୍ର ଶ୍ରେଣୀ
 ପକ୍ଷେ ଅପତ୍ତି କରିବେ ନାହିଁ । ଅପଣ ସେଥି ନିମନ୍ତେ
 ଚିନ୍ତିତ ହେବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଓ ଉତ୍ତର ପରବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି
 ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
 ପୂର୍ବେ ଲୋକେ ଭୂମିରେ ଅସନ ବିସ୍ତାର କରି କଦଳି
 ପତ୍ରରେ କେବଳ ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତଦ୍ଵାରା ଶ୍ରେଣୀ କରୁଥିଲେ,
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ବାମ ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଇ ହସ୍ତ-
 ଦ୍ଵାରା ଶ୍ରେଣୀ କରିବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ କାଳ ପରେ
 ବୋଧହୁଏ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ ସବୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଝୁଲାଇ
 ରଖିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହସ୍ତ ପଦର
 କିନା ସାହାଯ୍ୟରେ କେବଳ ମୁଣ୍ଡଦ୍ଵାରା ଶ୍ରେଣୀ କାର୍ଯ୍ୟ
 ନିର୍ବାହ କରିବେ ।

ଶ୍ରୀରାମ—ତେବେ ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାର ରହିଲା, ମୁଁ କେବଳ ଶବ୍ଦ ଯୋଗାଇବି ।

ବିଶ୍ଵା—କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ, ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ସତ୍ୟ
ସମାଜର ଉନ୍ନତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ
ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୋଇଅଛି । ପୁରୀ ଦ୍ଵାର ଦ୍ଵାର ହୋଇ
ବୁଲି ବୁଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ନ କଲେ
କେହି ଆସୁ ନ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଶେଷେ ଲଫାଫାରେ
କେବଳ ବାବୁମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖି ଆପଣଙ୍କ
ଘୋଡ଼ା ସହିତ ବା ଅତି ନୀଚ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁତ୍ୟକୁ
ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, କେହି ଆସିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହେବେ
ନାହିଁ । ପୁଣି ଶ୍ରେଣୀ ନିର୍ବାଚନର ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରବ
ପଡ଼ି ପାରନ୍ତା, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁରୁ ହୁଅ ପୂର୍ବର ଦୁଇ
ଶତ ଟେବଲ୍ ଉପରେ ଶାନ୍ତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ଜମା
କରି ଦେଉନ୍ତୁ, ଦେଖିବେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାନ୍, ମୁସଲମାନ୍ ଓ
ହିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ଅତି ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତି
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସମୟରେ ଏକାନ୍ତ ବିନା ଓଜରରେ
ଦୁଇ ଢଳ ଶବ୍ଦ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ଆହ୍ୱାନ
କରିବେ । ଏ କି କମ୍ ସୁବିଧା ?

ଶ୍ରୀରାମ—ଯଦି କେହି ଆପଣ କରନ୍ତି ?

ଶ୍ରୀରାମ—କେହି ଆପଣ କରବେ ନାହିଁ । ଯାହାର ସେପରି
ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ହେବ, ସେ ସତ୍ୟସମାଜରେ ଅସାଧ୍ୟ
ପଦ ଶ୍ରେଣୀରେ ଗଣ୍ୟ ହେବେ ।

ଶ୍ରୀରାମ—ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟର ଶୁଭ ଅପଣଙ୍କ ଚିନ୍ତା । ମତେ
ଆଜ୍ଞା ଅଦେଶ ଦେବେ, ମୁଁ ତାହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖିବି ।

ରାଣୀ—ଅପଣଙ୍କ କିଛି କରବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ମହାପ୍ରସାଦର
ଭଣ୍ଡାର କେଲ୍‌ନାର କୋମ୍ପାଣୀଙ୍କ ଗୋଦାମ । ଖବର
ଦେଲେ ସେ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ
ଯୋଗାଇ ଦେଇଯିବେ । ତାହା ମୁଁ ଯଥାସମ୍ଭବରେ
ବରଦ କରିବି, ଅପଣଙ୍କର ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର ପ୍ରୟୋଜନ
ନାହିଁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସୁଛି ।

ଶ୍ରୀରାମ—ମାତ୍ର କରବା ହେବେ, ମୁଁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ବେଳ ।

ରାଣୀ—କିଛି ନା, କିଛି ନା, ନମସ୍କାର ।

ଶ୍ରୀରାମ—ନମସ୍କାର ।

(ଉଭୟଙ୍କର ଉଭୟ ଦଗ୍ଧ ପ୍ରସାଦ ।)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଉପବନ ।

(ଉପବନର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବୃକ୍ଷଚୂଡ଼ା ଉପାସ୍ଥ ସୁଷିତ । ବହୁତା ଦଣ୍ଡାପ୍ରମାଣ ।)

କୁନ୍ତଳା— ଗୀତ ।

(ବକ୍ତ) ଅଦରର ଧନ ଏହି ଉପବନ

ସତତ ନାଚଇ ହୃଦୟେ ମୋହର ।

ପଦ ପୁଷ୍ପ ଧଳ ଯେତେ ଏ ଉଦ୍ୟାନେ,

ଗୋଟି ଗୋଟି ମୁହଁ ଜନମରୁ ଚିହ୍ନେ,

ସୁଦ୍ଧି ଲଗାଇଛୁ ମୁହିଁ ବଢ଼ାଇଛି,
ମୋ ପୀରଇ ଧନ ଏତଦମାତର ।

ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜେ ଯହିଁ ଦେଖ ତହିଁ
ସକଳ କୁଦ୍ଦିମ, ଅକ୍ଷୁଦ୍ଧିମ ନାହିଁ,
ଅକ୍ଷୁଦ୍ଧିମ ଶୋଭା କୁସମେ କୁସମେ
ଶୁକ ପିକ ଅଙ୍ଗେ ଅଢ଼ା କି ସୁନ୍ଦର ।

ଏହି ଉପବନଖଣ୍ଡି ମୋର ଅତି ଆଦରର ଧନ,
ମୋର ସ୍ନେହର ସମ୍ପଦ । ମୁଁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସମସ୍ତ
ବୃକ୍ଷଲତାଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରେୟଣ କରିଅଛି, ସହରେ ବଢ଼ାଇ-
ଅଛି, ସ୍ନେହରେ ପ୍ରତିପାଳନ କରିଅଛି । ଏ ବଚିରୁଟିର
ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ମୋ ଜୀବନର ସମ୍ବନ୍ଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ।
ମୋହର ଅନ୍ତ୍ରୀୟ ସମୟରେ ଏହି ବୃକ୍ଷଲତାଗୁଡ଼ିକୁ
ଦେଖି ଦେଖି ଲହଲହା ଶେଷ କରିବି, ଏତିକି ମୋହର
ଆନନ୍ଦ । ହେ ତରୁ ଲତା ! ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ
ସ୍ବାଭାବିକ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ସ୍ବାଭାବିକ; ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର
ଜ୍ୟୋତି, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜାନ୍ତି, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସୁଗନ୍ଧ,
ସମସ୍ତ ସ୍ବାଭାବିକ, ସମସ୍ତ ଅକ୍ଷୁଦ୍ଧିମ । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ
ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ଦେବତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ
ଆଦରଣୀୟ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମନୁଷ୍ୟସମାଜକୁ ଶିକ୍ଷା
ଦଅ—କୁଦ୍ଦିମ ପଦାର୍ଥର ଆଦର ଅତି ଅଲ୍ପଶକ୍ତିସ୍ଥାୟୀ,
କୁଦ୍ଦିମ ଜାତି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ବାଭାବିକ ଭାବ ପ୍ରକାଶ
କର । ଋଣ ଯୋଗେର ଯୋଗ କଦାଚ ପିକ ହୁଏ

ନାହିଁ । ତରୁ ଲତା ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ଜୀବନ,
ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ସ୍ନେହଧାମଣୀ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ
ନିକଟରେ ମୋର ହୃଦୟର ଛବି ବ୍ୟକ୍ତ କରିବି ।

ଗୀତ ।

ଏ ଜଗତେ ମୋର ନାହିଁ କେହି ଜନ
ଶୁଣିବ ମୋ ହୃଦବେଦନ ।

ସମାଜର ସ୍ତବ୍ଧ ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ବଦଳି ଯାଉଛି କେତେ କେତେ ରଙ୍ଗେ,
ଯେତେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ତେତେ ଜୀବ ପାଶା,
ସମାଜ ଉଠିବ ବେସନ ।

ଯାକୁ ସେନି ଏହି ସମାଜ ଗଠନ,
ସେ ଯେବେ ଶୁଣିବେ ସମାଜ ପତନ,
କେ ଅଶା କରିବ ସମାଜ ରହିବ,
ସମାଜ ଲୁଚିବ ସୁନ୍ଦର !

ପିତା ମୋର ଅନୁରୋଧ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ପିତା
ମୋର ଅନୁରୋଧ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ପିତା ସମାଜ—
ରସ୍ତାରେ ଅନୁରୋଧ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଅବବାହିତା
ଜନ୍ମା ପରେ ରହିବ—ସମାଜ ନିନ୍ଦା କରିବ । ସାଧାରଣ
ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଦରିଦ୍ର ସନ୍ତାନକୁ ଜାମାତା କରିବେ—ସମାଜ
ଉପହାସ କରିବ । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଯୁବକମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ । ଅଧିକ ଓହଲେ ସୁଦ୍ଧା ପିତାଙ୍କ ହୃଦୟ

ଦେବେ । ସର ହାର ପଦ ସମ୍ପଦ ହସ୍ତାନ୍ତର କରି
 ଦେବଳ ଏହି ଅଭାଗିନୀର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସୁଖ ଅଶାରେ
 ପିତା ବଶନ୍ତେ ହେଲେ । ପିତାଙ୍କର ଭଣପରିଶୋଧର
 ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ ନିମନ୍ତେ ପିତା ମାତା ଦରଦ ହେବେ ।
 ମୁଁ ସୁଖୀ ହେଲେ ଜଗତରେ କେଉଁ ଦାର୍ଯ୍ୟ ସାଧୁ
 ହେବ ? ମୁଁ ଏ ଜୀବନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବି । ପିତା
 ମାତାଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାର ମୂଳ କାରଣ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ
 ଦୁରବସ୍ଥା ନିଜ ଚକ୍ଷୁରେ ଦର୍ଶନ କରିବି, ତାହା ଏ
 ପ୍ରାଣରେ ସହ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ
 ଅଭ୍ୟାସରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ମୁଁ ଅସୁବିଧା କଲି—
 ଏ ବାତ୍ରା ଶ୍ରବଣ କରି ଯୁବକମାନେ ଯେବେ ଭବିଷ୍ୟତକୁ
 ଅନୁବନ୍ଧୁଯୁକ୍ତି ପରିତ୍ୟାଗ କରିନ୍ତି, ତେବେ ମୋର
 ପ୍ରାଣବ୍ୟୟରେ ସମାଜର ବିଶେଷ ଉପକାର ସାଧୁ
 ହେବ । ଏହି ମୋର ଉପବନରେ ନିଜ ହସ୍ତରେ
 ଅଳ୍ପ ଯତ୍ନରେ ଚିତାଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛି । ଏହି ଚିତାରେ
 ପ୍ରବେଶ କରିବି, ନିଜ ହସ୍ତରେ ଅଗ୍ନିସଂଯୋଗ କରି
 ଭଦ୍ରଜୀବନ ଶେଷ କରିବି । ପିତା ମାତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ
 ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ପଦ ଶକ୍ତି ଲେଖିଅଛି,
 ଏହି ବୃକ୍ଷ ଡାଳରେ ଝୁଲାଇ ଦେବି, ଅବଶ୍ୟ ପିତା
 ମାତାଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେବ ।

(ବିଷଣାଗାରେ ପଡ଼ି-ହୁଏତ ଘେର)

ଅଳ୍ପ ବିଳମ୍ବ କରିବି ନାହିଁ, ବିଳମ୍ବ କଲେ ଚିତ୍ତ ସଫଳ ।
 ହେ ବରୁଣାନିଧାନ ଶରମେଶ୍ଵର ! ତୁମ୍ଭେ ଜଗତର

ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା, ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଓ ପ୍ରକୃତି ଉପରେ
 ତୁମ୍ଭର ପଥେ ଥିବାର ଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ
 ସମ୍ମାନ ଦଅ । ସେମାନେ ଅନୁଭବରୁ ବୁଦ୍ଧି ପରିଚ୍ୟାପ୍ତ
 କରନ୍ତି । ହେ ଯୁବକଗଣ ! ବିବାହକାଳରେ ପଣତୁଣ
 ବୁଦ୍ଧି ପରିଚ୍ୟାପ୍ତ କର । ସମାନ ନଷ୍ଟ ହେଉଅଛି ।
 ସମାଜକୁ ରକ୍ଷା କର ।

(ଚଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ)

ରାଗବାନ୍ ! ମୋତେ ଦମ୍ଭ ଦଅ, ସାହସ ଦଅ, ମୋର
 କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କର ।

(ଚଢ଼ାରେ ଅଗ୍ନି ସନ୍ତୋଷ ବହୁ ବହୁ)

ତୁମ୍ଭହେତୁ ଦେଇ ପ୍ରାଣ ହେ ଯୁବକଗଣ,
 ଅନ୍ତିମେ ମାଗୁଛି, ଛାଡ଼ ବିବାହର ପଣ ।

(ଚଢ଼ା ପ୍ରବ୍ରଜେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ପଦ୍ୟ ଅଗ୍ନି ଅକ୍ଷରରେ ଚଢ଼ାରେ ପ୍ରବ୍ରଜେ)

ପଟ୍ଟଶେଷ ।

ପଞ୍ଚମ ଅଞ୍ଚଳ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର ।

(ପାତାସବ ଏବଂ ପାନାସବଙ୍କ ପକ୍ଷୀ)

ପଟ୍ଟ-ପତ୍ନୀ—(ସ୍ବେଦନ) ମୋ କୁନ୍ତଳା କୁଅଡ଼େ ଗଲୁ ଲେ
ମୋ ସଙ୍ଗାଲ ! (ସ୍ବେଦନ) ମତେ ଅରୁଣୀ କର ତୁ
କୁଅଡ଼େ ଗଲୁ ଲେ-ମୋ ନିଧୁ ! (ସ୍ବେଦନ)

ପଟ୍ଟ—ପ୍ରସ୍ତୁତମେ ! ଅମ୍ବେମାନେ ଅଧୀର ହେଲେ ସେ କୁନ୍ତଳା
ଫେର ଆସିବ, ତାହା ନୁହେ । ଅକାରଣରେ ସ୍ବେଦନ
କରି ଫଳ କଣ ? ରଗବାନଙ୍କର ନିୟତି କେହି ଶକ୍ତିନ
କରି ପାଇବେ ନାହିଁ । ଯାହା ହେବାର ତାହା ହୋଇ-
ଗଲା । କୁନ୍ତଳା ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ, କୁନ୍ତଳା ଅନିତ୍ୟ ଧାମ
ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନିତ୍ୟ ଧାମରେ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛି ।

ପଟ୍ଟ-ପତ୍ନୀ—ମୋ କୁନ୍ତଳା ଲେ ! ମୋ ହୃଦନିଧୁ ! (ସ୍ବେଦନ)

(ଜଣେ ଭୃତ୍ୟର ପ୍ରବେଶ)

ଭୃତ୍ୟ—ଅଜ୍ଞା ରସାନନ ବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ସାକ୍ଷାତ୍
କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । •

ପଞ୍ଚ—ଏଠାକୁ ଡାକ, କିନ୍ତୁ ଆପଣ ନାହିଁ ।

(ବିଦ୍ୟର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଞ୍ଚ-ପତ୍ନୀ—ବଧାତା ରେ ! ତୁ ଏଇଆ କଲୁ ! (ହେଦନ)

(ରାସାବଳୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁ, ବୃନ୍ଦାବଳୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ଓ ଅଭିବାଦନ)

ବୃନ୍ଦା—ମହାଶୟ ! ମୁଁ ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ।
ମୋର ଆଗମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ ଗଲାଣି ।
ଆପଣଙ୍କ କନ୍ୟା ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମୁଖରେ
କାଳ ଲଗାଇ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେଣି । ଏ
ସମୟରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆଉ କହିବ କଣ ? ଯାହା
ଦେବାର ତାହା ହୋଇ ଗଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୋକାକୁଳ
ହେବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । କନ୍ୟାଙ୍କର ଅମ୍ଭା ଶାନ୍ତିଲାଭ
କରୁ, ଏହି ମାତ୍ର ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତୁ ।

ପଞ୍ଚ—ବନ୍ଧୁ ! ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ କଲ୍ପନା କରେ ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ
କଲ୍ପନା ପୂରଣ କରିବାର ଅଧିକାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଧାତାଙ୍କ
ହସ୍ତରେ ।

ବୃନ୍ଦା—ମହାଶୟ ! ଆଉ କହିବାର ସମୟ ନୁହେଁ । ତେବେ
ପ୍ରକାଶ ନ କର ମନ ଶାନ୍ତ ହେଉ ନାହିଁ । ରସାନନ୍ଦର
ଭିଳେମାତ୍ର ଅପରାଧ ନାହିଁ । ସେ ଏହି ବୋହୂ
ସମ୍ପର୍କରେ ଦେବା ନେବାର ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣିବା
କାଳରୁ ଜୀବନକୁ ଗସମସ୍ତ ବୋଧ କରିଥିଲା । ଅଳ୍ପ
ଆପଣଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲା ଯେ, ଆପଣ ଆଉ

କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ ।
 ଅମ୍ବେମାନେ କାନଗୋଇଙ୍କୁ ଅନେକପ୍ରକାର ଅନୁରୋଧ
 କରୁଥିଲେ, ସେ କୌଣସିକ୍ଷମେ ସମ୍ମତ ହେଲେ ନାହିଁ ;
 ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।
 ସମସ୍ତେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ପାହାଘ୍ୟ ରେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ
 ହୋଇଥିଲେ । ଅପଣଙ୍କଠାରୁ କାନଗୋଇ ଯାହା କହୁ
 ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ସମସ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ ରେବାକୁ
 ବାଧ୍ୟ କରିଥାନ୍ତୁ । ତାହା ନ ହେଲେ ରସାନନ୍ଦର ଜୀବନ
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶାନ୍ତିମୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଅପଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ
 ସହାୟତା ବିଶେଷ ଅବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ତେଣୁ ରସାନନ୍ଦର
 ଅନୁରୋଧମତେ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ଆସିଥିଲି ।
 ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଦୁରଦୃଷ୍ଟି । ରଗବାନ୍ ସମସ୍ତ କଲ୍ୟାଣ ବ୍ୟର୍ଥ
 କରି ଦେଲେ । ଅମ୍ବେମାନେ କଳଙ୍କ ପୁଷ୍ପି କରୁଅଛନ୍ତି,
 ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ କଳଙ୍କ ବଦଳ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପଃ—ବନ୍ଧୁ ! ରଗବାନ୍ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏପ୍ରକାର ସମ୍ମତ ପ୍ରଦାନ
 କରିଅଛନ୍ତି, ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମାଜର ହିତ ସାଧନରେ
 ବ୍ରତ ହୋଇଅଛୁ, ଏ ଶୋକ ସମୟରେ ଏ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି
 ବିଶେଷ ଶାନ୍ତି ଲାଭ କଲି । ରଗବାନ୍ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପାହାଘ୍ୟ
 କରିବେ, ସମାଜର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର
 ସହାୟ ହେଉ, ମୋର ଏତିକି ମାତ୍ର ରଗବାନଙ୍କୁ
 ପ୍ରାର୍ଥନା । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ ଉତ୍ସାହ
 କୁନ୍ତଳା ଜାଣି ପାରିଲୁ ନାହିଁ, ଏତିକି ମୋର ଦୁଃଖ

ରହୁଛି । କୁନ୍ତଳାର ଚିତାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ବହୁକ୍ଷରରେ
ଲିଖିତ ଥିଲା—

“ତୁମ୍ଭେତୁ ଦେଲି ପ୍ରାଣ ହେ ଯୁବକଗଣ,
ଅନ୍ତମେ ମାଗୁଛି, ଶୁଭ ବିବାହର ପଣ ।”

ତାହାର ଶେଷ ଅନୁରୋଧ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରବଣ କର—

(୦୫ ପାଠ)

ଜନକ ଜନନୀ ! ଏ ହତଭାଗିନୀ ଭକ୍ତିରରେ ପ୍ରଣାମ କର
ଶ୍ରବଣରୁ ମେଲଣି ନେଉଅଛି । ପିତା ମାତାଙ୍କ ବଶ
ପରଶୋଧ କରିବା କାରଣ ସନ୍ତାନର ଅସା ଦୁରଗା
ମାତ । ଏ ଅଭାଗୀ ଶ୍ରବଣରେ ବଣି ରହି ବଦାୟ
ହେଉଅଛି । ଯେବେ ଅପଣମାନଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥା ଦର୍ଶନ
କରି ସମାଜର ସମସ୍ତ ଜନ୍ୟପିତାମାନେ ସତର୍କ ହୁଅନ୍ତି,
ସବୁ ସଫଳ କର ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ କ୍ରମେ କରିବାକୁ ଅଭି
ପ୍ରଲୋଭିତ ନ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ଅପଣମାନଙ୍କର ଦୁର-
ବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତିହାର ସମାଜର ମହୋପକାର ସାଧକ ହେଲା
ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଜନନୀ ! ମୁଁ ଜାଣୁଅଛି, ଯେଉଁ
ମୃତ୍ୟୁରେ ଅପଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧୀର ହେବେ । ମୁଁ ଅପଣ-
ମାନଙ୍କ ଆତ୍ମା ଲଘନ କରି ବିଶେଷ ଅପରାଧ କରୁଅଛି ।
କିନ୍ତୁ ବିରାସ କରା, ଅପଣମାନେ ମୋର ଅପରାଧ
ମାର୍ଜନା କରିବେ । ମତେ ଭାଗ୍ୟବତ୍ତ କରିବା ଆଶାରେ
ଅପଣମାନେ ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ପରହସ୍ତଗତ କଲେ,

ଅପଣମାନଙ୍କର ଏ ସ୍ନେହର ଭୁଲନା ଜଗତରେ କାହିଁ ? ମୁଁ ଭ୍ରାତ୍ୟବଞ୍ଚ ହୋଇ ଅପଣମାନଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲି ନାହିଁ । ମାତ ! ମୋହହେତୁ ଅନୁରା ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ କ୍ରନ୍ଦନ କଲେ ଯେବେ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଜନନୀମାନେ ଶ୍ରବଣ କରି ନିଜ ନିଜର ସ୍ବାମୀ ଓ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ମତ ଗତ ଧରକର୍ତ୍ତ୍ତବ୍ୟର ଯତ୍ନ କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ସମାଜର ଯଥେଷ୍ଟ ଉପକାର ହେବ । ଏଭଳି ମୋହର ନିବେଦନ । ଭବ ।

ଅଭାଗୀ କନ୍ୟା

କୁନ୍ତଳା ।

(ବିଦାବେଶ ପ୍ରତି)

ବନ୍ଧୁ ! ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବକ୍ରବ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ରସାନନ୍ଦକୁ ମୋର ଅଶୀର୍ବାଦ ଜଣାଇଦେବ । ରଗବାନଙ୍କଠାରେ ଭାରି ରଖି ସମସ୍ତେ ସମାଜ ସମ୍ଭାରରେ ବ୍ରତ ହୁଅ, ଏଭଳି ମୋର ଅନୁରୋଧ ।

କୁନ୍ତଳା — ଅପଣମାନେ ଦେବତା, କୁନ୍ତଳା ଦେବୀ, ଅମ୍ଭେମାନେ ମହାପାତ୍ରୀ, କୁନ୍ତଳା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାପ ସତ୍ୟ କରି ନ ପାରି ଦେହଦିଆଗ କଲେ । ଅମ୍ଭେମାନେ ଘୋର ଅପରାଧୀ । ଅପଣମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବାର ମଧ୍ୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ବିଦାୟ ନେଉଛି ।

(ଅଭିବାଦନ ଓ ପ୍ରସାର)

ପଞ୍ଚ—ପ୍ରିୟତମେ ! ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର । (ସ୍ବଗତ) ରସାନନ୍ଦର ହୃଦୟ
ଅତି ଉଦାର । କାନଗୋଇଙ୍କ ସନ୍ତାନ ହୋଇ ତାହାର
ଅନ୍ତଃକରଣ ଏପରି ମହତ୍ତ୍ବ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ବାସ ନ
ଥିଲା । ସବୁ ବିଧାତାଙ୍କ ଚୈଶିଳ । କର୍ଦ୍ଦମରେ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୁଏ, ପଣୀମସ୍ତକରେ ମଣି ଥାଏ । (ପତ୍ନୀ ପ୍ରତି)
ପ୍ରିୟେ ! ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର । କୁନ୍ତଳାର ଅନୁରୋଧ ପ୍ରତିପାଳନ
କରିବା । ଦେଉଳ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତି । ଦେଉଳ
ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଜୀବନର ଶେଷ ବ୍ରତ ।

ଦ୍ବିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଗୃହ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ମାର୍ଗ ।

(ବେତୋଟି ବାଉବାବର ପ୍ରବେଶ)

ଗୀତ ।

ଗୁଲ ଲେ ଗୁଲ ଲେ ଯିବା ଗୁଡ଼ଶାଳୀ
ଉଲ୍ଲେଖି ରବ ପରା,
ରାବଲେଖି ତାକ ଶୁଭଲେଖି ତାକ -
ପଡ଼ଲେଖି ଦେଖ ଖର ।
ଯିବା ଯେବେ ଅଗେ ହୁଟି ହେବା ବେଗେ
ଗୁଣ୍ଡେ ଗୁଣ୍ଡେ ପଡ଼ି ସାର,
ନ ଅସିଲେ ପାଠ ଗୁରୁ ଦେବେ ଗୁଡ଼
ନାହିଁ ତ ହାତୁ ଗୁହାରି ।

୧ମ ବାଳ—ହେଇ ଦେଖିଲୁ ଲେ ଏମାନେ ସବୁ କିଏ !

୨ୟ ବାଳ—ଇଲେ କିଏ ଲେ ଏ ସବୁ ! ଏମିତି କଣ ବେଶ
ହୋଇଛନ୍ତି ! ଗୋଡ଼ ହାତରେ ନୁହାଁ ବଳା, କନେଷ୍ଟ-
ବଳଗୁଡ଼ାକ ବାହୁଁ କି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଚାଲୁଛନ୍ତି !

(ବନେଶ୍ୱରବରଣ ଏବଂ ବସନ୍ତ ଗୋରୁ ସହ ବସନ୍ତମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

୩ୟ ବାଳ—ଇଲେ ଏ ଅଣ ଜଣକ ତ କଣ ସଦାନନ୍ଦ ଚଉଧୁରୀ
ପରି ଦଣ୍ଡୁ ! ତାଙ୍କର ଘର ଆଡ଼କୁ ତ ବାହୁଁକି
ଅସୁଛନ୍ତି ! ଇଲେ କିଏକି ହେଲେ ଏମିତି ବେଶ କରି
ଦିଅନ୍ତି ପକ୍ଷ ?

୪ର୍ଥ ବାଳ—ରହ ରହ ଦେଖିବା । ତାଙ୍କୁ କଣ ଏମିତି ତାଙ୍କ
ଘରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଯିବେ ?

୧ମ କିଏ—ହେ କନେଷ୍ଟବଳ ବାବୁ ! ମତେ ଏ ବାଟରେ
ବାହୁଁକି ଅଲେ ? ରେଳକୁ ଯିବାପାଇଁ ଆଉ କଣ ବାଟ
ନାହିଁ ? ଏହି ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଘର, ମତେ ଏ ବେଶରେ ଏ
ବାଟରେ ଅଣିଲ, ମୋ ପଡ଼ା ପଡ଼ୋଶିମାନେ ଦେଖି
କଣ କହୁବେ !

୧ମ କନେଷ୍ଟ—ଆରେ ହାମେ କାଆଣ କାରିବା ? ରେଳକୁ
ଯାନେବା ସପ୍ତା ତୋ ଚୋଡ଼ାସା ପାରିବା ସାମନାମେ
ଇହୁଡ଼ି, ହାମକୁ କାଆଣ ଚାଲୁ ଆଛୁ ? ପହେଲେସେ
କାହୁଁ ରାଖିଥାନ୍ତୁ ତ, ହାମେ ବେ.ସରା ଗଟା କାଆ

କାରିଆନ୍ତା । ଜେଲର ବାବୁକୁ କାହିଁଦେ ଦୋଷର
ରାସ୍ତା ପାକ୍‌ଡ଼ିଆନ୍ତା । ଅଉ କାହିଁଲେ କାଅଣ କାରିବା ?

୧ମ କଥା—(ସ୍ବଗତ) ଏ ଜପାଳରେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ଥିଲା !
ପିତା ସହର ମଧ୍ୟରେ ସବାପେଷା ଧନବାନ୍ । ଅମ୍ବେମାନେ
ଧନଗର୍ବରେ ଗର୍ବିତ ହୋଇ ସଫାରକୁ କି ତୁଚ୍ଛ ମନେ
କରି ନ ଥିଲୁ ! ଏବେ କର୍ମଫଳ ଶ୍ରେଣୀ କରିବାକୁ
ହେଲା । ପିତା ଅନବେଷ୍ଟ ମାକ୍‌ସ୍ତ୍ରୋଟ୍ ଥିଲେ,
ଏବେ ସେ ଆସି ହାଜିରରେ ବାସ କଲେ । ଭଲ
ମୋହର କଲିକତା ଜେଲରେ ରହିଲା, ମୁଁ ଗୁଲିଲି
ଭାଗଲପୁର ଜେଲକୁ । ହା ଅହୁଷ୍ଟ ! ଏହି ଅମ୍ବମାନଙ୍କ
ଗୃହ ! ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସବ୍‌ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୃହ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ
ଗୃହ କାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଶ୍ରେଣୀ କରିବାକୁ ଅଛି !
ଅମ୍ବେମାନେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଜଲକୁ ଜଲର
ଜେଲଖାନାମାନଙ୍କରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଲୁ ! ହେ
ରଗବାନ୍ ! ଅମ୍ବମାନଙ୍କ କର୍ମରେ ଏହି ଥିଲା ! ଶ୍ରବଣ
ସାମନ୍ତ୍ରାଜି ତଫୀଜାସ କରି ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଦରହାର ସମସ୍ତ
ଦଖଲ ନେବ, ହୁଁ ବାଲକମାନଙ୍କୁ ପରୁ ବାହାର କରି-
ଦେବ । ଅହା ! ସେମାନଙ୍କର କି ଗତି ହେବ ! ହେ
ରଗବାନ୍ ! ଅମ୍ବମାନଙ୍କ କର୍ମର ଶ୍ରେଣୀ କି ଶେଷ
ହୋଇ ନାହିଁ ! ଅହୁର ଅଛି !

୨ୟ ଜନେ—ଆରେ ତଲେ ଜଲ୍‌ହା । (୧ମ କଥାକୁ ଧକା ମରି)
ବକ୍ ବକ୍ ପିଛେ କରୋଡ଼େ ।

(ବରଧବସ ପଦ୍ମା, ସୁବ୍ରତଧର ଓ ବେଦେବଜନ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭମଣୀ ଓ
ଗ୍ରାମ୍ୟ ସେବକର ପ୍ରବେଶ)

ଚଉ-ପତ୍ନୀ—ମୋ ବାପ ସଦାନନ୍ଦ ରେ ! ମୋ ଜୀବନପଙ୍କାଳ !
ତୋ କର୍ମରେ ଏହି ଥିଲୁ ? ବାପ ଜମାଦାର ହୋ !
ତୁମେ ମୋର ଧର୍ମର ପିତା । ମୋ ଜୀବନ ତୁମେ କୁଅଡ଼େ
ନେଇ ଯାଉଛ ? ଅମମାନଙ୍କୁ କାଙ୍ଗାଲୁଣୀ ବରଦେଇ
ବାପ ପୁଅ ସମସ୍ତେ କୁଅଡ଼େ ଚାଲି ଯାଉଛ ରେ
ମୋ ନାୟ ! (ରୋଦନ)

୧ମ କନେ—ଅରେ କ୍ୟା ଜଞ୍ଜାଲୁ ହୁଅ ରେ ! ଏ ରଣ୍ଡିଲେକକୁ
କୋଉନ୍ ଇହା ଲୟା ରେ । ତଲେ, ତଲେ, ଜଲଦ
ତଲେ ।

(ବସନ୍ତ ଓ ବନେଶ୍ଵରମାନେ ଅବସର)

ଚଉ-ପତ୍ନୀ—ବାପ ଜମାଦାର ! ଆଉ ଟିକିଏ ରହ । ମୁଁ ଆଉ
ଟିକିଏ ଦେଖି, ମୋ ଜୀବନ ତୁମେ କୁଅଡ଼େ ନେଇ
ଯାଉଛ ହୋ ମୋ ବାପ !

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସୁବ୍ରତଧର—ହା ବିଧାତା ରେ ! ମୋ କର୍ମରେ ଏଇଆ
ଦେଖିବାକୁ ଥିଲୁ ! ହା କପାଳ ! (ମୂର୍ଚ୍ଛା ଓ ପତନ)

୧ମ କନେଷୁ—ସମାଲେ ସମାଲେ ରୟା ! କୋଉନ୍ ଖଜା
ହୁଅ । ଅରେ ତୁମ୍ଭଲେକକୁ କାଥା କାହବାକୁ ହାମକୁ
ମାନା ଅଛି ।

୨ୟ କନେଷୁ—ତଲେ, ତଲେ, ଜଲଦ ତଲେ, ଜଲଦ
ତଲେ ।

(ବସନ୍ତ ଓ ବନେଶ୍ଵରମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଚଉ-ପତ୍ରୀ—ବାପ ଜମାଦାର ରେ ! ବାପ ସଦାନନ୍ଦ ରେ !
ମୋ ଜୀବନ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ରେ ! ମୋ ପ୍ରାଣଧନୀ !

(ମୁହଁ ଓ ପଦମ୍ବ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ରମଣୀମାନଙ୍କର ଚରଣସ୍ପର୍ଶ ପଦ୍ମ ଓ ସୁ-
ବଧୂମାନଙ୍କୁ ଧରି ପ୍ରସ୍ଥାନ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସେବକମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ବାଳିକାଗଣ—

ଗୀତ ।

ଜଗତର ଲୀଳା ଏହି,
କରମ ପାଟିଲେ କରମ ଭୁଞ୍ଜିବ
ରଖି ନ ପାରିବେ କେହି ।

ବୁଧା ଦମ୍ଭ ଅଭିମାନ,
ଯା କର୍ମ ପେମନ୍ତ ତା ଫଳ ତେମନ୍ତ
ନାହିଁ ତହିଁ ବଡ଼ ସାନ ।

ଅଳ ପେ ମହୁକମଣି,
କାଲି ସେ ଫକୀର ବୁଲେ ଘର ଘର
ମାଗି ଖାଏ ଖୁଦକଣି ।

ଜଗତର ଲୋକେ ଅଳ,
ନଜ କର୍ମ କଥା ନ ଭାବି ନ ଚିନ୍ତି
ଖୋଜୁଥାନ୍ତି ପର ମନ୍ଦ ।

ପର ଧନେ ଲୋଭ କର
ଧରମ କରମ ସକଳ ପାପୋହି
ହେଉଛନ୍ତି ଏତେ ସର ।

ଅଛା ନନ୍ଦ ବିଧାତାର,
 ସେ ମାତା ମାଗଲ ସେ ତାହା ଲଭଇ
 ପଛେ ଦଣ୍ଡ ପୁରସ୍କାର ।
 ଅହେ ଅବବେଶ ଜନ,
 ନନ୍ଦ ନନ୍ଦ ଦେଖି ଯେବେ ନ ଶିଖିଲ
 ତେବେ ଶ୍ରେଣିକ ଏସନ ।

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

(ଚରଣାଶୀ ବେଶରେ ରସାବଳ ପ୍ରବେଶ ।)

ରସା—ଅହା ! ଅହା ! କୁନ୍ତଳା ଅମୃତତ୍ୟା କଲ ! କୁନ୍ତଳା
 ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲ ! କୁନ୍ତଳା ଇହସ୍ଵପାରରେ ନାହିଁ !
 କୁନ୍ତଳା ଇହସ୍ଵପାର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ଵର୍ଗାବେଦନ କରି-
 ଅଛି । କୁନ୍ତଳା ଅନନ୍ତ୍ୟ ଭୌତିକ ଦେହକୁ ଅଗ୍ନିଦଗ
 କରିଅଛି ! କୁନ୍ତଳା ଶିଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ ଗର୍ବିତ
 ବଦନରେ ଭୟ ଲେପନ କରିଅଛି ! କୁନ୍ତଳା ଅନନ୍ତ୍ୟ
 ସ୍ଵପାର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପଳାୟନ କରିଅଛି ! ମୁଁ ଏହ
 ତାହାର ଚିତାର ଭୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିଅଛି, ଏହି ଭୟ
 ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରିବ । (ମସ୍ତକରେ ଭୟ ଲେପନ)
 ମୁଁ ମହାପାତକୀ ! ମୁଁ ଘୋର ଅପରାଧୀ ! ମୋର ପାପର
 ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନାହିଁ ! ମୁଁ କୁନ୍ତଳାର ମୃତ୍ୟୁର ଏକମାତ୍ର
 କାରଣ ! କେଉଁ ନରକରେ ମୋର ଏ ପାପର ଶାସ୍ତି-

ବିଧାନ ହେବ ! ହେ କୁନ୍ତଳେ ! ତୁମ୍ଭେ ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ
 ଦେବକନ୍ୟା, ତୁମ୍ଭର ହୃଦୟ ଅତି ଉଦାର, ତୁମ୍ଭର
 ହିସ୍ତା ଅମାନୁଷିକ ! ତୁମ୍ଭେ ସମାଜର ବଳ୍ଲଭ ନିବାସଣ
 ଆଶାରେ ନିଜର ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ କଲ ! ମୁଁ ହତଭାଗ୍ୟ
 ତୁମ୍ଭର ଭାଗ୍ୟପଦକୁ ସୁଦ୍ଧା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଘୋର
 ଅପରାଧ କରିଅଛି, ମୋର ଅପରାଧର ସମା ନାହିଁ । ଏହି
 ତୁମ୍ଭର ଚିତ୍ତପଥ ଖଣ୍ଡି ! ଅହା ! କି ପ୍ରତିମୁଖି ! ସମସ୍ତ
 ଅଭିମାନ, ସମସ୍ତ ସ୍ବାଭାବିକ, କୃତ୍ରିମ ସମାଜର କୃତ୍ରିମ
 ଭାବ ଅଦୌ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ ; କେବଳ ଜ୍ୟୋତିରେ
 ହୃଦୟର ସରଳତା ସ୍ପଷ୍ଟାକ୍ଷରରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଅଛି ।
 ଓଷ୍ଠାଧରରେ ଉଦାର ହୃଦୟଟି ପ୍ରସ୍ତୁତିର ରହିଅଛି ।
 ଅହା ! ଏହି ମୁଖିଟି ଜଗତରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲେ,
 ଜଗତର କି ଉପକାର ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ! ଏହି ରମ୍ଭମୋର
 ବରୁଣ, ଏହି ପ୍ରତିମୁଖି ମୋହର ଆରାଧ୍ୟା ଦେବୀ । ଚର-
 ଦନ ଏହି ମୁଖିଟି ପୂଜା କରିବ । ଏହି ବରୁଣରେ ବୁଦ୍ଧିର
 ହୋଇ ସମାଜରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବ, ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କର
 ଦ୍ଵାରସ୍ଥ ହୋଇ କୁନ୍ତଳାର ଗୁଣ ଜାଣିନ କେବ, ଭୀଷା
 ମାଗିବ—ବିବାହର ପଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରି । ସ୍ଵପାର
 ବସମୟ, ସମାଜ କୃତ୍ରିମତାମୟ, ସ୍ଵପାରରେ ମୋର ସୁଖ
 ନାହିଁ, ସମାଜରେ ମୋର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ, ମୁଁ ସ୍ଵପାର
 ତ୍ୟାଗ କରି ଏହି ବ୍ରତରେ ବ୍ରତ ହେବ ।

(ପ୍ରଣାମ)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ।

ରାଜପଥ ।

(ଦଉଡ଼ିବା ବାନ୍ଧୁକୋ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।)

ଦତ୍ତ—ଆହା ! ରସାନନ୍ଦ ରେ ! ତୁ କୁଅଡ଼େ ଗଲୁ । ଏ ବୁଦ୍ଧ
ବୟସରେ ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ କରି କୁଅଡ଼େ ଗଲୁ ରେ
ରସାନନ୍ଦ ! (ରୋଦନ)

ଦତ୍ତ-ପତ୍ନୀ—ବାପ ରେ ମୋ ଅକ୍ଷୁଣୀନୟନ ! (ରୋଦନ) ମୋ
ଫୋଲ କୁଅଡ଼େ ଗଲୁ ରେ ମୋ ନିଧୁ । (ରୋଦନ)

ଦତ୍ତ—ବାବା ରେ ! ମୁଁ କେତେ ଅଶା ବୁଦ୍ଧବୟସରେ ପୋଷଣ
କରିଥିଲି । କେତେ ଦୁଃଖ, କେତେ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି
ତୋତେ ଲେଖାପଢ଼ା ଶିଖାଇଥିଲି । ସମସ୍ତ ଅଶା ବିଫଳ
ହେଲା । ମୋର ଆଉ ଧନ ଲାଭର ଆଶା ନାହିଁ, ଅର୍ଥରେ
ଲେଉଟି ନାହିଁ, ସେ ପାପାଶା ନିବୁତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ମୋର
କେବଳ ତୋତେ ଲେଖା । ମୋର ଜଗତରେ ଆଉ
କିଛି ଲେଖା ନାହିଁ । ବାବା ! ତୁ ଥରେ ଫେରି ଆ,
ମୁଁ ପଢ଼ିନାୟକଙ୍କଠାରୁ ଯାହା କିଛି ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି,
ତାହା କଢ଼ାକୁ କଢ଼ା ଫେରାଇ ଦେବି । ତୋର ଯାହା
ଲେଖା ତାହା କରିବୁ । ତୋ ଲଜ୍ଜାର ଆଉ କଦାପି ପ୍ରତି-
ବନ୍ଧନ ହେବ ନାହିଁ । ବାବା ରେ ! ତୁ ଥରେ ମାବ
ଫେରି ଆ, ଥରେ ହେଲେ ଫେରି ଆସି ପରୀକ୍ଷା କରି ଯା ।

ଦତ୍ତ-ପତ୍ନୀ—ବାବା ରେ ! ନିଧୁ ମୋର ! ଘର, ଦ୍ଵାର, ଧନ,
ରହୁ ମୋର ସବୁ ଯାଜି, ତୁ ଥରେ ଆସି ନିଜେ ମା

ବୋଲି ଡାକି ଯା ରେ ! ମୋ ସଙ୍ଗାଳି ! ତୁ କୁଆଡ଼େ
ଗଲୁ ରେ ! (ରୋଦନ)

(ସନ୍ଧ୍ୟାସିନ୍ଧେରେ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚନାୟକ ଏବଂ ପଞ୍ଚନାୟକଙ୍କ
ପତ୍ନୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।)

ଗୋବି—କିଏ ! କାନଗୋଇ ମହାଶୟ ! ଆପଣମାନେ ରୋଦନ
କରୁଅଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

ଦତ୍ତ—ଆପଣମାନେ କିଏ ? ଆପଣ ପଞ୍ଚନାୟକେ ! ଆପଣମାନେ
ଗୃହ ତ୍ୟାଗ କରି ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି ! ଅମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ରସାନନ୍ଦ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ବନ୍ଧିରେ
ବକ୍ରାସାଦ କରୁଅଛୁ । ରସାନନ୍ଦ ସ୍ୱପାର ତ୍ୟାଗ କରି
ପଳାୟନ କରୁଅଛୁ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜୀବନର ଆଶା
ଶେଷ ହୋଇଅଛି । ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଯେ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ
ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି, ତାହା ସମସ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରୁଅଛି ।
ଆପଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ଗୃହକୁ ଫେରି ଯାଉନ୍ତୁ ।
ଆପଣମାନଙ୍କର ସମ୍ପଦ ଆପଣମାନେ ଶ୍ରେଣ କରନ୍ତୁ ।

ଗୋବି—ମାତ୍ର କରିବାହେବେ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଉ ଅର୍ଥରେ
ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଉ ସମ୍ପଦରେ
ସୁଖ ନାହିଁ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ
କୁନ୍ତଳା । କୁନ୍ତଳା ଭଲ ଜଗତରେ ଆଉ ଅମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର କିଛି ନ ଥିଲା । ସେହି ଏକମାତ୍ର ଅମୂଲ୍ୟ ରହି
ଆଉ ଜଗତରେ ନାହିଁ । ସେ ନିଜ ଦେହକୁ ଅଗ୍ନିଦାଗ୍ଧ୍ର
କରି ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ୱପାର ପରିତ୍ୟାଗ କରୁଅଛୁ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର

ସ୍ୱପ୍ନାବଳୀ ସମସ୍ତ ବାସନା ତାହା ସହିତ ରସ ହୋଇ
ଯାଇଅଛି ।

ବିଭୁ—ପଞ୍ଚନାୟକ ମହାଶୟ ! ମୁଁ ଏ ସ୍ୱପ୍ନାବଳୀରେ ଘୋର
ପାତକୀ । କୁନ୍ତଳାର ଅମୃତତ୍ୟାଗ ମୂଳକାରଣ ମୁହିଁ ।
ମୁହିଁ ଅପଣମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗତିର ମୂଳ । ମୋହର
ଦୋଷରେ ଅପଣମାନେ ଗୁହତ୍ୟାଗୀ । ମୋହର ଦୋଷରେ
ମୋର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଗୁହତ୍ୟାଗୀ ହେଲା । ସେ ଅଭି-
ପ୍ରେୟ ଅସିବ, ମୋର ବନ୍ଧାସ ହେଉ ନାହିଁ । ଅମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ଅଭି ଗୁହରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ଅଛି ! ଅପଣ-
ମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ଅପଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ଅମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ସେ ଅର୍ଥରେ ତିଳେମାତ୍ର ଅଧିକାର ନାହିଁ ।

ଗୋବିନ୍ଦ—ଅମ୍ଭେମାନେ ପୁନରାୟ ସେ ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିବୁଁ
କାହିଁକି ? ଏ ସମସ୍ତ ଅନର୍ଥର ମୂଳ ସେହି ଅର୍ଥ ।
କୁନ୍ତଳାର ଶେଷ ଅନୁରୋଧ ପାଳନ କରିବୁଁ । ହାରେ
ହାରେ ଭ୍ରମଣ କରି ସମାଜରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁରବସ୍ଥା
ଘୋଷଣା କରିବୁଁ । ସମାଜକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବୁଁ,
ବବାହର ବ୍ୟୟ ସଙ୍କୋଚ କର । ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ
ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବୁଁ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ପଣର ଦାବି ପରିତ୍ୟାଗ
କର । ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମାଜର ଆଶା ଭରସା ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମାଜ ଗଠନ କର, ନଷ୍ଟ କର ନାହିଁ ।

ବିଭୁ—ମୋହର ପାପରେ ଅପଣମାନେ ଗୁହତ୍ୟାଗୀ । ଅମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ରସାନନ୍ଦ ଦେଶତ୍ୟାଗୀ

ହେଲା । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଉ ସଂସାରରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ
ଅଛି ? ଅମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ ହେଉଁ ।
ରସାନନ୍ଦର ମାର୍ଗ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବୁଁ । ଅପଣମାନଙ୍କର
ଅର୍ଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅପଣମାନେ କରିବୁ । ଅପଣମାନଙ୍କର
ଅର୍ଥ ଅପଣମାନେ ନେଉଛୁ ।

ଗୋଟି—ଅମ୍ଭେମାନେ ଆଉ ଫେର ସେ ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିବୁଁ
ନାହିଁ । ଅପଣ ଉକ୍ତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟରେ “କୁନ୍ତଳା
ବିଦ୍ୟାଳୟ” ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ
ସ୍ଥାପନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଉଛନ୍ତି । ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ
ବାଳିକାମାନଙ୍କର ଗୃହକର୍ମ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା
ବୁଝିବା କାରଣ ଯେଉଁପରି ଶିକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକ, ତହିଁର
ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଅପଣମାନେ ପୁଣି ପଥ ଅନୁରଣ
କରିବୁ । ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଉତ୍ତରରେ ଉଲ୍ଲଭଲ୍ଲଭ
କରି କୁନ୍ତଳାର ନାମକୁ ଚରମୁରଣୀୟ କରିବୁ ।

ଦତ୍ତ—ଅପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିଖେଧାର୍ଯ୍ୟ ।

(ବହୁଦୂର ଓ ତାଙ୍କ ପଦାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ । ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀରେବିରାମବେଶ ।)

କୋଷ୍ଠ-ଶଶ—ପଇସା ଗୋଟିଏ ଦିଅ ବାବା ! ରୋଗିଷ୍ଠାମାନଙ୍କୁ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଇସା ହୁକୁମ୍ ହଉ ମା ! ଦିନଯାକ
କିଛି ଖାଇ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଇସା ମିଳୁ
ବାବା !

୧ମ କୋଷ୍ଠ—(ପତକତେ) ଖାମିନ୍ଦ ! ଖାମିନ୍ଦାଣି !

(ସାହାଜୀ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗୋବ—(ସଚକ୍ରରେ) କି ଏ ! ଶୁଦ୍ଧ ! ତୁମର ଏ ଦଶା !

୨ୟ କୋଷ୍ଠ—ଦଣ୍ଡବତ ବାବୁ ଦଣ୍ଡବତ ।

ଗୋବ—ତୁମେ ! କପିଳ ! ତୁମମାନଙ୍କର ଏ ଅବସ୍ଥା !

୨ୟ କୋଷ୍ଠ—ବାବୁ ! ଅମମାନଙ୍କର ଏ ଦଶା ନ ହେବ ତ ଅଉ
କାହାର ଏ ଦଶା ହେବ ! ମୁଁ ନରଞ୍ଜନ ବାବୁଙ୍କର
ଦାନା ଖାଇଥିଲି, ଚଉଧୁଆଁଙ୍କ କଥାରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କ
ମୃତ୍ୟୁରେ ଯୋଗ ଦେଲି । ତାଙ୍କର ଉଇଲ ଜାଲରେ
ପ୍ରଧାନ ଯୋଗାଡ଼କର୍ତ୍ତା ମୁହଁ । ପୁଣି ଚଉଧୁଆଁଙ୍କର
ବିଶେଷ ବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ବହୁ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କଲି ।
ଶେଷକୁ ପୁଣି ତାଙ୍କ ସହିତ ବିଶ୍ୱାସଯାତକତା କରି
ସେମାନଙ୍କୁ ସବିଶେଷ କାରବାର କରାଇଥିଲି । ମୋର
ଏହିସବୁ ପାପର ଶାସ୍ତି ନ ହୋଇଥିଲେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ
ଅଳ୍ପ କହୁବାକୁ ହୁଅନ୍ତା ।

ଉତ୍ତମ କୋଷ୍ଠ—ଆଜ୍ଞା ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟ
ଦୋର ଅପରାଧୀ ।

୧ମ କୋଷ୍ଠ—ଆମ୍ଭେମାନେ ବେମାର, ନିମନ୍ତହାରୀମ୍ । ଆପଣ-
ମାନଙ୍କର ଦାନା ଖାଇ ବରାବର ଆପଣମାନଙ୍କର
ଅମଙ୍ଗଳ କରିଅଛୁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବଶରେ ଆଉ କେହି
ନାହାନ୍ତି ।

୨ୟ କୋଷ୍ଠ—ଗୈର କରି, ଧସାବାଜ କରି, ବେଇମାନ କରି
ଆପଣମାନଙ୍କ ସବୁ ଯାହା ନେଇଥିଲୁ, ତାହା ସେ
କୁଅଡ଼େ ଗଲ, ତାହାର ଠିକଣା ନାହିଁ । ଏବେ ସବୁ

ନାହିଁ, ଦ୍ଵାର ନାହିଁ, ସବୁ ବିକ୍ରୟ ହୋଇଅଛି ।
ଅମ୍ଭେମାନେ କେବଳ ଭିକାରୀ ଜୀବନଧାରଣ
କରୁଅଛୁ ।

ଭରଣ୍ୟ-କୋଷ୍ଠ—ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।

ଗୋବି—ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ଷମା ଭିକାରୀ କର । ଭଗବାନ
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆତ୍ମାର ଶାନ୍ତିବିଧାନ କରନ୍ତୁ ।
(ଉଭୟଙ୍କୁ ବହୁ ବହୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ ।

କାନ୍ତଗୃହ ।

(ବାସସ୍ଥଳ ମଧ୍ୟରେ ଚଉପଟା ଦେଗ ଶଯ୍ୟାରେ ଶଯ୍ୟା ।
ଜେଲର ବାଟ ଏବଂ ଉପକ୍ରମଗତ ପ୍ରାୟମାନ ।)

ଚଉ—ଜେଲର ବାଟ ! ଜେଲର ବାଟ ! ମୁଁ ବଡ଼ ଯନ୍ତ୍ରଣା
ହେଉଅଛି । ଏ ଜୀବନ ଯାଉ ନାହିଁ ! ଓଃ ! ଓଃ !
ଜେଲର ବାଟ ହେ !

ଜେଲର—ଅମ୍ଭଙ୍କୁ କିକାର କରି କାହିଁକି ?

ଚଉ—ଅପଣଙ୍କୁ—ଅପଣଙ୍କୁ—କିକାର କରି—ଏ ପ୍ରାଣ ଯିବାକୁ
ନାହିଁ । ମୁଁ—ଦୋର ପାଣି—ମୋର—ବନ୍ଧା—
ମୋର ପାପ—ପ୍ରକାଶ—ନ ହେବାପାଇଁ—ମୋର
—ପ୍ରାଣ ବାୟୁ—ବହୁର୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ମୋର—

ଯନ୍ତ୍ରଣା—ନବୁରୁ ଦେବ ନାହିଁ । ମୋର—ଯନ୍ତ୍ରଣା—
ନବୁରୁର—ଏକମାତ୍ର ଔଷଧ—ମୃତ୍ୟୁ । ମୋର—ମୃତ୍ୟୁ
ଦେଉ ନାହିଁ ।

ଜେଲର—ଅପରାଧ କରିଥିଲ । କାରଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରୁଅଛ ।
ଅକାରଣରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ ନାହିଁ । ଡାକ୍ତର ବାବୁ ଔଷଧ
ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଔଷଧ ଖାଅ, ଅରୋଗ୍ୟ ହୋଇଯିବ ।

ଚଉ—ଅରୋଗ୍ୟ—ଦେବ ନାହିଁ ।

୧ମ ଭୂଆ—ହଜୁର ! ରୁଢ଼ା ଅଦମ୍ଭ, ବହୁତ ଭଲପାଆ ।

ଚଉ—ଅପରାଧ ନିକଟରେ—ପାପ—ପ୍ରକାଶ କରିବ । ଜାଲ
ଅପରାଧରେ—କାର ଦଣ୍ଡ—ପାଇଅଛ । ମୋର—
ଅପରାଧ—ଚେତନ ନୁହେଁ । ମୁଁ—ଘୋର ପାପୀ, ମୋର
—ଅପରାଧର—ସୀମା ନାହିଁ । ମୋର—ପାପର—
ସତ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଜେଲର—ଆଉ କଣ କହିବ କହ ।

ଚଉ—ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ—ପାମନୁରାୟଙ୍କର—ଅତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା ।
ଦେଖି—ବଡ଼ ଲୋଭ ହେଲା । ତାଙ୍କ ପୁଅ—ନରଞ୍ଜନର
—କୋଷ୍ଠୀ ମଗାଇଲା । ମୋର ବନ୍ୟା କୋଷ୍ଠୀ ସଙ୍ଗେ
—ମେଲ ହେଲା ନାହିଁ । ନର-ରାକ୍ଷସୀ ଯୋଗ ହେଲା ।
ମନରେ—ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହେଲା । ପୁଣି ପାପୀଣୀ—ଅଧିକ
ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ମନେ କଲ ଜାମାତାର ଯେବେ—
ମୃତ୍ୟୁ ହେବ—ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହସ୍ତଗତ ହେବ ।

କନ୍ୟାର କୋଷୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲ । କନ୍ୟାର ବବାହ
 ହେଲା । ସହସା-ବୈବାହକ ପରଲୋକ ଗ୍ରାସ୍ତ ହେଲେ ।
 ଜାମାତାର—ମୂରକି ହେଲ । ଜାମାତାର ଅର୍ଥ—
 ଅମୃତାକୁ କରବାକୁ ଲାଗିଲ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ—ଜାମାତା
 —ବୁଝି ପାରିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ—ମନୋମାଳିନ୍ୟ
 ସୃଷ୍ଟିର ଉପକ୍ରମ ହେଲା । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ—ଜାମାତା
 —ରୋଗାନ୍ତ ହେଲେ । ରୋଗାବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ବିଷ
 ପ୍ରୟୋଗ କଲ । ନିଜର ଜାମାତାକୁ—ନିଜେ ହତ୍ୟା
 କରିଅଛୁ । ଏ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କାହିଁ ? ଏ ପାପ ମୋର
 —ମୋତନ ହେବ କି ପ୍ରକାରେ ! ସେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧର
 —ଦଣ୍ଡ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଜେଲର—ଏ ମହାପାତକ ! ଏ ଶ୍ରାବଣ ସଞ୍ଜେ ଶୁଣି ମୋର
 ହୃଦୟ ଫେରିଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ପିତା-ହୋଇ ତୁମ୍ଭର ଏ
 ପ୍ରବୃତ୍ତି କି ପ୍ରକାରେ ହୃଦୟରେ ଜାତ ହେଲା । ମୁଁ
 ଏତେକାଳ ଜେଲଗାନାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲି, ମାତ୍ର ଏପରି
 ଅପରାଧର କଲୁଣା ମଧ୍ୟ ଶୁଣି ନ ଥିଲ !

ଚଉ—ତେଜକି ନୁହେଁ—ଅହୁର ଅଛି । ଜାମାତାର ମୃତ୍ୟୁ
 ପରେ—ଉଇଲ ଖଣ୍ଡିଏ ଜାଲ କଲ । ତହିଁରେ—
 ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି—ମୋର କରି ନେଲ ।

୧ମ ଉପ—ବୁଢ଼ା ଦମାଦକା ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ବନ୍ଦିଅ !

ଚଉ—ସେହି—ଜାଲ ଅପରାଧରେ—ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରୁଅଛୁ ।
 ଜାମାତାର—ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦ ହସ୍ତଗତ କଲ । କନ୍ୟା—

ପାଗଳ ହୋଇ—ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କଲ । ତାର — ମୃତ୍ୟୁର
କାରଣ ମୁହିଁ ।

ଜେଲର—ଶୁଣି ମୋର ହୃଦୟ ପ୍ରମୁତ ହେଉଅଛି । କି କଠିଣ
ହୃଦୟ ! ମନେ କରିଥିଲି, ଜେଲରମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଅତି
କଠୋର । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ହୃଦୟ ତଦପେକ୍ଷା କଠିଣ ।

ଚଉ—ବଡ଼ କଠିଣ—ବଡ଼ କଠୋର । ଅଦୃଶ ଶୁଣନ୍ତୁ ।
ଜାମାତା ଧନରେ—ମହାଜନା ଅରମ୍ଭ କଲ । ମୋର
ଖାତକ ହେଲେ—ଭଣର ପରିଶୋଧ ନାହିଁ । ନାନାପ୍ରକାର
ଗଠତାତରଣ କରି—ମୂଳ ଧନର—ସହସ୍ର ଗୁଣ ଅଦାୟ
କର୍ତ୍ତେ । ତଥାପି ମୂଳ ଧନ—ଅସୁଖ ରହୁଥାଏ । ଓହ୍ଲୋ !
ଅହା ! ବାପ୍ରେ ! ମାଗୋ ! ବାବୁ ହେ ! କଷ୍ଟ ଶୁଖିଗଲା !
ବଡ଼ ପିପାସା ! ଭାରି ଡୃଷା—ଟିକିଏ ଜଳ—ଟିକିଏ
ଜଳ (ଉଅଡ଼ରର ଜଳ ପ୍ରଦାନ) ଓହ୍ଲୋ ! ଓହ୍ଲୋ !
ବାବୁ ହେ ! ଏ ଘଟଣା ସବୁ—ଏତେବେଳେ ସ୍ମରଣ
ହୋଇ—ମତେ ଅଧିକ—କାତର କରୁଅଛି । ମୋର
ଅନୁମାନ ହେଉଅଛି—ମୋର ଜାମାତା—ମୋର
କନ୍ୟା—ମୋର ସେହି ଖାତକଗଣ—ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ରିତ
ହୋଇ—ମୋର ଦଣ୍ଡ ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ—ଅସୁବିଧି ।
ଓହ୍ଲୋ ! ଓହ୍ଲୋ ! ଜେଲର ବାବୁ ! ଜେଲର ବାବୁ !
ଫେର ଆଇଲେ ! ଫେର ଆଇଲେ ! ହେଇ ! ହେଇ !
ମାର ! ମାର ! ବାବୁ ! ବାବୁ ! ହେଇ ମୋର ଜାମାତା !
ହେଇ ମୋର କନ୍ୟା ! ହେଇ ସେହି ଖାତକମାନେ !

ରାଣୀ କର ! ରାଣୀ କର ! ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ବୁଝି-
ଦେବ ! ତମସ୍ମୃତି ଉଦ୍ଧାର ଦେବ ! ସୀମନ୍ତ ! ତୁ
ମୋର କନ୍ୟା ! ନରଜନ ! ତୁମେ ମୋର ଜାମାତା !
ତୁମ୍ଭେମାନେ ରାଣୀ କର ! (ସହସା ଉତ୍ଥାନ) ରାଣୀ
କର ! ରାଣୀ କର ! ରାଣୀ କର (ପତନ) ରାଣୀ—
କର—କର—

(ପଞ୍ଚେଷ ।)

